

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vady právních jednání a jejich následky

Lucie Kaprálková

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Lucie KAPRÁLKOVÁ**
Osobní číslo: **R16M0102P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Vady právních jednání a jejich následky**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Právní jednání
3. Náležitosti právních jednání
4. Vady právních jednání
5. Zdánlivost
6. Neplatnost
7. Relativní neúčinnost
8. Vztah mezi jednotlivými následky vad právních jednání
9. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

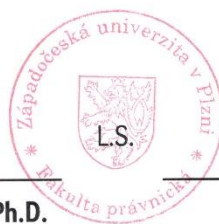
Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Alena Bányaiová, CSc.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 20. července 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, dne 31. 3. 2021

Lucie Kaprálková, v. r.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Aleně Bányaiové, CSc., za její cenné rady, konstruktivní připomínky a čas, který práci věnovala. Poděkování patří také mým rodičům a příteli za jejich podporu nejen v průběhu psaní diplomové práce, ale i v průběhu celého studia.

Obsah:

Úvod	9
1. Právní jednání	11
1.1. Právní skutečnosti	11
1.1.1. Druhy právních skutečností	11
1.1.2. Úprava právních skutečností v občanském zákoníku	13
1.2. Pojem právního jednání	14
1.2.1. Terminologie pojmu právního jednání	14
1.2.2. Pojmové znaky právního jednání	15
1.3. Druhy právních jednání	16
1.4. Vznik, platnost a účinnost právního jednání	17
1.5. Následky právního jednání	19
2. Náležitosti právních jednání	20
2.1. Náležitosti subjektu	20
2.1.1. Právní osobnost	20
2.1.2. Svéprávnost	21
2.2. Náležitosti vůle	23
2.2.1. Svoboda	23
2.2.2. Vážnost	24
2.2.3. Absence omylu	24
2.3. Náležitosti projevu vůle	26
2.3.1. Srozumitelnost	26
2.3.2. Určitost	26
2.3.3. Náležitá forma	27
2.4. Náležitosti předmětu	29
2.4.1. Možnost	29
2.4.2. Dovolnost	29
3. Vady právních jednání	30
3.1. Třídění vad právních jednání	30
3.2. Vady subjektu	31
3.2.1. Absence právní osobnosti	32
3.2.2. Nezpůsobilost nebo neschopnost právně jednat	32
3.2.3. Neoprávněnost	36
3.3. Vady vůle	38

3.3.1.	Neexistence vůle	38
3.3.2.	Nevážnost vůle	39
3.3.3.	Omezená svoboda	41
3.3.4.	Omyl.....	44
3.4.	Vady projevu vůle	46
3.4.1.	Nesrozumitelnost.....	46
3.4.2.	Neurčitost	48
3.4.3.	Vada formy.....	48
3.5.	Vady předmětu	50
3.5.1.	Počáteční nemožnost plnění.....	50
3.5.2.	Nedovolenost předmětu	52
3.6.	Následky vad právních jednání.....	53
4.	Zdánlivost	56
4.1.	Podstata a vývoj.....	56
4.2.	Důvody zdánlivosti.....	59
4.2.1.	Absence pojmových znaků	59
4.2.2.	Další důvody	60
4.3.	Následky zdánlivého právního jednání.....	62
4.3.1.	Vyloučení aplikace pravidel o částečně neplatnosti.....	62
4.3.2.	Právo na náhradu škody	64
4.3.3.	Bezdůvodné obohacení	64
4.4.	Možnosti nápravy zdánlivého právního jednání.....	65
5.	Neplatnost.....	67
5.1.	Podstata a vývoj.....	67
5.2.	Druhy neplatnosti	70
5.3.	Relativní neplatnost	70
5.3.1.	Námitka neplatnosti	72
5.3.2.	Důvody relativní neplatnosti.....	73
5.4.	Absolutní neplatnost.....	74
5.4.1.	Důvody absolutní neplatnosti.....	75
5.5.	Následky neplatného právního jednání.....	78
5.5.1.	Částečná neplatnost.....	78
5.5.2.	Právo na náhradu škody	79
5.5.3.	Bezdůvodné obohacení	79
5.6.	Možnosti nápravy neplatného právního jednání.....	80

6. Relativní neúčinnost	82
6.1. Podstata a vývoj.....	82
6.2. Odpůrčí žaloba.....	84
6.3. Odporovatelná právní jednání	86
6.3.1. Úmyslné zkrácení věřitele.....	86
6.3.2. Mrhání majetkem	87
6.3.3. Bezúplatná právní jednání.....	87
6.3.4. Opomenutí.....	88
6.4. Následky rozhodnutí soudu o relativní neúčinnosti právního jednání	89
7. Vztah mezi jednotlivými následky vad právních jednání.....	92
Závěr.....	95
Resumé	98
Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	100

Úvod

Právní jednání je jedním z nejvýznamnějších institutů soukromého práva. Prostřednictvím právního jednání realizují právní subjekty svou autonomní vůli a upravují mezi sebou soukromoprávní vztahy z hlediska jejich vzniku, změny či zániku. K tomu však dochází pouze za předpokladu, že právní jednání splňují všechny požadavky, jež jsou na ně kladeny. Pakliže požadavky nespĺňují, jsou právní jednání vadná a zákon jim tyto právní následky nepřiznává. Právě vadami právních jednání a jejich následky se bude zabývat tato diplomová práce. Jelikož je tato problematika poměrně rozsáhlá, nedává si práce za cíl její vyčerpávající výklad, neboť toho s ohledem na kapacitu práce není možné dosáhnout. Cílem této práce je tedy poskytnout komplexní, ucelený a přehledný výklad k jednotlivým vadám právních jednání, jakož i k jejich následkům.

Problematika vad právních jednání a jejich následků prostupuje napříč všemi právními odvětvími soukromého práva, jejich obecná úprava je však zakotvena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“). S účinností občanského zákoníku zaznamenala tato oblast řadu změn. Ačkoliv lze tyto změny vnímat veskrze velmi pozitivně, přinesla s sebou nová právní úprava také řadu výkladových problémů, přičemž ne všechny se podařilo za dobu její účinnosti zcela vyřešit. Problematika vad právních jednání a jejich následků je tedy stále aktuálním tématem, jež je velmi často předmětem zájmu odborné veřejnosti. V této práci se tedy pokusím na některé nejasnosti při výkladu upozornit, představit jejich řešení některými odborníky a zaujmout k nim své stanovisko.

Diplomová práce je kromě úvodu a závěru členěna do sedmi kapitol, jež čtenáře postupně provedou zpracovaným tématem. První kapitola bude věnována vymezení významu a podstaty právního jednání, jehož nezbytnou součástí bude rovněž výklad k pojmu právních skutečností, mezi něž se právní jednání řadí. Pojmu právního jednání bude věnována pozornost nejprve terminologicky a jeho samotná podstata bude následně objasněna s pomocí pojmových znaků. Vymezeny budou také pojmy vzniku, platnosti a účinnosti právního jednání, neboť ty jsou pro porozumění následkům vad právních jednání klíčové.

Druhá kapitola pak čtenáře seznámí s jednotlivými náležitostmi právních jednání, jež budou systematicky rozděleny na náležitosti subjektu, náležitosti vůle, náležitosti projevu vůle a náležitosti předmětu právního jednání. Na výklad k jednotlivým náležitostem právních jednání naváže výklad o jejich nedostacích,

jež představují vady právních jednání. Ten bude předmětem třetí kapitoly, která bude stěžejní částí této práce, neboť podrobně rozebere jednotlivé vady právních jednání s uvedením následků, jež způsobují.

Samotným následkům vad právních jednání bude věnována zbývající část práce. Nejprve bude představen institut zdánlivosti právního jednání, který byl do soukromého práva zaveden až s účinností občanského zákoníku. Jeho podstata bude objasněna za pomoci právní teorie, která jej pod pojmem nicotnost znala již předtím. Spojovala jej přitom především s vadami spočívajícími v absenci pojmových znaků právního jednání. Jak bude však ukázáno, občanský zákoník ji formuluje i v jiných případech. Ve vztahu k zdánlivým právním jednáním bude třeba vyjasnit otázku možné aplikace pravidel o částečné neplatnosti a právu na náhradu škody. V závěru výkladu o zdánlivých právních jednáních bude pojednáno také o případných možnostech jejich nápravy.

Další kapitola se bude zabývat již tradičním následkem vad právních jednání, kterým je jeho neplatnost. Koncepce neplatnosti právního jednání v občanském zákoníku bude představena v kontextu historického vývoje pojetí neplatnosti na našem území. Objasněny budou rozdíly mezi relativní a absolutní neplatností a budou také rozlišeny jejich jednotlivé důvody, jakož i následky, jež neplatnost způsobuje.

V šesté kapitole bude pozornost věnována relativní neúčinnosti právního jednání, která se od ostatních následků v mnohém odlišuje. Nastínění vývoje tohoto institutu pomůže objasnit, proč zákonodárce přistoupil k podstatnému rozšíření právní úpravy v občanském zákoníku, jakož i ke změně terminologie. Prostředkem k dosažení relativní neúčinnosti právního jednání je odpůřčí žaloba, budou tedy vymezeny podmínky aktivní a pasivní věcné legitimace. Nezbytnou součástí výkladu bude vymezení jednotlivých odporovatelných právních jednání na základě jejich charakteristických znaků. Nakonec budou zmíněny následky rozhodnutí soudu o relativní neúčinnosti.

Pojednání o jednotlivých následcích vad právních jednání doplní poslední kapitola, v níž bude vymezen jejich vzájemný vztah. Záměrem bude vypořádat se s otázkou kumulace vad s různými následky u jednoho právního jednání, přičemž zvláštní pozornost bude upřena na konkurenci relativní neúčinnosti a neplatnosti příp. zdánlivosti právního jednání.

1. Právní jednání

Nezbytným teoretickým úvodem k pojednání o vadách právních jednání a jejich následcích je výklad pojmu právního jednání. Právní jednání se řadí mezi právní skutečnosti, vhodné proto bude, poskytnout alespoň stručný výklad k tomuto institutu, který přispěje k pochopení smyslu právního jednání.

1.1. Právní skutečnosti

Ačkoliv občanský zákoník na mnoha místech pojem právní skutečnosti užívá (např. v hlavě V. obecné části nebo v § 1723), neposkytuje jeho zákonnou definici. Při objasnění tohoto pojmu je tak třeba vycházet především z právní teorie.

Za právní skutečnost je obecně považována okolnost, kterou objektivní právo předvídá a v případě, že nastane, spojuje s ní určité právní následky. Těmito právními následky se rozumí vznik, změna nebo zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a subjektivních povinností.¹ Jedná se tedy o takové okolnosti, jež musí nastat, aby došlo k právním následkům. Právní skutečnost je tedy příčinou nebo také důvodem právních následků.

K tomu, aby nastaly právní následky, je vždy nezbytná nějaká příčina či důvod. Za důvody, jež vedou ke vzniku, změně či zániku právního vztahu, lze považovat jednak důvod hospodářský (neboli kauzu), který je neprávním ekonomickým motivem vzniku právního vztahu, k němuž vždy přistupuje také důvod právní (neboli titul), který je právem předvídanou příčinou právního následku. Právní teorie rozlišuje dva druhy právních důvodů, tím prvním je samotný zákon a druhým je právě právní skutečnost.² Ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu tak může dojít nejen na základě zákonem předvídané okolnosti, ale rovněž přímo ze zákona, k čemuž však v soukromém právu dochází poměrně zřídka.

1.1.1. Druhy právních skutečností

Právní teorie i praxe rozeznává několik druhů právních skutečností, které rozlišuje na základě dvou kritérií. V závislosti na míře uplatnění vůle právního subjektu se právní skutečnosti dělí na subjektivní, které jsou závislé na vůli subjektu, a objektivní, jež ve volném jednání subjektů nespočívají. Druhým

¹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 154.

² KINDL, Milan a Aleš ROZEHNAL. *Nový občanský zákoník: problémy a úskalí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Pro praxi. ISBN 978-80-7380-516-6. s. 71-72.

kritériem je soulad právních skutečností s objektivním právem, dle něhož mohou být právní skutečnosti buď v souladu, nebo v rozporu s právními normami. Kombinace obou těchto kritérií umožňuje rozlišit čtyři druhy právních skutečností:

- a) právní jednání,
- b) protiprávní jednání,
- c) právní událost,
- d) protiprávní stav.³

Mezi subjektivní právní skutečnosti, tedy právní skutečnosti, pro které je charakteristická existence vůle, tak řadíme z výše uvedených právních skutečností právní jednání a protiprávní jednání. Specifickým případem subjektivní právní skutečnosti je vytvoření věci, popř. díla. Při tomto faktickém jednání bývá zpravidla vůle přítomna, může ovšem nastat i situace, kdy vůle při vytváření věci či díla chybí (např. pokud věc vytvořila osoba, trpící vážnou duševní poruchou). Tato skutečnost však neovlivňuje právní následky vytvoření věci, spočívající zejména ve vzniku vlastnického práva tvůrce k této věci. Z tohoto důvodu tedy absence vůle při vytváření věci či díla nemá vliv na zařazení tohoto jednání mezi subjektivní právní skutečnosti. Do skupiny právních skutečností, pro něž je charakteristická přítomnost vůle, bývají zpravidla řazeny i konstitutivní rozhodnutí orgánů veřejné moci, jelikož i ta obsahují prvek vůle, a to vůle představitele tohoto orgánu veřejné moci (např. soudce).⁴

Objektivními právními skutečnostmi, tedy právními skutečnostmi, které nespočívají ve volním jednání subjektů, jsou naproti tomu právní událost a protiprávní stav.

Právní skutečnosti se dále dělí podle toho, zda vyvolávají právní následky samostatně nebo ve spojení s jinými právními skutečnostmi či zákonem. Z tohoto hlediska se rozlišují jednoduché právní skutečnosti, které vyvolávají následky samy o sobě, a složené resp. komplexní právní skutečnosti, které jsou kombinací několika právních skutečností, příp. právní skutečnosti a zákona.⁵ Na základě spojení více právních skutečností dochází k právním následkům např. v případě nabytí vlastnického práva vydržením, které je složenou právní skutečností, jež je tvořena

³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1. s. 147.

⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1231

⁵ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 109

jednak nekonáním vlastníka, konáním toho, kdo je přesvědčen o tom, že je vlastníkem a uplynutím času. Typickým příkladem komplexní právní skutečnosti, která je kombinací právní skutečnosti a zákona, je nabytí vlastnického práva děděním ze zákona, kdy důvodem vzniku tohoto právního následku je jednak právní skutečnost smrti zůstavitele a zároveň zákon.⁶

1.1.2. Úprava právních skutečností v občanském zákoníku

K obecnému teoretickému výkladu o právních skutečnostech se nabízí připojit také náhled toho, jakým způsobem občanský zákoník v současnosti právní skutečnosti pojímá.

Občanský zákoník v hlavě V. obecné části rozděluje právní skutečnosti na právní jednání a právní události. Občanský zákoník tedy v souladu s právní teorií člení právní skutečnosti zejména z hlediska toho, zda je v nich přítomen prvek vůle, na právní skutečnosti subjektivní a objektivní. Do úpravy právních skutečností zařazuje občanský zákoník dále též promlčení a prekluzi, a to do dílu 3. Zařazení promlčení a prekluze pod právní skutečnosti se zdá být systematicky správné, a to zejména s ohledem na to, že tyto instituty lze považovat za složené resp. komplexní právní skutečnosti. Zatímco promlčení je kombinací nekonání oprávněného subjektu, uplynutí času a konání povinného subjektu, prekluze je spojením nekonání oprávněného subjektu, uplynutím času a zákona.

Bezpochyby nejpodrobněji se občanský zákoník v rámci právních skutečností věnuje právnímu jednání. Důvodem je dle mého názoru skutečnost, že se jedná o nejčastější způsob vzniku, změny či zániku práv a povinností v rámci soukromoprávních vztahů. Možnost osob určit si, stanou-li se nositeli určitých soukromých osobních, rodinných či majetkových práv či nikoliv, případně vezmou-li na sebe určité soukromoprávní povinnosti, je také projevem ústřední zásady, na níž je soukromé právo postaveno, tedy zásady autonomie vůle.⁷ Z těchto důvodů dovozují, že právní jednání je jedním z nejvýznamnějších právních institutů soukromého práva.

⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1231.

⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 35.

1.2. Pojem právního jednání

1.2.1. Terminologie pojmu právního jednání

Současný občanský zákoník se navrátil k tradičnímu pojmu právního jednání a terminologicky tak opustil pojem právního úkonu, který byl zaveden do našeho právního řádu zákonem č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník z roku 1950“) a převzal jej i zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“). Zákonodárce označuje pojem právního úkonu v důvodové zprávě k současnému občanskému zákoníku za „*pojmový relikv totalitního práva*“⁸ a návrat k pojmu právního jednání odůvodňuje především větší vhodností jazykového užití pojmu, jelikož výraz „právně jedná“ lépe odpovídá českému jazyku oproti výrazu „činí právní úkon“, který byl zvolen zejména s ohledem na jeho použitelnost ve slovenském jazyce. Návrat k pojmu právního jednání má také demonstrovat jistou míru diskontinuity s předchozí právní úpravou obsaženou v občanském zákoníku z roku 1964.⁹ Zákonodárce ke změně terminologie při rekodifikaci soukromého práva tedy přistoupil také proto, aby tím varoval před jednoduchým přejímáním starších závěrů formulovaných zejména v odborné literatuře a judikatuře k předchozímu občanskému zákoníku z roku 1964.

Obsahově je pojem právního jednání širší než pojem právního úkonu. Zatímco právní úkon byl v občanském zákoníku z roku 1964 v § 34 vymezen jako „*projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují*“¹⁰, z ustanovení § 545 současného občanského zákoníku vyplývá, že právní jednání je projevem vůle, který směřuje nejen k právním následkům, které plynou ze zákona, ale také k těm, jež plynou z dobrých mravů, zvyklostí, zavedené praxe stran a především pak k těm právním následkům, které jsou v něm vyjádřeny. Z tohoto vymezení obou pojmů je zřejmé, že právní jednání má širší následky než právní úkon. Je však třeba poznamenat, že tyto širší následky byly spojeny i s právním úkonem, jakožto institutem předchozí právní úpravy, pouze to občanský zákoník z roku 1964 výslovně nestanovil.¹¹ Právní úkon a právní jednání tedy není možné považovat za

⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 250.

⁹ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 465.

¹⁰ § 34 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-013-4. s. 58-59

pojmy totožné, avšak svou podstatou jsou si velice blízké. Ačkoliv nelze jednoduše konstatovat, že veškerá odborná literatura a judikatura, která se vztahuje k právním úkonům, je použitelná také na právní jednání, domnívám se, že ji lze použít v částech, v nichž se pojetí obou institutů shoduje. Její použitelnost je tak třeba posoudit vždy v konkrétním případě s přihlédnutím ke změnám, jež přinesl současný občanský zákoník.

1.2.2. Pojmové znaky právního jednání

Z výkladu o právních skutečnostech, který byl předmětem kapitoly 1.1 této práce vyplývá, že právní jednání je druhem právní skutečnosti, jež spočívá v projevu vůle, který je v souladu s právem. Občanský zákoník stejně jako v případě právních skutečností neposkytuje výslovnou definici tohoto pojmu, a přenechává tak vymezení právního jednání právní vědě.

Právním jednáním se obecně rozumí projev vůle určitého právního subjektu směřující ke vzniku, změně nebo zániku subjektivních práv a povinností, tedy k právním následkům, přičemž tento projev vůle je v souladu s právem.¹² Základem právního jednání není tedy pouhá existence vůle, ale především její projev, jelikož nedojde-li k projevu vůle, ačkoliv vůle je přítomna, nemůže se jednat o právní jednání.¹³ Projev vůle musí zároveň směřovat k vyvolání právních následků. V neposlední řadě se musí jednat o projev vůle právním řádem aprobovaný (uznaný), tedy takový projev vůle, s nímž právní řád spojuje požadované právní následky.

Z uvedeného vymezení právního jednání tedy vyplývají základní vlastnosti či náležitosti, které musí mít jednání, aby jej bylo možné považovat za právní jednání. V právní teorii se souhrnně označují jako pojmové znaky právního jednání a rozumí se jimi:

- a) projev vůle,
- b) zaměření vůle na vyvolání právních následků,
- c) uznání (aprobace) právním řádem.¹⁴

¹² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1. s. 147.

¹³ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 110.

¹⁴ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 468.

1.3. Druhy právních jednání

Právní teorie třídí právní jednání na několik druhů podle různých kritérií. Uvedení třídících hledisek právního jednání je k porozumění institutu právního jednání klíčové. Vzhledem ke skutečnosti, že existuje velké množství aspektů, pomocí nichž lze právní jednání rozlišovat, dovolím si zde uvést jen ty z nich, které považuji za nejvýznamnější z hlediska zpracovávaného tématu.

Právní jednání je možné třídit mj. podle následujících kritérií:

- a) podle počtu subjektů,
- b) podle předpokladu vzniku,
- c) podle okamžiku vzniku následků ve vztahu k jednajícím,
- d) podle požadavku formy,
- e) podle poměru vzájemných plnění.

Ad a) Podle počtu subjektů se rozlišují právní jednání jednostranná a vícestranná. Jednostranná právní jednání jsou projevem vůle jedné osoby, příp. jedné strany, jedná-li se o tzv. pluralitní subjekt, tedy subjekt, který je tvořen více osobami, ale fakticky tvoří jedinou stranu. Jednostranné právní jednání se může stát perfektním již jeho učiněním (jedná-li se o tzv. neadresované právní jednání) nebo ve chvíli, kdy dojde druhé straně (v případě tzv. adresovaných právních jednání). Vícestranná právní jednání jsou naproti tomu projevem dvou či více stran. Pro dvoustranná a vícestranná právní jednání platí, že jsou perfektní ve chvíli, kdy právní jednání učiní poslední z kontrahujících stran.¹⁵

Příkladem jednostranného právního jednání neadresovaného, tedy takového, které vznikne již jeho učiněním, je např. závěť. Jednostranným právním jednáním, k jehož perfekci je třeba dojití druhé straně, pak bude např. výpověď z nájmu, přičemž pokud ji učiní např. manželský pár, demonstruje se zároveň příklad tzv. pluralitního subjektu. Dvoustranným právním jednáním bývá typicky kupní smlouva a příkladem vícestranného právního jednání může být situace, kdy se smlouvou několik osob zaváže sdružit činnosti nebo věci za společným účelem, čímž dojde ke vzniku společnosti podle § 2716 odst. 1 občanského zákoníku.

Ad b) Podle předpokladu vzniku (perfekce) se rozlišují právní jednání adresovaná a neadresovaná. Jak již bylo výše uvedeno, neadresované právní jednání se stává perfektním již samotným projevem, zatímco adresované právní jednání

¹⁵ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 165.

vyžaduje ke své perfekci dojití jiné osobě (adresátovi).¹⁶ Dojitím se rozumí dosažení dispoziční sféry adresáta, který má tak možnost seznámit se s projevem vůle jednajícího.¹⁷

Ad c) Podle okamžiku vzniku následků ve vztahu k jednajícímu lze rozlišit právní jednání mezi živými (*inter vivos*) a právní jednání učiněná pro případ smrti (*mortis causa*), která se stávají perfektními zpravidla až smrtí jednajícího (zůstavitele).¹⁸

Ad d) Podle požadavku formy se právní jednání dělí na formální a neformální. Právní jednání je neformálním, nestanovuje-li pro něj zákon nebo ujednání stran žádnou požadovanou formu. V opačném případě se jedná o právní jednání formální.¹⁹ Pro právní jednání platí zásada bezformálnosti podle § 559 občanského zákoníku.

Ad e) Z hlediska poměru vzájemných plnění se právní jednání dělí na úplatná a bezúplatná (nebo též bezplatná). V případě úplatného právního jednání jedna ze stran požaduje za své plnění ekvivalentní (rovnocenné) plnění v penězích nebo jiné majetkové hodnotě od druhé strany, zatímco v případě právního jednání bezúplatného jedna ze stran žádné plnění neposkytuje. Zvláštním případem potom je právní jednání smíšené, kdy sice každá ze stran plnění poskytuje, avšak tato plnění nejsou rovnocenná.²⁰

1.4. Vznik, platnost a účinnost právního jednání

Pro správné porozumění následkům, jež způsobují vady právních jednání, je obzvláště důležité rozlišovat jednotlivá stadia právního jednání. Považuji proto za vhodné stanovit obecně okamžik vzniku (perfekce), platnosti a účinnosti právního jednání a tyto jednotlivé pojmy vymežit.

Za předpoklady vzniku právního jednání jsou považovány pojmové znaky, které byly vymezeny již v kapitole 1.2.2 této práce (projev vůle, zaměření vůle na vyvolání právních následků a aprobace právním řádem). Právní jednání tedy vzniká

¹⁶ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 476.

¹⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 167.

¹⁸ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1309.

¹⁹ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 116.

²⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura. 2. vyd.* Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 25-26.

a stává se existujícím okamžikem naplnění pojmových znaků právního jednání.²¹ Jak bylo již výše uvedeno, na vznik právního jednání má vliv také to, o jaký druh právního jednání se jedná, zejména pak jedná-li se o právní jednání jednostranné adresované, které ke svému vzniku vyžaduje dojití svému adresátovi, případně jednání vícestranné, které je perfektním až ve chvíli, kdy učiní své právní jednání poslední ze stran.

Platnost je vlastností právního jednání, která zapříčiňuje, že právní jednání je způsobilé vyvolávat právní následky, ke kterým směřovala vůle jednajícího. Předpokladem platnosti právního jednání je zásadně naplnění náležitostí právního jednání.²² Těmito náležitostmi jsou náležitosti subjektu, náležitosti vůle, náležitosti projevu vůle, náležitosti předmětu projevu vůle, popř. též náležitosti vzájemného poměru vůle a jejího projevu.²³ Z uvedeného dovozují, že okamžikem, od kterého se právní jednání stane platným, je moment, kdy právní jednání, které naplňuje pojmové znaky, naplní také potřebné náležitosti. Náležitostí právního jednání je věnována kapitola 2. této práce.

Účinnost je další vlastností právního jednání. Účinné je takové právní jednání, které bezprostředně vyvolává právní následky, tedy účinky.²⁴ Okamžik účinnosti může buď splývat s okamžikem platnosti právního jednání, nebo může být vyvolání právních následků platného právního jednání vázáno na určité skutečnosti, jež musí nastat, a které jsou tak předpokladem účinnosti.²⁵ Okamžikem účinnosti právního jednání bude v takovém případě chvíle, kdy dojde k naplnění předpokladů účinnosti. Těmito předpoklady mohou být v praxi např. smrt zůstavitele, souhlas třetí osoby nebo třeba rozhodnutí soudu.

Specifickými nástroji, které umožňují stranám rozdělit okamžik platnosti a účinnosti právního jednání jsou podmínky a doložení času, které občanský zákoník upravuje v § 548 až 550. Zatímco v případě doložení času je účinnost právního jednání vázána na skutečnost, jež má nastat v budoucnu, o níž je již v době uskutečňování právního jednání jasné, že nastane (jelikož se jedná o určité datum),

²¹ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1943.

²² Tamtéž, s. 1944.

²³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1235.

²⁴ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1944.

²⁵ TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-483-4.

v případě podmínek je účinnost právního jednání vázána na skutečnost, o níž v době uskutečňování právního jednání není jasné, zda v budoucnu nastane, případně kdy nastane.²⁶ Občanský zákoník v § 548 odst. 2 vymezuje dva možné následky splnění podmínky. Rozlišuje přitom podmínky odkládací, jejichž splněním právní následky právního jednání nastanou, a podmínky rozvazovací, jejichž splněním již nastalé následky pominou. Občanský zákoník tímto umožňuje stranám určit nejen počátek, ale i konec účinnosti právního jednání.

1.5. Následky právního jednání

Právní jednání, které je platné a účinné, vyvolává právní následky, tedy způsobuje vznik, změnu nebo zánik subjektivních práv a povinností. Jaké konkrétní následky právní jednání vyvolává, vymezuje občanský zákoník v § 545 jako „*právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran*“.²⁷ Z uvedeného ustanovení občanského zákoníku tedy vyplývá, že právní jednání nevyvolává pouze ty právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, ale rovněž i ty, které v něm přímo vyjádřeny nejsou.

Občanský zákoník ve zmíněném ustanovení jako první uvádí situaci, kdy právní následky, které subjekty zamýšlejí právním jednáním vyvolat, obsahuje samotné právní jednání. Interpretací obsahu právního jednání pak lze následně zjistit, které právní následky byly v právním jednání vyjádřeny. Tímto mohou subjekty realizovat své právo ujednat si práva a povinnosti odchylně od zákona, které vyplývá z § 1 odst. 2 občanského zákoníku.²⁸ Pokud však subjekty ve svých projevech vůle nezahrnou veškeré následky právního jednání, mohou tyto plynout ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí nebo zavedené praxe stran. Důvodem, jež vede jednající k tomu, aby nevyjádřili veškeré následky jejich právního jednání, může být např. skutečnost, že strany nepovažují za nutné je v právním jednání vyjádřit, jelikož vyplývají z jeho povahy nebo zavedené praxe stran.²⁹ Dalším důvodem může být třeba i to, že zákon odchylné ujednání práv neumožňuje (zejména z důvodu ochrany veřejného pořádku nebo dobrých mravů).

²⁶ DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1960.

²⁷ § 545 zákona č. 89/2012, občanský zákoník

²⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1239.

²⁹ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1945.

2. Náležitosti právních jednání

Náležitosti právních jednání lze vymezit jako určité požadavky, jejichž splnění je nezbytným předpokladem platnosti právního jednání, příp. též jeho existence (ve výjimečných případech), a to v závislosti na významu konkrétní náležitosti.³⁰ V právní vědě bývají již tradičně tříděny jednotlivé náležitosti do skupin:

- a) náležitosti subjektu,
- b) náležitosti vůle,
- c) náležitosti projevu vůle,
- d) náležitosti předmětu.³¹

Mezi náležitosti právních jednání bývají některými odborníky explicitně řazeny také náležitosti vzájemného poměru vůle a jejího projevu. Náležitostí vzájemného poměru vůle a jejího projevu je zásadně jejich shoda.³²

2.1. Náležitosti subjektu

Obecně lze konstatovat, že subjektem právního jednání je osoba, která právně jedná, čímž projevuje svoji vůli nabýt pro sebe subjektivní práva a zavázat se k subjektivním povinnostem. K tomu, aby mohl subjekt právně jednat, je nezbytné, aby byl osobou v právním slova smyslu, tedy aby měl právní osobnost, a také, aby byl k právnímu jednání dostatečně způsobilý, tedy svéprávný.

2.1.1. Právní osobnost

Občanský zákoník právní osobnost vymezuje v § 15 odst. 1 jako „*způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti*“.³³ Právní osobnost přiznává občanský zákoník v § 17 ve spojení s § 18 fyzickým a právnickým osobám.

Právní osobnost fyzické osoby (člověka) vyplývá z její přirozenosti, a je tak jejím vrozeným, přirozeným právem. S tímto pojetím právní osobnosti fyzické osoby souvisí určení jejího vzniku, který je vázán na okamžik narození. Právní osobnost člověka poté trvá až do jeho smrti, příp. prohlášení za mrtvého soudem.³⁴

³⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1235.

³¹ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 111.

³² HULVA, Tomáš. *Vady právních úkonů v soukromoprávních vztazích a jejich důsledky*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-7357-633-2. s. 72.

³³ § 15 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁴ § 23 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

V určité podmíněné a omezené formě požívá fyzická osoba právní osobnosti i před narozením, a to jako dosud nenarozený plod označovaný jako nasciturus.³⁵

Zatímco v případě fyzické osoby je jejím přirozeným právem, aby byla její právní osobnost všude uznávána, právnická osoba tímto právem nedisponuje, a proto je uznání její způsobilosti mít práva a povinnosti ponecháno na úvaze státu.³⁶ Zákonodárce v České republice právní osobnost právnické osobě v občanském zákoníku přiznává, ovšem její rozsah omezuje pouze na ta práva a povinnosti, která se slučují s právní povahou právnické osoby.³⁷ Tímto zákonodárce jinými slovy přiznává právnické osobě v zásadě veškerá práva a povinnosti, která náleží fyzickým osobám, s výjimkou těch, které ze své podstaty mohou náležet výlučně fyzickým osobám (zejm. osobnostní a rodinná práva). Ustanovení § 118 občanského zákoníku váže počátek právní osobnosti právnické osoby na okamžik jejího vzniku a trvání právní osobnosti na druhé straně ohraničuje zánikem právnické osoby.

2.1.2. Svěprávnost

Druhým požadavkem, jenž je z hlediska právního jednání kladen na právní subjekt, je jeho svěprávnost. Občanský zákoník vymezuje svěprávnost v § 15 odst. 2 jako způsobilost právně jednat, tedy „*způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnosti*“.³⁸

Fyzická osoba může mít v závislosti na dosaženém věku a dalších okolnostech různou míru svěprávnosti, proto je nezbytné zkoumat její svěprávnost vždy ve vztahu ke konkrétnímu právnímu jednání. Plně svěprávnou, tedy způsobilou ke všem právním jednáním, se fyzická osoba stává zletilostí, tedy dovršením osmnáctého roku věku. Před dosažením zletilosti může fyzická osoba, která dovršila věku šestnácti let, nabytí plné svěprávnosti uzavřením manželství nebo přiznáním svěprávnosti.³⁹ Pokud však nedojde k nabytí plné svěprávnosti před dosažením zletilosti, jsou nezletilé osoby svěprávné pouze omezeně, tedy jen k právním jednáním, která jsou svou povahou přiměřená rozumové a volní vyspělosti nezletilých osob jejich věku, nebo částečně, tedy k určitému právnímu

³⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 184.

³⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 75.

³⁷ § 20 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁸ § 15 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁹ § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

jednání na základě souhlasu jejich zákonného zástupce.⁴⁰ Svěprávnost fyzické osoby může být také omezena rozhodnutím soudu, a to z důvodu, že je osoba stížena duševní poruchou, která není jen krátkodobého charakteru (tedy není přechodná), v jejímž důsledku není fyzická osoba schopna jednat. Soud v takovém případě vymeze rozsah, v jakém je fyzická osoba způsobilá právně jednat, resp. vymeze právní jednání, ke kterým fyzická osoba není způsobilá. Ať již došlo k omezení svěprávnosti v důsledku rozhodnutí soudu, nebo tento nedostatek způsobilosti k právnímu jednání pramení z nízkého věku fyzické osoby, jedná v rozsahu, v jakém není fyzická osoba svěprávná, za takovou osobu zákonný zástupce nebo opatrovník.

Dostatečnou způsobilost k určitému právnímu jednání je však třeba posoudit nejen obecně, ale i k okamžiku samotného jednání.⁴¹ Požadavek svěprávnosti tak není splněn, nastane-li situace, kdy osoba, jež by byla jinak k určitému právnímu jednání způsobilá, se v důsledku vnějších či vnitřní okolností dostane do stavu duševní poruchy, která ji činí neschopnou posoudit a ovládnout vlastní jednání.

Svěprávnost je tedy výrazem rozumových a volních schopností subjektu.⁴² Z tohoto usuzují, že svěprávné mohou být pouze osoby, které jsou schopné utvářet svou vlastní vůli a chápat důsledky svého jednání. Zde se tedy nabízí otázka, do jaké míry jsou schopné svým jednáním projevit svou vůli a rozum právnické osoby, tedy zda právnické osoby lze považovat za svěprávné. Občanský zákoník se dle důvodové zprávy přiklání v tomto ohledu k pojetí právnické osoby podle tzv. teorie fikce,⁴³ dle níž je právnická osoba uměle vytvořený konstrukt, který nemá vlastní rozum a vůli, a jemuž je proto přičítána vůle fyzických osob (členů orgánů právnické osoby), které za ni jednají a nahrazují tak její vůli.⁴⁴ Z uvedeného plyne závěr, že právnická osoba není sama o sobě svěprávná, avšak je za svěprávnou považována, jelikož je jí na základě konstrukce zastoupení přičítán cizí rozum a vůle.

⁴⁰ § 31 a § 32 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁴¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1236.

⁴² HURDÍK, Jan. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 139.

⁴³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 11.

⁴⁴ LASÁK, Jan. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 777.

2.2. Náležitosti vůle

Vůle bývá v právní teorii již tradičně definována jako „*vnitřní psychický vztah jednajícího k zamýšlenému následku*“⁴⁵ Vůli lze považovat za určitý základní stavební kámen právního jednání, bez něhož není možné právní jednání uskutečnit. Aby však vůle jednajícího byla právně relevantní, jsou na ni kladeny požadavky, dle nichž musí být vůle jednajícího:

- a) svobodná,
- b) vážná,
- c) prostá omylu.

2.2.1. Svoboda

Z podstaty autonomie vůle vyplývá, že jednající by se měl sám svobodně rozhodnout, zda a za jakých podmínek určité právní jednání učiní. V praxi se jednající dostávají do rozličných situací, které vyvíjejí různou míru nátlaku na jejich vůli (např. nedostatek finančních prostředků nebo nátlak rodiny), občanský zákoník však považuje za právně relevantní jen některé z nich. Svobodu vůle tak vylučuje zejména fyzické násilí (*vis absoluta*) a psychické násilí (*vis compulsiva*).⁴⁶

Fyzickým násilím se rozumí „*takové použití násilí ve vztahu k jednajícímu, které vylučuje jeho vůli*“.⁴⁷ Právním jednáním, které bylo vynuceno fyzickým násilím, tak jednající neprojevuje svou vůli, nýbrž vůli původce fyzického násilí. Typickým příkladem fyzického násilí tak může být vedení ruky jednajícího proti jeho vůli při podpisu smlouvy.

Psychickým násilím neboli bezprávnou výhrůžkou se rozumí neoprávněné použití hrozby násilí, které je způsobilé vyvolat důvodnou obavu jednajícího z hrozící újmy a přimět ho tím k provedení určitého právního jednání.⁴⁸ Jednající v takovém případě projevuje svou vůli, která však byla nepřiměřeným způsobem determinována jiným subjektem.⁴⁹ Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku vyplývá, že pojetí bezprávné výhrůžky odpovídá zásadě *etsi coactus tamen voluit*,

⁴⁵ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 111.

⁴⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 22.

⁴⁷ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2128.

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 779.

tedy třebas donucen, přece jen chtěl.⁵⁰ Příkladem bezprávné výhrůžky je třeba vyhrožování únosem dítěte, pokud nedojde k podpisu smlouvy.

Svoboda vůle může být vedle fyzického a psychického násilí ovlivněna také tísní jednajícího. Jednající, který je ve stavu tísně, je nucen svým nepříznivým sociálním, ekonomickým nebo zdravotním stavem k určitému právnímu jednání.⁵¹ Stav tísně bude však právně relevantní pouze v případě, že jej někdo zneužije, aby tak pro sebe nebo jiného získal prospěch tím, že se jednající ve stavu tísně zaváže k plnění, jehož majetková hodnota je v hrubém nepoměru k vzájemnému plnění. Jedná se zejména o případ lichvy podle § 1796 občanského zákoníku.

2.2.2. Vážnost

Vážnost vůle je nejen náležitostí vůle, ale současně také pojmovým znakem právního jednání. Vážností vůle rozumíme její zaměřenost na vyvolání právních následků.⁵² Vážná je taková vůle, kterou jednající projevuje za účelem vyvolání právních následků. *A contrario* lze dovodit, že pokud jednající nechce, aby jeho právní jednání vyvolalo předmětné právní následky, není projevená vůle vážná. Tím prakticky dochází k rozporu skutečné vůle s vůlí projevenou.

Existují dva základní přístupy s různým řešením tohoto rozporu. Lze na něj tak nahlížet jednak z pohledu teorie vůle, dle níž je podstatná skutečná vůle jednajícího, z čehož vyplývá, že pokud není přítomna vážná vůle jednajícího, nelze hovořit o právním jednání, nebo také z pohledu teorie projevu, dle níž je významná pouze ta vůle jednajícího, která byla projevena, a pokud z projevu vůle lze usoudit, že vůle jednajícího není vážná, nemůže se jednat o právní jednání. Pokud to naopak z projevu vůle nevyplývá, nebrání skutečnost, že vůle jednajícího nebyla vážná, vzniku právních následků. Občanský zákoník se v tomto smyslu přiklání k teorii projevu, a posuzuje tak splnění požadavku vážnosti vůle podle způsobu, jakým byla vůle projevena.⁵³

2.2.3. Absence omylu

Vůle jednajícího musí být prostá omylu. Omylem se rozumí nesprávná představa jednajícího o určité okolnosti, která má za následek nesoulad mezi

⁵⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 261.

⁵¹ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2132.

⁵² HULVA, Tomáš. *Vady právních úkonů v soukromoprávních vztazích a jejich důsledky*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-7357-633-2. s. 61.

⁵³ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1972.

právními následky, které jednající zamýšlel právním jednáním vyvolat, a právními následky, které právní jednání skutečně způsobuje.⁵⁴

Podle povahy okolnosti, o níž má jednající mylnou představu, se rozlišuje omyl podstatný, který se týká rozhodné okolnosti pro právní jednání, tedy takové okolnosti, která je považována za nezbytnou pro vznik daného právního jednání, a omyl nepodstatný, který se týká okolnosti vedlejší.⁵⁵

O podstatný omyl se tak bude jednat v případě, bude-li se omyl týkat druhu právního jednání (*error in negotio*), totožnosti předmětu právního jednání (*error in corpore*), podstatné vlastnosti předmětu právního jednání (*error in qualitate*), nebo totožnosti osoby adresáta resp. spolukontrahenta (*error in persona*).⁵⁶ K uvedenému si dovoluji doplnit, že za rozhodnou okolnost může být považována též jinak vedlejší okolnost, kterou za rozhodnou pro dané právní jednání označily strany. Tato možnost stran prohlásit vedlejší okolnost za rozhodující logicky vyplývá z ustanovení § 584 odst. 1 občanského zákoníku: „*Týká-li se omyl vedlejší okolnosti, kterou ani strany neprohlásily za rozhodující, je právní jednání platné* [...]“⁵⁷

K tomu, aby omyl působil negativní následky na právní jednání, je nezbytné, aby byl jednající uveden v omyl druhou stranou. Z hlediska úmyslu druhé strany vyvolat u jednajícího nesprávnou představu o okolnostech rozhodných pro uskutečnění právního jednání, lze rozlišit omyl prostý a omyl úmyslně vyvolaný, neboli lest.⁵⁸

Z uvedeného teoretického členění institutu omylu ve spojení s ustanoveními občanského zákoníku upravující omyl (§ 583 až 585) tak lze konstatovat, že negativní následky jsou spojeny zejména s omylem podstatným, byl-li vyvolán druhou stranou, a s omylem nepodstatným pouze za předpokladu, byl-li vyvolán listí druhé strany.

⁵⁴ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2102.

⁵⁵ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 160.

⁵⁶ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 759 a 761.

⁵⁷ § 584 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 160.

2.3. Náležitosti projevu vůle

Samotná existence vůle, ačkoliv by měla všechny náležitosti, nevede ke vzniku, změně nebo zániku subjektivních práv a povinností. K tomu, aby vůle byla schopná vyvolat právní následky, musí být odpovídajícím způsobem vyjádřena navenek, musí být tedy řádně projevena. Takovýto projev vůle musí splňovat řadu náležitostí, musí být:

- a) srozumitelný,
- b) určitý,
- c) příp. musí mít náležitou formu.⁵⁹

2.3.1. Srozumitelnost

Srozumitelností projevu vůle lze rozumět jasné vyjádření vůle jednajícího. Jednající svou vůli navenek vyjadřují pomocí určitých výrazových prostředků. Srozumitelný projev vůle bude takový projev vůle, který byl učiněn výrazovými prostředky, jímž lze porozumět, a seznámit se tak s obsahem projevené vůle.⁶⁰

Nesrozumitelný projev vůle bude naopak takový projev, z něhož nelze ani jeho výkladem zjistit, jaký obsah jím měl být vyjádřen. Občanskoprávní teorie rozlišuje nesrozumitelnost projevu vůle podle toho, komu se tento projev vůle jeví nesrozumitelným. Z tohoto hlediska může být projev vůle nesrozumitelný relativně, jeví-li se jako nesrozumitelný pouze některým osobám, nebo absolutně, je-li nesrozumitelný každému.⁶¹

2.3.2. Určitost

Zatímco srozumitelnost se týká výrazové stránky projevu vůle, určitost projevu vůle se vztahuje ke stránce obsahové.⁶² Určitost projevu vůle spočívá v jednoznačnosti jeho obsahu. Z projevu vůle by tak mělo být bezpochyby patrné, jaká práva a povinnosti z něho plynou, a co je jeho předmětem.⁶³

Na tomto místě považuji za vhodné upozornit na skutečnost, že prakticky nemůže dojít k situaci, kdy by projev vůle byl zároveň nesrozumitelným

⁵⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 23.

⁶⁰ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1978.

⁶¹ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 567.

⁶² HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1978.

⁶³ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 112.

i neurčitým. K tomuto se ostatně vyjádřil i Nejvyšší soud, dle něhož „je [...] pojmově vyloučeno, aby smluvní ujednání bylo současně neurčité i nesrozumitelné“.⁶⁴ Neurčitým projevem vůle tedy bude takový projev, který je sice srozumitelný, ale jeho věcný obsah nelze zjistit ani jeho výkladem.

Nedostatek určitosti i nedostatek srozumitelnosti právního jednání je možné podle § 553 odst. 2 občanského zákoníku následně zhojit. Projev vůle může být stranami dodatečně vyjasněn, čímž dojde ke konvalidaci, tedy k dosažení platnosti právního jednání s účinky od počátku (*ex tunc*).⁶⁵

2.3.3. Náležitá forma

Jedním z projevů zásady autonomie vůle je autonomie volby formy právního jednání.⁶⁶ Jednající tak má právo, zvolit si pro své právní jednání libovolnou formu (konkludentní, ústní nebo písemnou). Občanský zákoník tedy vychází ze zásady bezformálnosti právního jednání.⁶⁷ Tato možnost jednajícího ohledně volby formy právního jednání je však omezena v případě, je-li kogentním ustanovením zákona pro takové právní jednání určitá forma vyžadována, nebo dohodnuli-li se na zvláštní formě právního jednání strany. Z hlediska toho, odkud požadavek formy právního jednání pramení, lze rozlišovat formu zákonnou a formu smluvní.

Zákonná forma právního jednání bývá obvykle stanovena jako písemná, ale pro určité právní jednání může být vyžadována i forma ústní (např. v případě prohlášení o uzavření manželství podle § 659 občanského zákoníku). Písemnou formu naopak zákon vyžaduje např. v případě právních jednání, kterými se zřizuje, převádí, mění či ruší věcné právo k nemovité věci podle § 560 občanského zákoníku nebo třeba pro zakladatelské právní jednání podle § 123 odst. 2 občanského zákoníku. Mnohem častěji tedy zákon pro určité právní jednání formuluje požadavek písemné formy, a proto jí občanský zákoník věnuje zvláštní pozornost v § 560 až 563. S úpravou písemné formy souvisí také ustanovení § 565 až 569, které upravují písemné právní jednání ve formě soukromé listiny

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2011 sp. zn. 33 Cdo 2237/2009

⁶⁵ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1350.

⁶⁶ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář.* Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 626.

⁶⁷ § 559 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

(tzv. prostá písemná forma) a ve formě veřejné listiny resp. notářského zápisu (tzv. přísná písemná forma).⁶⁸

Písemná forma právního jednání spočívá ve vyjádření vůle „*v jakékoliv zrakem vnímatelné podobě, v podstatě na jakémkoliv materiálu*“.⁶⁹ Takto široké vymezení písemné formy právního jednání zahrnuje též takové projevy vůle, jež byly učiněny elektronicky, či pomocí jiných technických prostředků, které umožňují zachycení obsahu právního jednání a určení jednající osoby.⁷⁰ Aby bylo právní jednání v písemné formě platné, musí obsahovat podpis jednajícího. Vlastnoruční podpis jednajícího může být podle občanského zákoníku nahrazen třemi způsoby. Prvním z nich je nahrazení vlastnoručního podpisu mechanickými prostředky (např. podpisovým razítkem) tam, kde je to obvyklé. Vlastnoruční podpis může být nahrazen také podpisem elektronickým v souladu se zákonem č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, pokud bylo právní jednání činěno elektronicky.⁷¹ Poslední možnost náhrady vlastnoručního podpisu řeší situaci, kdy jednající není schopen se podepsat (zejména z důvodu smyslové poruchy, která mu toto znemožňuje). Jednající v tomto případě může nahradit vlastnoruční podpis vlastním znamením provedeným rukou nebo jiným způsobem za přítomnosti dvou svědků, k němuž jeden ze svědků připojí jméno jednajícího.⁷²

Pro případ změny obsahu takového právního jednání, pro nějž zákon požaduje určitou formu, formuluje občanský zákoník zvláštní pravidlo pro určení formy takového právního jednání, kterým se obsah původního právního jednání mění: „*Vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější formě; [...]*“⁷³ V případě změny obsahu právního jednání, jehož forma byla stanovena ujednáním stran se uvedené pravidlo neuplatní a obsah právního jednání tak lze změnit i v jiné formě. Tuto možnost však mohou strany ujednáním vyloučit.

⁶⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 74.

⁶⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 162.

⁷⁰ § 562 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷¹ § 561 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷² § 563 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷³ § 564 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

2.4. Náležitosti předmětu

Občanský zákoník pojem předmětu právního jednání nevymezuje a ani jej prakticky neužívá. Předmět právního jednání lze vymezit jako „to, čeho se právní jednání týká, popř. to, čeho se týkají práva a povinnosti právním jednáním založené“.⁷⁴ K náležitostem předmětu právního jednání řadíme jeho:

- a) možnost a
- b) dovolenost.

2.4.1. Možnost

Možností předmětu právního jednání se rozumí, že to, čeho se právní jednání týká, je objektivně možné.⁷⁵ Jinými slovy, možný je pouze takový předmět právního jednání, který je uskutečnitelný z hlediska v současnosti dosažených vědeckých poznatků a možných technologických řešení.⁷⁶

Možnost předmětu právního jednání lze zkoumat jednak k okamžiku, kdy je právně jednáno, a jednak k okamžiku, kdy má být plněno. Z tohoto hlediska se rozlišuje nemožnost počáteční a nemožnost následná.⁷⁷

2.4.2. Dovolenost

Předmět právního jednání je dovolený, pokud zákon nezakazuje, aby to, čeho se právní jednání týká, bylo předmětem právního jednání.⁷⁸ Typickým příkladem nedovoleného předmětu právního jednání jsou věci vyloučené z majetkově právního jednání (*res extra commercium*). Jedná se např. o lidské tělo a jeho části nebo drogy.

⁷⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 23.

⁷⁵ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 112.

⁷⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 164.

⁷⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1237.

⁷⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 164.

3. Vady právních jednání

Při vymezení pojmu vad právních jednání můžeme analogicky použít definici vad právních úkonů, jak ji podal J. Fiala, dle něhož se za vadu právního jednání považuje určitá odchylka od zákonem předepsaných charakteristik, která je způsobena zejména nenaplněním náležitostí právního jednání.⁷⁹ Je však třeba si uvědomit, že náležitosti určitého právního jednání nemusejí nutně vyplývat pouze ze zákona, ale mohou být stanoveny rovněž ujednáním stran (zejména pak v případě ujednání týkajícího se specifické formy pro právní jednání). Za vadu právního jednání je tak třeba považovat i nedostatek těchto náležitostí.⁸⁰

Právní jednání, která postrádají některou z požadovaných náležitostí, tedy trpí vadou, považujeme za právní jednání vadná. Zatímco bezvadná právní jednání vždy působí zamýšlené právní následky (takové, které jsou v něm vyjádřeny, případně právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí nebo zavedené praxe stran), s vadnými právními jednáními spojuje právní řád specifické následky v závislosti na charakteru vady, kterou je právní jednání stiženo. Následkům vad právních jednání budou věnovány navazující kapitoly této práce.

Zatímco náležitosti právních jednání, které byly předmětem kapitoly 2. této práce, poznáváme zejména prostřednictvím zákona a právní vědy, je zřejmé, že problematika vad právních jednání je mnohem více provázána s následnou praxí, v rámci níž k jednotlivým vadám právního jednání dochází. Cílem této kapitoly proto bude podrobné rozebrání jednotlivých vad právních jednání ve světle dosavadní judikatury.

3.1. Třídění vad právních jednání

Existuje vícero kritérií, pomocí nichž lze vady právních jednání rozlišovat. Obeznamení se s nimi má význam nejen pro samotné pochopení tohoto institutu, ale rovněž slouží jako nástroj k systematizaci výkladu o vadných právních jednáních, a jejich uvedení tak slouží k zpřehlednění této práce.

Přehledně vymezuje jednotlivé druhy vad právních jednání L. Tichý, který na prvním místě uvádí jejich rozlišení na základě kritéria vzniku s ohledem na existenci právního jednání. Z tohoto hlediska rozeznává vady počáteční, ke kterým dochází při vzniku právního jednání, a vady uskutečňování právního jednání,

⁷⁹ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1. s. 1203.

⁸⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 188.

ke kterým dochází až po vzniku právního jednání při uskutečňování jeho obsahu. Jedná se tak zejména o vady plnění, které jsou předmětem závazkového práva.⁸¹ Tyto vady nejsou předmětem této studie, proto se jimi nadále nebudu zabývat.

Podle L. Tichého lze vady právních jednání (myšleno vady počáteční) rozlišovat také s přihlédnutím k jejich povaze a závažnosti. Míra závažnosti jednotlivé vady se projevuje zejména v následcích, které z ní pro právní jednání plynou. Z tohoto hlediska lze vady rozdělit do dvou základních skupin. První skupina je tvořena vadami, jež se týkají samotné existence, či platnosti právního jednání. Tyto vady lze dále diferencovat podle míry, či druhu sankčního následku, kterým je právní jednání postiženo. Druhá skupina pak zahrnuje vady, které ovlivňují účinnost (platného) právního jednání, tedy jeho schopnost vyvolávat zamýšlené právní následky.⁸² Lze tedy shrnout, že do první skupiny lze zařadit vady, které způsobují zdánlivost právního jednání a ty vady, které způsobují jeho neplatnost. Druhá skupina je tak patrně tvořena vadami, jež způsobují relativní neúčinnost právního jednání.

Poslední kategorizace vad právních jednání zohledňuje zejména skutečnost, která z náležitostí právního jednání je vadou postižena. Toto dělení vad právních jednání tak odpovídá rozdělení náležitostí právních jednání. L. Tichý náležitosti právních jednání rozděluje na obsahové, volní a formální⁸³, čemuž odpovídá i jeho dělení vad právních jednání na vady obsahu, vady vůle a vady formy právních jednání.⁸⁴ Při zpracování náležitostí právních jednání byl však v rámci této práce zvolen odlišný postup a náležitosti tak byly rozděleny na náležitosti subjektu, náležitosti vůle, náležitosti projevu vůle a náležitosti předmětu. Vzhledem k úzké provázanosti tématu vad právních jednání s tématem jejich náležitostí, který byl předmětem předchozí kapitoly, proto považuji za vhodné, zejména s ohledem na zachování přehlednosti a konzistence práce, rozdělit vady právních jednání způsobem odpovídajícím rozdělení jejich náležitostí. Na základě tohoto dělení bude proveden následující výklad.

3.2. Vady subjektu

Z předchozí kapitoly této práce již víme, že náležitostmi subjektu jsou především jeho právní osobnost a svéprávnost. Vzhledem ke skutečnosti, že

⁸¹ TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 242.

⁸² Tamtéž

⁸³ Tamtéž, s. 225-241.

⁸⁴ Tamtéž, s. 243-269.

problematika těchto zásadních vlastností osob by svým rozsahem jistě vydala na samostatnou odbornou práci, není cílem této kapitoly jejich detailní rozbor. Budu se jimi proto zabývat především z pohledu vlivu, jaký mohou mít na právní jednání.

Vady právních jednání, které se vztahují k subjektu, který právně jedná, mohou být způsobeny tím, že tento subjekt:

- a) nemá právní osobnost,
- b) není způsobilý nebo schopný právně jednat nebo
- c) není osobou oprávněnou jednat za jiný subjekt.

3.2.1. Absence právní osobnosti

Podle § 17 odst. 1 občanského zákoníku může mít práva a tyto vykonávat pouze osoba (fyzická a právnická osoba – viz kapitola 2.1.1 této práce). Zároveň zmíněné ustanovení zakotvuje, že povinnosti lze uložit jen osobě a jen vůči ní lze jejich splnění vymáhat. *A contrario* lze dovést, že jakákoliv entita, která je odlišná od fyzické osoby (člověka) nebo právnické osoby, nemůže mít práva ani povinnosti (práva tudíž nemůže ani realizovat a povinnosti vůči ní není možné vymáhat). Příkladem takové entity může být společnost podle § 2716 občanského zákoníku, organizační složka státu, obchodní závod, nebo třeba i zvíře.

Za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 vedla vada spočívající v absenci právní osobnosti jednajících k negativnímu následku v podobě neplatnosti tohoto právního jednání.⁸⁵ Současný občanský zákoník však v § 17 odst. 2 umožňuje tzv. přičtení práva nebo povinnosti osobě, které podle povahy právního případu náleží, pokud tato osoba zřídí právo nebo uloží povinnost entitě bez právní osobnosti. Platnost právního jednání tedy v takovém případě zůstane zachována.

3.2.2. Nezpůsobilost nebo neschopnost právně jednat

Způsobilost a schopnost subjektu právně jednat se odráží zejména v jeho možnosti tvořit právně relevantní vůli. Zatímco způsobilost subjektu k určitému právnímu jednání je dána zákonem nebo rozhodnutím soudu, schopnost právně jednat závisí na konkrétním psychickém stavu jednajících subjektu.⁸⁶ Otázka způsobilosti a schopnosti právně jednat úzce souvisí s mentální způsobilostí osoby. Pakliže právní jednání přesahuje svými požadavky tuto způsobilost, je třeba osobu

⁸⁵ BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-819-2. s. 27.

⁸⁶ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 741.

chránit před negativními důsledky jejího právního jednání. Ochrana těchto osob je v občanském zákoníku upravena na více místech a spočívá především ve stanovení určitých hledisek, na základě kterých dochází k omezení práva některých skupin osob právně jednat.⁸⁷ Osoby, jež jsou v tomto smyslu chráněny, vymezuje ustanovení § 581 občanského zákoníku, jako osoby, které nejsou plně svéprávné a osoby stížené duševní poruchou.

Osobami, které nejsou plně svéprávné, jsou nezletilí a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny rozhodnutím soudu (viz kapitola 2.1.2 této práce). Otázka svéprávnosti má význam pouze u fyzických osob, jelikož osoby právnické samostatně právně nejednají. Svěprávnost je však třeba posoudit u fyzických osob, které jsou jejich oprávněnými zástupci.⁸⁸

Právní jednání, ke kterým nezletilí nejsou dostatečně způsobilí, činí jejich zákonný zástupce. Určitou výjimku z tohoto pravidla zakotvuje ustanovení § 32 občanského zákoníku, které umožňuje nahradit nedostatek způsobilosti nezletilého souhlasem jeho zákonného zástupce, a to za předpokladu, že je to ve shodě se zvyklostmi soukromého života (nejedná-li se o právní jednání, ke kterému by i zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu⁸⁹). V takovém případě pak právní jednání nezletilého vadou stíženo nebude. Zde vyvstává otázka, zda může být právní jednání nezletilého podle uvedeného ustanovení schváleno zákonným zástupcem dodatečně. K tomuto výkladu se v minulosti přiklonil např. P. Bezouška, který uvedl: „*K samotnému souhlasu zákonného zástupce – ve většině případů se bude jednat o souhlas předběžný, ale zákon nevylučuje ani souhlas následný.*“⁹⁰ K opačnému názoru se však v současnosti přiklání většina odborné veřejnosti.⁹¹

Ačkoliv zákonodárce možnost zhojení vady právního jednání udělením dodatečného souhlasu upravuje v případě osoby omezené ve svéprávnosti (v § 65 odst. 2 občanského zákoníku), v případě nezletilého tuto možnost explicitně

⁸⁷ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1456.

⁸⁸ DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2093.

⁸⁹ § 36 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁹⁰ BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny.* 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-819-2. s. 31.

⁹¹ např. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura.* 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 134., DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 193., DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 198 a 2093.

neposkytuje. Domnívám se, že by bylo zcela nesprávné vztahovat zmíněné ustanovení z důvodu domnělé mezery v právu na osoby nezletilé, a to zejména s přihlédnutím k tomu, že nezletilého nelze jednoduše připodobňovat k osobě, jejíž svéprávnost byla omezena.

Vadným právním jednáním v případě osoby omezené ve svéprávnosti může být pouze takové právní jednání, ve vztahu k němuž byla její svéprávnost omezena soudním rozhodnutím. V tomto rozhodnutí soud zároveň ustanoví této osobě v souladu s § 62 občanského zákoníku opatrovníka, který je jejím zástupcem v rozsahu omezení svéprávnosti. V případě, že však tato osoba učiní právní jednání bez opatrovníka samostatně, nemusí být takové právní jednání vždy považováno za vadné. Rozhodujícím hlediskem v tomto případě bude posouzení, zda právní jednání působí této osobě újmu.⁹² Právní jednání v tomto ohledu posuzuje primárně opatrovník, který má možnost v souladu s ustanovením § 65 odst. 2 občanského zákoníku předmětné jednání schválit (s účinky *ex tunc*) a tím zhojit jeho vadu (provést jeho konvalidaci resp. ratihabici). Pokud opatrovník tímto způsobem právní jednání neschválí, může o tomto rozhodnout soud. Dojde-li však soud při posuzování k závěru, že je právní jednání na újmu osoby omezené ve svéprávnosti, provede přednostně (v souladu s § 65 odst. 1 větou druhou občanského zákoníku) změnu rozsahu povinností této osoby, které pro ni z právního jednání vyplývají.⁹³

Případem, kdy vada subjektu spočívá v jeho neschopnosti právně jednat, je právní jednání osoby, která byla stížena duševní poruchou. Ačkoliv je tato osoba plně svéprávná, nachází se momentálně ve stavu duševní poruchy, která vylučuje nebo značně omezuje její rozumovou a volní schopnost.⁹⁴ Z uvedeného vymezení je zřejmé, že duševní porucha má povahu pouze přechodnou a lze za ni považovat i stav způsobený požitím alkoholu, či omamných a psychotropních látek, a to bez ohledu na to, zda si jednající tento stav přivodil vlastním jednáním či nikoliv. Za účelem posouzení duševního stavu jednajícího v době uskutečňování právního jednání se zpravidla vyhotovuje znalecký posudek.⁹⁵ Zde je na místě zabývat se otázkou, do jaké míry je třeba duševní poruchu jednajícího prokázat. Judikatura Nejvyššího soudu od roku 1971 vyžadovala, aby skutečnost, že jednající pro

⁹² § 65 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

⁹³ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 741-742.

⁹⁴ DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2095.

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5226/2009

duševní poruchu nedokázal posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout, byla prokázána "zcela jednoznačně" a "bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti".⁹⁶ Tento konstantní a dlouhodobě uznávaný přístup byl však překonán nálezem Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13, v němž tento orgán ochrany ústavnosti vyslovil, že dosavadní důkazní standard prokazování duševní poruchy je nadměrně vysoký, a to zejména vzhledem ke skutečnosti, že skutkové okolnosti, které již odezněly, nelze následně prokázat s absolutní jistotou. Podle Ústavního soudu postačuje prokázání vysoké míry pravděpodobnosti, že jednající jednal v duševní poruše, která ho v daný moment činila neschopným právně jednat.⁹⁷

Na závěr lze shrnout, že s vadou subjektu spočívající v nezpůsobilosti právně jednat (ať už z důvodu nedostatku věku nebo omezené svéprávnosti) nebo v neschopnosti právně jednat (způsobené duševní poruchou) spojuje občanský zákoník, až na výjimky uvedené výše, negativní následek v podobě neplatnosti takového právního jednání.⁹⁸ Sporná je ovšem otázka, jakou povahu tato neplatnost má, tedy jestli se jedná o neplatnost absolutní nebo relativní. V případě právního jednání nezletilého se odborná veřejnost povětšinou shodně přiklání k absolutní neplatnosti. Názory se ovšem různí na otázku povahy neplatnosti právního jednání osob omezených ve svéprávnosti a osob stížených duševní poruchou. Řada odborníků je zastáncem absolutní neplatnosti i v těchto případech (např. L. Tichý, V. Beran, nebo F. Melzer).⁹⁹ Naproti tomu zastáncem následku v podobě relativní neplatnosti je např. M. Zuklínová.¹⁰⁰ Domnívám se, že by mohlo být poněkud problematické považovat neplatnost právního jednání osob omezených ve svéprávnosti nebo osob stížených duševní poruchou za relativní, jelikož v takovém případě se předpokládá, že osoba, na jejíž ochranu je důvod neplatnosti stanoven, se neplatnosti právního jednání dovolá. Je ovšem otázkou, zda

⁹⁶ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 1971, sp. zn. 2 Cz 72/70; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2009, sp. zn. 30 Cdo 352/2008 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3614/2009

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13

⁹⁸ § 581 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

⁹⁹ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1457., BERAN, Vladimír. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 619., MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář.* Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 743.

¹⁰⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura.* 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 136.

osoba, jež není dostatečně způsobilá k právnímu jednání, je dostatečně způsobilá namítat neplatnost takového právního jednání. Dle mého názoru o tomto nelze uvažovat u osoby omezené ve svéprávnosti, ale osoba stížená duševní poruchou by po jejím odpadnutí neplatnost předchozího právního jednání teoreticky namítat mohla. Případná platnost právního jednání, které nestojí na právně relevantní vůli, by však byla ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem (k pojmu viz kapitola 5.4.1 této práce), neboť by ovlivňovala postavení osoby, na jejíž zvláštní ochraně je třeba vzhledem k určitému celospolečenskému (veřejnému) zájmu trvat. Proto se přikláním k názoru, že tato vadná právní jednání jsou neplatná absolutně.

3.2.3. Neoprávněnost

Další vada subjektu může spočívat v jeho neoprávněném jednání za jiný subjekt. Problematika zastoupení je opět poměrně rozsáhlá a pro účely této práce není dle mého názoru nezbytné zabývat se jí do nejmenších podrobností.

Občanský zákoník rozlišuje tři druhy zastoupení, kterými jsou smluvní zastoupení, zákonné zastoupení a opatrovnictví.¹⁰¹ Hlediskem pro jejich rozdělení je právní důvod jejich vzniku. Zástupce jedná za osobu na základě zástupčího oprávnění, které podle povahy zastoupení může vyplývat ze smlouvy, zákona nebo soudního rozhodnutí. Vadou, jež se nabízí v souvislosti s právním jednáním, které je činěno zprostředkovaně (tedy nikoliv přímo resp. osobně subjektem, jemuž mají z právního jednání vzniknout práva nebo povinnosti) je překročení tohoto zástupčího oprávnění nebo jeho úplná absence.

Pokud dojde k překročení zástupčího oprávnění (tzv. jednání *ultra vires*) zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, zavazuje právní jednání zastoupeného pouze pokud bez zbytečného odkladu překročení dodatečně schválí. Stejný postup se uplatní rovněž v případě tzv. nezmocněného jednání, kdy zmocnění zcela chybí, nebo již zaniklo. V případě jednání *ultra vires* na základě smluvního zmocnění (plné moci), formuluje občanský zákoník v § 446 nevyvratitelnou právní domněnku dodatečného schválení, pokud zmocnitel bez zbytečného odkladu poté, co se o právním jednání dozvěděl, neoznámí osobě, se kterou zmocněnec právně jednal, že právní jednání neschvaluje. Pokud nedojde k dodatečnému schválení

¹⁰¹ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 63.

právního jednání nebo nenastane domněnka dodatečného schválení, je z právního jednání zavázána osoba, která neoprávněně jednala za jiného.¹⁰²

Lze tedy shrnout, že s vadou právního jednání spočívající v neoprávněném jednání subjektu není spojen následek neplatnosti. Podle důvodové zprávy dává občanský zákoník přednost zachování platnosti právního jednání v souladu se zásadou preference platnosti právního jednání, a to především v zájmu toho, kdo jednal v dobré víře.¹⁰³ Je však třeba poznamenat, že pokud třetí osoba v dobré víře nebude, žádný závazek nevznikne (třetí osoba v takovém případě nemá ani právo požadovat náhradu škody), a bude se tak jednat o právní jednání zdánlivé.¹⁰⁴

Povahu vady právního jednání v souvislosti se zastoupením má dle mého názoru také rozpor mezi zájmy zástupce a zastoupeného. Z ustanovení § 437 občanského zákoníku vyplývá, že zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. Uvedené ustanovení současně formuluje výjimku pro smluvní zastoupení, kdy rozpor mezi zájmy zástupce a zastoupeného není na překážku, jestliže zastoupený o takovém rozporu věděl nebo musel vědět. Tímto se současná úprava odchyluje od předchozí úpravy obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 a typicky je zde demonstrováno posílení principu autonomie vůle.

Z § 437 odst. 2 věty první občanského zákoníku: „*Jednal-li zástupce, jehož zájem je v rozporu se zájmem zastoupeného s třetí osobou a věděla-li tato osoba o této okolnosti nebo musela-li o ní vědět, může se toho zastoupený dovolat.*“¹⁰⁵ dovozují, že následkem vady právního jednání spočívající v rozporu mezi zájmy zástupce a zastoupeného, bude relativní neplatnost. K odlišnému závěru je však třeba dojít v případě zákonného zastoupení a opatrovnictví, a to zejména s ohledem na ustanovení § 460 občanského zákoníku, podle kterého je soud povinen v případě střetu zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného, resp. hrozí-li takový střet, jmenovat zastoupenému kolizního opatrovníka. Vzhledem ke skutečnosti, že v takovém případě postupuje soud z úřední povinnosti, domnívám se, že uvedená vada právního jednání bude stižena absolutní neplatností podle § 588 občanského zákoníku. Ke stejnému závěru dospívá také

¹⁰² SVOBODA, Karel. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1049.

¹⁰³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 209.

¹⁰⁴ TINTĚRA, Tomáš. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 465.

¹⁰⁵ § 437 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

P. Polišíenská¹⁰⁶ a T. Tintěra.¹⁰⁷ Odlišný názor však zaujímá K. Svoboda, který považuje takovéto vadné právní jednání za zdánlivé, ovšem i ten tvrdí, že se jedná o „jednání, jež je postaveno na roveň absolutní neplatnosti“.¹⁰⁸

3.3. Vady vůle

Nedostatek (vadu) vůle lze kvalifikovat jako jistý nesoulad mezi vůlí a jejím projevem. Jedná se tedy o situaci, kdy „*chtěné není projevem* či *projev není chtěný*“.¹⁰⁹

Za účelem přehledného zpracování problematiky vad právních jednání vztahujících se k vůli, budou jednotlivé nedostatky vůle rozděleny následujícím způsobem:

- a) neexistence vůle,
- b) nevážnost vůle,
- c) omezená svoboda a
- d) omyl.

3.3.1. Neexistence vůle

Při kategorizaci vad vůle z hlediska jejich závažnosti je třeba úplnou absenci vůle uvést hned na prvním místě. Existence vůle je určitou esenciální náležitostí (a současně též pojmovým znakem) právního jednání, bez níž nelze o právním jednání, jakožto projevu vůle, vůbec uvažovat (viz kapitola 2.2 této práce). Z tohoto důvodu tak občanský zákoník v § 551 spojuje s její absencí následek v podobě zdánlivosti právního jednání.

Zdařile neexistenci vůle vystihuje J. Handlar, který uvádí, že „*o případ, kdy chybí vůle jednajícího jde tehdy, když jednající formálně učiní určitý projev, aniž by však takový projev spočíval na jeho vůli.*“¹¹⁰ Lze tedy konstatovat, že právní jednání, jež je stíženo touto vadou, je určitým prázdným projevem, který neodráží vnitřní psychický vztah jednajícího k zamýšlenému následku. V praxi lze za takový projev považovat projev mimovolní, jehož příkladem může být mluvení ze spaní nebo bezděčný pohyb hlavou, a projev absolutně nesvobodný, který byl vynucen

¹⁰⁶ POLIŠIENSKÁ, Petra a kol. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek III - Zastoupení (§ 436-488)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-7-1.

¹⁰⁷ TINTĚRA, Tomáš. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 459.

¹⁰⁸ SVOBODA, Karel. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1043 a 1105.

¹⁰⁹ TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 260.

¹¹⁰ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1966.

přímo fyzickým násilím (*vis absoluta*). Výklad k případům fyzického násilí byl zahrnut v kapitole 2.2.1 této práce.

3.3.2. Nevážnost vůle

Nedostatek vážnosti vůle je jednou z nejzávažnějších vad právních jednání. Stejně jako v případě neexistence vůle, spojuje zákonodárce s touto vadou v § 552 občanského zákoníku následek v podobě zdánlivosti právního jednání. Vada vůle způsobená její nevážností pramení z rozdílu mezi vůlí a jejím projevem, který je z pohledu jednajícího vědomý.¹¹¹

Z hlediska nedostatku vážnosti projevené vůle lze rozlišovat dva různé případy. Prvním z nich je případ tzv. simulace, kdy je vůle projevena pouze na oko. Jednající v takovém případě ve skutečnosti právní jednání učinit nechce, avšak navenek předstírá, že jej činí. Od simulace, jejíž podstata spočívá v tom, že jednající právní jednání předstírá, ale ve skutečnosti žádné právní jednání učinit nechce, je třeba odlišit případy tzv. disimulace, kdy jednající předstírá určité právní jednání, aby tím zastřel právní jednání jiné. Občanský zákoník vychází z pravidla, dle něhož „*má-li být určitým právním jednáním zastřeno jiné právní jednání, posoudí se podle jeho pravé povahy*“.¹¹²

V případě disimulace je tak třeba zvlášť posoudit jednání předstírané (simulované, projevené navenek) a jednání zastřené (disimulované, které navenek projeveno nebylo, avšak vůle jednajících k němu směřovala). Zatímco jednání předstírané nelze považovat za projev vážné vůle, jelikož vůle jednajícího nebyla zaměřena na vyvolání následků, které jsou obsahem tohoto jednání, jednání zastřené naopak nedostatkem vážné vůle netrpí, jelikož toto jednání jednající zamýšlel provést.¹¹³ Je však třeba zdůraznit, že nelze jednoduše dospět k závěru, že zastřené právní jednání bude vždy platné. I zastřené právní jednání je nezbytně nutné podrobit posouzení, zda splňuje veškeré náležitosti.

V praxi tak může nastat situace, kdy předstírané právní jednání bude zdánlivé pro absenci jednoho z pojmových znaků (vážnosti vůle) a zastřené právní jednání bude stiženo neplatností, pro absenci některé z jeho náležitostí. V úvahu bude patrně přicházet také posouzení případného rozporu zastřeného právního jednání se zákonem nebo dobrými mravy. Poměrně často se soudy v minulosti

¹¹¹ TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 279.

¹¹² § 555 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹¹³ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1970.

setkávaly s nesplněním požadavku formy právního jednání, tedy s případy, kdy zákon pro zastřené právní jednání vyžaduje určitou formu (zpravidla písemnou). Požadavek písemné formy stanovuje občanský zákoník např. v § 560 pro právní jednání, jimiž se nakládá s nemovitými věcmi. V souvislosti s uvedeným tak Nejvyšší soud vydal např. rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 101/2001, v němž uvedl: *„Uzavírají-li účastníci darovací smlouvu ohledně nemovitosti, musí být skutečnost, že jde o darování, vyjádřena v písemné formě; jinak darovací smlouva platně nevznikne. Proto v případě, že účastníci uzavřeli simulovanou písemnou kupní smlouvu ohledně nemovitosti, kterou chtěli zastřít darování této nemovitosti, není darovací smlouva platná, pokud nebyla uzavřena písemně a z jejího znění není zřejmé, že šlo o darování.“*¹¹⁴ Nejvyšší soud také v minulosti řešil situaci, kdy v písemném vyhotovení kupní smlouvy týkající se nemovitosti byla uvedena odlišná kupní cena od ceny, jež byla skutečně dohodnuta. Vzhledem ke skutečnosti, že kupní cena je podle § 2079 její podstatnou složkou, vztahuje se neplatnost pro vady formy na celou zastřenou kupní smlouvu. Nejvyšší soud tedy uvedl, že *„je-li v písemném vyhotovení kupní smlouvy týkající se nemovitosti uvedena kupní cena odlišná od kupní ceny skutečně dohodnuté, je neplatná [pozn. nyní zdánlivá] celá kupní smlouva a není možno považovat za platně uzavřenou ani kupní smlouvu s cenou skutečně dohodnutou ani kupní smlouvu s cenou uvedenou v písemném vyhotovení“*¹¹⁵

Druhým případem projevu vůle, jež není vážná, je situace, kdy jednající svým jednáním nechce vyvolat právní následky a (na rozdíl od případů simulace) nechce vyvolat ani dojem, že projev jeho vůle směřuje k vyvolání právních následků. K tomu může dojít zejména projevuje-li jednající vůli v žertu, při hře, při výuce apod.¹¹⁶ V praxi mohou ovšem nastat situace, kdy určité právní jednání, ač učiněné např. v žertu, může být pro jeho adresáta obtížné rozpoznat. V takových případech je nezbytné posoudit, zda tato osoba právní jednání jako nevážné chápala a chápat mohla. Pokud panují pochybnosti o charakteru právního jednání, judikoval v minulosti Nejvyšší soud, že je za účelem zachování požadavku právní jistoty *„třeba přičíst fakt této nejasnosti k tíži toho, kdo ji svým jednáním způsobil (nikoliv*

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. 22 Cdo 101/2001

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 30. 1. 1975, sp. zn. 1 Cz 129/74 shodně též např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2216/2007 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2013, sp. zn. 28 Cdo 912/2013

¹¹⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 160.

tedy k tíži toho, kdo si měl takovéto jednání vyložit z hlediska, zda bylo méně vážně či nikoliv)“.¹¹⁷

Třetím případem, který bývá někdy řazen k nedostatkům vážnosti vůle, je tzv. vnitřní výhrada (*reservatio mentalis*, neboli mentální rezervace), kdy si jednající ve skutečnosti přeje, aby následky jeho jednání nenastaly.¹¹⁸ Jako „vnitřní“ je označována tato výhrada z důvodu, že ji jednající neprojevuje navenek. Jednající si tedy na rozdíl od jednání v žertu nepřeje, aby druhá strana vadu jeho vůle rozpoznala. Mentální rezervace však není spojena s žádným negativním následkem pro právní jednání, neboť ji nelze kvalifikovat jako případ nevážné vůle. Mentální rezervaci poměrně výstižně přirovnal F. Melzer k nepřímému úmyslu (*dolus eventualis*), jakožto institutu trestního nebo deliktního práva: „*Jednající si byl vědom následků svého jednání, a přesto jednal, jinými slovy byl s nimi srozuměn.*“¹¹⁹ Lze tedy shrnout, že přestože si jednající právní následky vnitřně nepřál, obeznámen s tím, že nastanou, projevil vůli, jež byla zaměřena na jejich vyvolání. Na základě uvedeného lze tedy dovodit, že právní jednání učiněné s vnitřní výhradou nedostatkem vážnosti vůle netrpí.

3.3.3. Omezená svoboda

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2.1 této práce, je třeba uvědomit si rozdíl mezi tím, kdy je svoboda utváření vůle jednajícího pouze omezena a kdy absentuje zcela. Absolutní nedostatek svobody, který bývá způsoben fyzickým násilím (*vis absoluta*), kdy je vůle jednajícího nahrazena vůlí původce fyzického násilí, byl vzhledem ke své podstatě zařazen do kapitoly zabývající se vadou vůle z hlediska její neexistence. Samostatnou kategorií vad vůle pak tvoří situace, kdy je svobodná tvorba vůle jednajícího pouze omezena. Omezení svobody má příčinu v psychickém násilí (*vis compulsiva*), kdy jednající sice projevuje svoji vůli, ta však není vytvořena svobodně, jelikož je deformována hrozbou použití násilí tzv. bezprávnou výhrůžkou (někdy též označovanou jako protiprávní hrozba).

Aby bylo možné bezprávnou výhrůžku považovat za právně relevantní, je nezbytné, aby splňovala řadu podmínek. Tyto podmínky opakovaně dovodil

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1912/2003

¹¹⁸ KINDL, Milan. Tomáš KINDL, Michaela KINDLOVÁ, Alexander ŠÍMA a kol. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek V - Právní skutečnosti (§ 545 - 654)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-9-5.

¹¹⁹ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 564.

Nejvyšší soud při své rozhodovací činnosti.¹²⁰ V první řadě je třeba, aby výhrůžka, jež je označována jako bezprávná, byla protiprávní, tedy že jí musí být vynucováno něco, co jí být vynucováno nesmí. Protiprávnost výhrůžky však může spočívat také v jejím prostředku, kdy je vyhrožováno něčím, co hrozící není oprávněn provést (půjde tak zpravidla o jednání, které je protiprávní např. vyhrožování ublížením na zdraví). Může ovšem nastat i situace, kdy je vyhrožováno něčím, co je hrozící sice oprávněn provést, ale není oprávněn tím hrozit, aby jiného přiměl k právnímu jednání (jako příklad se v odborné literatuře často uvádí výhrůžka oznámením trestného činu, pokud nebude provedeno požadované právní jednání¹²¹). Pokud podmínka protiprávnosti splněna nebude, tedy bude-li někdo hrozit tím, co je oprávněn provést a zároveň je tím oprávněn hrozit, aby druhého přiměl k určitému právnímu jednání, dovodil Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 33 Odo 808/2005, že se nebude jednat o bezprávnou výhrůžku, ale oprávněný nátlak, který vadu právního jednání nepředstavuje.

Další podmínkou ve vztahu k bezprávné výhrůžce je její způsobilost vyvolat u jednajícího důvodnou obavu (strach). Určujícím hlediskem je při posuzování této podmínky závažnost hrozící újmy a její pravděpodobnost. Obě tyto skutečnosti je třeba posoudit s přihlédnutím k osobním vlastnostem toho, jemuž je vyhrožováno.¹²² Dovození, že hrozící újma nebude dostatečně závažná, aby způsobila omezení svobody jednajícího, pokud bude ve vztahu k jeho poměrům zanedbatelná. Pravděpodobnost se naproti tomu vztahuje k možné proveditelnosti hrozby.¹²³ Domnívám se, že za nepravděpodobnou bude považována hrozba, jejíž provedení nebude schopen hrozící zajistit. Bude se tak jednat např. o hrozbu živelní katastrofou.

V neposlední řadě je mezi podmínky řazena také příčinná souvislost mezi bezprávnou výhrůžkou a právním jednáním. Bezprávná výhrůžka je tedy právně relevantní pouze, pokud je příčinou právního jednání.

¹²⁰ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.12.1998, sp. zn. 3 Cdo 1522/96, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2002, sp. zn. 22 Cdo 712/2002 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2009, sp. zn. 29 Odo 409/2006 a další

¹²¹ Např. MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 781. nebo BERAN, Vladimír. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 626.

¹²² MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 781.

¹²³ Tamtéž

Dále je třeba odpovědět na otázku, komu musí být bezprávná výhrůžka adresována, tedy vůči komu má směřovat. Podle ustáleného názoru Nejvyššího soudu, nemusí výhrůžka nutně směřovat pouze vůči tomu, jehož právní jednání vynucuje, ale může být namířena rovněž vůči osobám jednajícímu blízkým¹²⁴ např. manželovi.

Zatímco otázka adresáta bezprávné výhrůžky v odborné společnosti obvykle diskuse příliš nevyvolává, otázka jejího původce je dlouhodobě sporná (např. F. Melzer uvádí, že sporná byla dokonce už mezi římskými právníky¹²⁵).

Občanský zákoník se nevyjadřuje k osobě toho, kdo jiného hrozbou násilí k právnímu jednání nutí, z čehož je možné dovodit, že bezprávná výhrůžka může pocházet i od třetích osob a nikoliv pouze od potenciálního adresáta právního jednání nebo spolukontrahenta. Předěšlý občanský zákoník z roku 1964 shodně na tuto otázku neposkytoval odpověď, avšak judikaturou Nejvyššího soudu bylo dovozeno, že bezprávná výhrůžka pocházející od třetí strany je právně relevantní, pouze za předpokladu, že druhá strana právního úkonu o této skutečnosti věděla či vědět musela a využila ji.¹²⁶ Tato koncepce bezprávné výhrůžky třetí osoby, jež je podmíněna vědomostí druhé strany právního jednání, je podle J. Handlara zachována i v režimu současně účinného občanského zákoníku a zároveň k tomu dodává, že pokud by se právní relevance přiznala bezprávné výhrůžce třetí osoby, na níž se druhá strana nepodílela a ani o ní nevěděla, vedlo by to k nepřiměřeně velké ochraně jednajícího na úkor dobré víry druhé strany.¹²⁷

Dovolují si zdůraznit, že s účinností současného občanského zákoníku došlo k posílení principu autonomie vůle, která je tak vůdčí zásadou občanského práva. Nelze tedy v případě sporu dát přednost ochraně dobré víry druhé strany, před ochranou jednajícího, jehož vůle nebyla plně svobodná v důsledku působení bezprávné výhrůžky. V souladu s tímto pojetím je tak bezprávná výhrůžka třetí osoby právně relevantní bez dalšího, jak se shodují i F. Melzer¹²⁸ a V. Beran¹²⁹.

¹²⁴ Např. rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 9.12.1998, sp. zn. 3 Cdo 1522/96

¹²⁵ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 781.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2009, sp. zn. 29 Odo 409/2006

¹²⁷ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2128-2129.

¹²⁸ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 781.

¹²⁹ BERAN, Vladimír. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 626.

Občanský zákoník s vadou právního jednání v důsledku omezené svobody vůle jednajícího způsobené bezprávnou výhrůžkou spojuje v § 587 následek v podobě relativní neplatnosti, čímž se odlišuje od občanského zákoníku z roku 1964, který tuto vadu sankcionoval absolutní neplatností právního jednání.¹³⁰ Dle důvodové zprávy k současnemu občanskému zákoníku dospěl zákonodárce k upřednostnění pouhé relativní neplatnosti na základě myšlenky, že jednající může být donucen rovněž k tomu, aby jednal ku prospěchu svému nebo osoby sobě blízké. Zákonodárce v takovém případě dovodil, že „*je věci donuceného, aby sám uvážil, chce-li zachovat platnost toho, co učinil pod donucením*“¹³¹, čímž rozhodnutí o ponechání právního jednání v platnosti či namítnutí jeho neplatnosti ponechal na rozhodnutí jednajícího. Kromě relativní neplatnosti může být podle § 587 odst. 2 občanského zákoníku následkem bezprávné výhrůžky také povinnost nahradit újmu, která byla bezprávnou výhrůžkou způsobena.

3.3.4. Omyl

Omyl je vadou, jež má svůj základ v nevědomém rozporu mezi vůlí a jejím projevem (tím se liší od případů nedostatku vážnosti vůle).¹³² K tomu, aby bylo možné omyl považovat za vadu právního jednání, musí se jednat o omyl, který je právně relevantní. Z kapitoly 2.2.3 této práce již víme, že občanský zákoník rozlišuje podstatný a nepodstatný omyl, přičemž podstatný omyl je právně relevantní, byl-li vyvolán druhou stranou, a nepodstatný omyl pouze tehdy, byl-li vyvolán lstí. V obou těchto případech je následkem této vady relativní neplatnost, které se může dovolat jednající v omylu.¹³³ Výjimečně se v literatuře lze setkat s názorem, že podstatný omyl způsobuje absolutní neplatnost právního jednání (zastáncem tohoto názoru je např. L Tichý¹³⁴). Tento závěr je však v rozporu s koncepcí občanského zákoníku, jež je vystavěna nejen na principu preference platnosti právního jednání, ale rovněž přednosti relativní neplatnosti právního jednání před jeho neplatností absolutní¹³⁵, jež je následkem závažných vad právního

¹³⁰ § 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹³¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 251.

¹³² TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 266.

¹³³ KINDL, Milan a Aleš ROZEHNAL. *Nový občanský zákoník: problémy a úskalí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Pro praxi. ISBN 978-80-7380-516-6. s. 105.

¹³⁴ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1468.

¹³⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 261.

jednání pouze, pokud jsou splněny podmínky stanovené v § 588 občanského zákoníku. Dle mého názoru nelze jednoduše konstatovat, že vadné právní jednání v důsledku podstatného omylu je ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo v rozporu se zákonem a zjevně narušuje veřejný pořádek. Zároveň je dle mého názoru neplatnost v případě omylu stanovena výlučně na ochranu zájmů osoby jednající v omylu podle § 586 občanského zákoníku, který tak jako jediný může vznést námitku neplatnosti právního jednání.

Možnost jednajícího dovolat se neplatnosti právního jednání, jež je stíženo vadou v podobě omylu, je však podle Nejvyššího soudu dále podmíněna omluvitelností tohoto omylu, která se odvíjí od míry, jakou se jednající na omylu podílel. Podle judikatury Nejvyššího soudu má jednající svůj podíl na omylu, pokud se jej mohl vyvarovat. Slovy této vrcholné soudní instance obecné justice je za omluvitelný považován pouze takový omyl, „*k němuž došlo přesto, že jednající (mýlící se) osoba postupovala s obvyklou mírou opatrnosti (že vyvinula obvyklou péči), kterou lze se zřetelem k okolnostem konkrétního případu po každém požadovat k tomu, aby se takovému omylu vyhnul*“.¹³⁶

Domnívám se, že požadavek omluvitelnosti omylu tak souvisí s § 579 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého se relativní neplatnosti nemůže dovolat ten, kdo neplatnost právního jednání způsobil, což může být i jednající, který nevynaložil obvyklou míru opatrnosti, aby se takovému omylu vyhnul. P. Tégl a F. Melzer však připomínají, že je třeba posoudit také míru účasti mýlícího se subjektu na omylu, a to za současného zohlednění míry účasti druhé strany. Z uvedeného dovozují, že nelze dospět k závěru, že jakákoliv míra účasti mýlícího se subjektu při jakékoliv míře účasti druhé strany automaticky vylučuje právo jednajícího v omylu, dovolat se relativní neplatnosti.¹³⁷ Jejich závěry lze demonstrovat na případě omylu vyvolaného lstí druhé strany, kdy v takovém případě je potenciální nedbalost mýlícího se subjektu irelevantní ve vztahu k jeho možnosti namítat neplatnost právního jednání způsobenou vědomou nepoctivostí druhé strany.¹³⁸ Jinými slovy v případě omylu vyvolaného lstí druhé strany je

¹³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1830/2007, obdobně rovněž rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1251/2002

¹³⁷ TĚGL, Petr a Filip Melzer. *Glosa: K rozsudku NS ve věci omluvitelnosti omylu při uzavírání smlouvy*. Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie [online]. [cit. 28. 2. 2021]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/11/24/glosa-k-rozsudku-ns-ve-veci-omluvitelnosti-omylu-pri-uzavirani-smlouvy/>

¹³⁸ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 771.

upřednostněna ochrana jednající (mýlící se) osoby, a proto jeho možnost dovolat se neplatnosti vadného právního jednání není podmíněna požadavkem omluvitelnosti.

P. Tégl a F. Melzer dále upozorňují na skutečnost, že na mýlící se smluvní stranu byly v minulosti v souvislosti s ověřováním si pravdivosti prohlášení druhé strany ve smlouvě kladeny až nepřiměřené nároky ohledně míry opatrnosti, jakou je nucena zachovat.¹³⁹ V souvislosti s touto problematikou upozorňují na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2018 sp. zn. 29 Cdo 4851/2016, ve kterém se vyjádřil, že uvede-li smluvní strana ve smlouvě nepravdivé prohlášení, které může způsobit podstatný omyl druhé smluvní strany, „je zpravidla třeba mít za to, že jedná-li druhá smluvní strana důvěřujíc takovému prohlášení, vyvinula obvyklou míru opatrnosti, aby se omylu vyhnula (ledaže by bylo již při uzavírání smlouvy s ohledem na okolnosti konkrétního případu zjevné, že takové prohlášení není pravdivé)“.¹⁴⁰ Tím prakticky došlo k posílení postavení jednajícího, který se v právním styku oprávněně spoléhá na to, že každý má povinnost jednat v právním styku poctivě (uvedená povinnost vyplývá z § 6 odst. 1 občanského zákoníku).

3.4. Vady projevu vůle

K tomu, aby byla vůle způsobila vyvolat zamýšlené právní následky, musí být vždy řádně projevna. I samotný projev vůle však nemusí vždy splňovat všechny požadované náležitosti. Při jejich nedostatku tak hovoříme o vadách projevu vůle, kterými mohou být:

- a) nesrozumitelnost,
- b) neurčitost nebo
- c) vada formy.

3.4.1. Nesrozumitelnost

Vada projevu vůle může v první řadě spočívat v tom, že byly zvoleny takové výrazové prostředky, kterým nelze porozumět, a seznámit se tak s obsahem právního jednání (a to ani prostřednictvím jeho interpretace¹⁴¹). Takový projev vůle je nesrozumitelný, přičemž z kapitoly 2.3.1 této práce již víme, že nesrozumitelnost

¹³⁹ TÉGL, Petr a Filip Melzer. *Glosa: K rozsudku NS ve věci omluvitelnosti omylu při uzavírání smlouvy*. Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie [online]. [cit. 28. 2. 2021]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/11/24/glosa-k-rozsudku-ns-ve-veci-omluvitelnosti-omylu-pri-uzavirani-smlouvy/>

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4851/2016

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2455/2003: „Závěru o tom, že projev vůle je neurčitý nebo nesrozumitelný [...], tedy musí vždy předcházet výklad projevu vůle. Projev vůle je totiž neurčitý nebo nesrozumitelný, jen jestliže ani jeho výkladem nelze odstranit všechny pochybnosti o jeho obsahu.“

lze rozlišovat absolutní (vůči všem) a relativní (vůči některým osobám). Povaha nesrozumitelnosti souvisí s právní relevancí takové vady projevu vůle. Zatímco absolutně nesrozumitelný projev vůle je vždy právně relevantní vadou, jež je spojena se zdánlivostí právního jednání, relativní nesrozumitelnost je relevantní pouze u adresovaných právních jednání, u nichž rovněž způsobuje následek v podobě zdánlivosti.¹⁴² Lze tedy dovodit, že relativní nesrozumitelnost neadresovaného právního jednání není vadou, jež by měla negativní dopad na existenci či platnost právního jednání.

Nesrozumitelnost projevu vůle může být způsobena např. nesrozumitelnými zvuky při ústním projevu, nečitelným písmem při písemném projevu, nebo vyjádřením vůle v cizím jazyce.¹⁴³ Právě právní jednání v cizím jazyce použijí v následujícím textu jako modelový příklad, který by měl posloužit k bližšímu porozumění problematice nesrozumitelnosti projevu vůle.

Nejvyšší soud v souvislosti s právním jednáním v cizím jazyce ve svém rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 1760/2007 ze dne 11. 3. 2008 slovy dnešní terminologie uvedl, že samotná skutečnost, že právní jednání bylo projevmeno v cizím jazyce, neznamena, že bude vždy zdánlivé. Zároveň v uvedeném rozsudku zdůraznil, že srozumitelnost cizího jazyka použitého k projevu vůle je třeba zkoumat ve vztahu k adresátovi takového právního jednání.¹⁴⁴ O zdánlivé právní jednání tak půjde například v případě, bude-li výpověď (jakožto jednostranné adresované právní jednání) sepsána v esperantu, ačkoliv osoba, již byla adresována, tomuto jazyku nerozumí. Pokud se však bude jednat o právní jednání neadresované, je třeba jeho srozumitelnost zkoumat obecně, tedy vůči všem. Bude-li tedy kupříkladu závěť (jakožto jednostranné neadresované právní jednání) sepsána ve zmíněném esperantu, není rozhodné, rozumí-li tomuto projevu poslední vůle dědici či nikoliv, jelikož ačkoliv esperanto není v současnosti oficiálním jazykem žádné země, je možné text závěti přeložit (např. za pomoci profesionálního překladatele) do jazyka, který je dědicům srozumitelný. Pokud by však byla sepsána způsobem, který takový překlad neumožňuje (např. pokud by její text byl kódovaný bez dostupného klíče), bude závěť pro vadu projevu vůle spočívající v jeho absolutní nesrozumitelnosti právním jednáním zdánlivým.

¹⁴² BERAN, Vladimír. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 567.

¹⁴³ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1978.

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1760/2007

Může ovšem nastat i situace, kdy právní jednání v cizím jazyce nebude srozumitelné samotnému jednajícímu (např. pokud podepíše předloženou smlouvu sepsanou v jazyce, kterému nerozumí). V takovém případě nemohl jednající projevit vůli vážně, a proto vada právního jednání nebude spočívat v jeho nesrozumitelnosti, nýbrž v nedostatku vážnosti vůle.¹⁴⁵

3.4.2. Neurčitost

Další vadou projevu vůle může být jeho neurčitost, kdy ačkoliv je projev vůle srozumitelný, použité výrazy nejsou po obsahové stránce dostatečně konkrétní a jasné, aby bylo možné alespoň prostřednictvím výkladu určit, jaké konkrétní právní následky má projevená vůle vyvolat.¹⁴⁶ Z takového projevu vůle tak nelze určit jaká konkrétní práva a povinnosti mají stranám vzniknout, změnit se nebo zaniknout. Ústavní soud dále doplnil, že neurčitost právního jednání může spočívat také v nedostatečném označení jeho předmětu, který může být v důsledku této vady zaměněn.¹⁴⁷

Občanský zákoník s vadou projevu vůle spočívající v jeho neurčitosti spojuje (stejně jako v případě nesrozumitelnosti) následek v podobě zdánlivosti právního jednání.¹⁴⁸ Obě zmíněné vady projevu vůle však občanský zákoník v § 553 odst. 2 umožňuje dodatečně vyjasnit, čímž dojde ke zhojení vady spočívající v neurčitosti či nesrozumitelnosti projevu vůle a na právní jednání se v důsledku toho hledí, jako by tu bylo od počátku. Toto ustanovení, tak zakotvuje zvláštní případ konvalidace zdánlivého právního jednání, která bývá obvykle spojována s neplatností právního jednání.

3.4.3. Vada formy

Vada formy spočívá v nedodržení požadované formy právního jednání v tom smyslu, že právní jednání je učiněno ve formě méně přísné, než má být. Je tedy třeba zdůraznit, že bude-li právní jednání navzdory požadavku určité formy učiněno ve formě přísnější, nebude v takovém případě právní jednání trpět nedostatkem formy.¹⁴⁹ Vada formy tak může spočívat například v tom, že je právní jednání učiněno pouze ústně, ačkoliv je pro něj vyžadována forma písemná.

¹⁴⁵ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 567.

¹⁴⁶ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1978.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. října 2004, sp. zn. III. ÚS 447/03

¹⁴⁸ § 553 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴⁹ BERAN, Vladimír. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 620.

Ke splnění požadavku písemné formy je podle Nejvyššího soudu nezbytné nejenom zachytit všechny podstatné náležitosti právního jednání v písemném textu listiny, ale rovněž musí být takový projev vůle jednajícím subjektem podepsán.¹⁵⁰ Vada formy tedy může spočívat i v nedostatku podpisu písemného projevu.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.3.3 této práce, požadavek formy právního jednání může být stanoven zákonem nebo může vyplývat z ujednání stran. Z § 583 odst. 1 občanského zákoníku vyplývá, že není-li tento požadavek dodržen, má to za následek neplatnost právního jednání. V odst. 2 zmíněného ustanovení je dále uvedeno, že „*není-li dodržena forma právního jednání ujednaná stranami, lze neplatnost namítnout, jen nebylo-li již plněno. To platí i tehdy, vyžadují-li formu určitého právního jednání ustanovení části čtvrté tohoto zákona*“.¹⁵¹ S přihlédnutím k této explicitně vyjádřené možnosti neplatnost namítnout, lze dospět k závěru, že neplatnost je v případě nedodržení smluvní formy a zákonné formy stanovené v části čtvrté občanského zákoníku (Relativní majetková práva) pouze relativní. Zatímco závěr o relativní neplatnosti právního jednání, jakožto následku nedodržení smluvně ujednané formy právního jednání, je mezi odbornou veřejností povětšinou shodně přijímám, v literatuře se lze často setkat s různými názory ohledně následků vad forem stanovených zákony.

L. Tichý tak kupříkladu ve svém komentáři k ustanovení § 582 občanského zákoníku uvádí, že s těmito vadami je spojena neplatnost absolutní.¹⁵² S tímto názorem vyjádřil nesouhlas kolektiv autorů jiného komentáře (tvořený A. Šimou, M. Kindlem, M. Kindlovou a T. Kindlem), kteří dle mého názoru vhodně upozorňují na určitou slepost tohoto závěru k občanským zákoníkem zaručené možnosti namítat neplatnost právního jednání, jež byla způsobena vadou formy stanovené v části čtvrté tohoto zákona. Zároveň také upozornili na výjimečnost institutu absolutní neplatnosti právního jednání, jež může nastat, pouze byly-li splněny podmínky v § 588 občanského zákoníku. Nemohu však souhlasit s jejich závěrem, že vadu zákonem stanovené formy je třeba vždy spojovat s následkem v podobě relativní neplatnosti právního jednání z důvodu, že nedostatek formy není v ustanovení § 588 občanského zákoníku zahrnut.¹⁵³ Jejich závěr totiž nezohledňuje

¹⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1230/2007

¹⁵¹ § 582 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

¹⁵² TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1461.

¹⁵³ KINDL, Milan. Tomáš KINDL, Michaela KINDLOVÁ, Alexander ŠÍMA a kol. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek V - Právní skutečnosti (§ 545 - 654).* Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-9-5.

skutečnost, že samotný nedostatek formy může být ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem, a splňovat tak jednu z podmínek absolutní neplatnosti právního jednání stanovené ve zmíněném ustanovení. K obdobnému závěru dospívá také F. Melzer¹⁵⁴ a J. Handlar¹⁵⁵, kteří shodně uvádějí, že k určení následku porušení zákonné formy je nezbytné nejprve posoudit smysl a účel právní normy, jež formu právního jednání stanovuje. K tomuto závěru se přiklonil také Nejvyšší soud v usnesení ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3919/2014¹⁵⁶ a v rozsudku velkého senátu ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. 31 ICdo 36/2020.¹⁵⁷

3.5. Vady předmětu

Vady předmětu právního jednání spočívají v nedostatku náležitostí předmětu a lze za ně považovat:

- a) počáteční nemožnost plnění a
- b) nedovolenost předmětu.

3.5.1. Počáteční nemožnost plnění

Z kapitoly 2.4.1 této práce již víme, že nemožnost plnění, jež je předmětem právního jednání, může být jednak počáteční a jednak následná. Jejich rozlišení je důležité zejména s ohledem na to, že občanský zákoník s nimi spojuje odlišné právní následky.

O počáteční nemožnost plnění půjde v případě, bylo-li plnění nemožné (neuskutečnitelné) již v době provádění právního jednání (např. uzavírání smlouvy). Tento typ nemožnosti plnění představuje vadu předmětu právního jednání, se kterou občanský zákoník v § 588 explicitně spojuje následek v podobě absolutní neplatnosti. Za vadu předmětu, jakožto vadu právního jednání, však nelze považovat nemožnost plnění následnou, která na rozdíl od té počáteční nastává až po platném uzavření právního jednání, a jejím následkem je tudíž zánik závazku v souladu s § 2006 odst. 1 občanského zákoníku.¹⁵⁸

¹⁵⁴ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 744.

¹⁵⁵ HANDLAR, Jirí. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2097-2098

¹⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3919/2014, uveřejněné pod číslem 43/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

¹⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. 31 ICdo 36/2020, uveřejněný pod číslem 104/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

¹⁵⁸ DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2088.

Právní teorie tradičně rozlišuje nemožnost předmětu plnění právní a fyzickou (někdy též označovanou jako faktickou). Právní nemožnost je způsobena tím, že předmět plnění není uskutečnitelný z důvodu nějaké právní překážky, která je tu v době, kdy je právní jednání činěno.¹⁵⁹ Je však třeba od sebe rozlišovat právní jednání, jehož předmět je od počátku právně nemožný, a právní jednání, jehož předmět odporuje zákonu. Ačkoliv by se mohlo zdát, že se jedná o různé označení téhož, ve skutečnosti se jedná o dvě různé vady, což má význam zejména pro posouzení jejich následků pro právní jednání. Zatímco v případě vady předmětu způsobené jeho počáteční právní nemožností se její následek bude řídit ustanovením § 580 odst. 2 občanského zákoníku, a právní jednání tak bude neplatné nepodmíněně, v případě právního jednání, jehož předmět odporuje zákonu, je třeba postupovat podle § 580 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož je takové právní jednání neplatné pouze, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.¹⁶⁰

Uvedené má význam také pro určení povahy případné neplatnosti, jelikož k neplatnosti právního jednání způsobené počáteční právní nemožností přihlédne soud i bez návrhu (jedná se tedy o neplatnost absolutní), zatímco k neplatnosti právního jednání, jehož předmět odporuje zákonu, přihlédne soud bez návrhu pouze za předpokladu, že bude zjevně narušovat veřejný pořádek.¹⁶¹ Vzhledem k tomu, že tato problematika je poměrně složitá, považuji za vhodné uvést k jednotlivým vadám příklad. Příkladem počáteční právní nemožnosti může být smlouva o převodu vlastnického práva k součásti věci.¹⁶² Příkladem předmětu, který odporuje zákonu může být část lidského těla (viz kapitola 3.5.2 této práce).

Počáteční fyzická nemožnost plnění je způsobena tím, že objektivní okolnosti fakticky vylučují, aby ten, kdo se k plnění zavázal (dlužník), své povinnosti dostál.¹⁶³ Z požadavku, aby nemožnost byla způsobena objektivními okolnostmi, vyplývá, že plnění musí být nemožné jak pro samotného dlužníka, tak i pro kohokoliv jiného.¹⁶⁴ Tento požadavek však neznamená, že nemožnost plnění nemůže pramenit ze subjektivních okolností. E. Dobrovolná v souvislosti s tímto uvádí, že subjektivní počáteční nemožnost se může týkat plnění, která jsou vysoce

¹⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1549/2000

¹⁶⁰ DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2088.

¹⁶¹ § 588 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

¹⁶² DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2088.

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2000, sp. zn. 25 Cdo 2893/99

¹⁶⁴ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 730.

osobní (jako příklad uvádí závazek něměho k přednáškové činnosti).¹⁶⁵ V takovém případě by sice pro jiného plnění uskutečnitelné bylo, ale dlužník jej poskytnout nemůže.

V praxi může nastat situace, že plnění bude od počátku nemožné pouze částečně. Vzhledem ke skutečnosti, že občanský zákoník tuto situaci výslovně neupravuje, je v takovém případě dle mého názoru nezbytné přihlédnout k několika okolnostem. V první řadě je třeba posoudit, zda se jedná o plnění, jež je dělitelné. V případě dělitelného plnění je však nezbytné přihlédnout také k tomu, jestli by strany uskutečnily právní jednání týkající se pouze té části plnění, jež není nemožná. Domnívám se, že v případě, že by strany právní jednání i tak učinily, bude právní jednání neplatné pouze částečně (částečnou neplatnost umožňuje § 576 občanského zákoníku), a to zejména s ohledem na vrcholný princip soukromého práva, kterým je princip autonomie vůle stran.

Je také třeba zabývat se tím, jaký vliv může mít skutečnost, že subjekty jsou si počáteční nemožnosti plnění vědomy. Nejvyšší soud opakovaně dovodil, že ve vztahu k následku v podobě absolutní neplatnosti je „*to, zda o počáteční nemožnosti subjekty právního úkonu [pozn. právního jednání] věděly či nikoliv, právně bezvýznamné*“.¹⁶⁶ Pokud však o počáteční nemožnosti plnění věděla pouze jedna ze stran, bude sice právní jednání neplatné, ale tomuto subjektu může podle § 579 odst. 2 vzniknout povinnost nahradit vzniklou škodu.¹⁶⁷

3.5.2. Nedovolenost předmětu

Právní jednání je stíženo vadou spočívající v nedovolenosti předmětu, odporuje-li jeho předmět zákonu. Domnívám se, že se bude jednat především o takový předmět, který dle zákona nemůže být předmětem určitého právního jednání. Jak již bylo uvedeno výše, právní jednání, jehož předmět odporuje zákonu, je podle § 580 odst. 1 občanského zákoníku neplatné, pouze pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Povaha neplatnosti bude poté záviset na tom, jestli takové právní jednání bude zjevně odporovat veřejnému pořádku (absolutní) či nikoliv (relativní).

Typickým příkladem nedovoleného předmětu může být např. lidské tělo. Lidské tělo ani jeho části nejsou podle § 493 občanského zákoníku věcí. Dle

¹⁶⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2088.

¹⁶⁶ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1316/2001 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 673/2018

¹⁶⁷ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 740.

důvodové zprávy k občanskému zákoníku tato úprava zohledňuje zejména Úmluvu o lidských právech a biomedicině, dle níž „*lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu*“.¹⁶⁸ Z uvedeného vyplývá, že lidské tělo tedy nemůže být předmětem závazkových právních vztahů. Pokud by např. někdo uzavřel smlouvu za účelem pronájmu svého těla (např. smlouvu o pronájmu dělohy nebo pronájmu těla za účelem uspokojení sexuálních potřeb jiné osoby), byla by taková smlouva neplatná, a to nejspíš absolutně pro zjevný rozpor s veřejným pořádkem.¹⁶⁹ K problematice lidského těla jako předmětu majetkových právních vztahů je však třeba připomenout, že na určité části lidského těla se vztahuje výjimka formulovaná v § 112 větě druhé občanského zákoníku. Dle uvedeného ustanovení se na obnovující se části lidského těla, které lze bezbolestně odejmout (např. vlasy) hledí jako na věci movité. Předmět právního jednání, jímž by někdo nakládal s těmito svými částmi těla (např. darování či prodej vlasů na výrobu paruky), by tak nebyl nedovolený a právní jednání by tedy bylo možné považovat za platné.

3.6. Následky vad právních jednání

Považuji za vhodné uzavřít část práce, jež byla věnována vadám právních jednání, shrnutím následků, ke kterým právně relevantní vady, jak byly vymezeny výše, mohou směřovat. Podrobněji budou jednotlivé následky rozebrány ve zbývajících kapitolách této práce, a proto následující shrnutí poslouží rovněž jako jejich úvod.

Právní jednání můžeme chápat jako určitý právní nástroj, pomocí něhož je realizována autonomní vůle subjektů a jehož primárním účelem je úprava právních poměrů osob. Výsledkem použití tohoto nástroje soukromého práva by tak měl být vznik, změna nebo zánik subjektivních práv a povinností. Občanský zákoník však přiznává právnímu jednání tyto právní následky pouze, pokud splňuje určité předpoklady (náležitosti). Pokud tyto předpoklady splněny nebudou, bude to představovat vadu právního jednání, se kterou jsou zpravidla spojeny specifické následky, jejichž účelem je především ochrana jednajících subjektů, ale i třetích osob, před právními následky, jež by jinak takové vadné právní jednání vyvolalo.

¹⁶⁸ Čl. 21 sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině

¹⁶⁹ KOUKAL, Pavel. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1745.

Institut následků vad právních jednání znalo už římské právo, které je základem kontinentální právní kultury, do níž řadíme i český právní řád. Římští právníci při stanovení následků vad právních jednání zohledňovali především míru závažnosti vady, v důsledku čehož rozlišovali *negotium nullum* a *negotium revocabile*.¹⁷⁰ První zmíněné, *negotium nullum* (jednání neplatné), nevyvolávalo žádné právní následky, a to od samotného počátku (*ex tunc*). Jednání bylo v tomto případě stíženo závažnými vadami, v důsledku nichž na něj bylo nahlíženo jako by vůbec nevzniklo (bylo nulitní).¹⁷¹ *Negotium revocabile* (jednání naříkatelné) naproti tomu vyvolávalo právní následky jako platné právní jednání, ale pouze do doby, než jednání odporovala oprávněná osoba. V důsledku toho byla vyslovena jeho neplatnost s účinky *ex nunc*.¹⁷²

Současná právní úprava soukromého práva v České republice rovněž zohledňuje při stanovení právních následků vadných právních jednání míru závažnosti jejich vad. Občanský zákoník tak s přihlédnutím k jejich povaze spojuje s vadami právních jednání následující následky:

- a) zdánlivost,
- b) neplatnost nebo
- c) relativní neúčinnost.

Uvedené následky lze považovat za následky primární, jejichž účelem je zejména působit na nežádoucí právní následky vadných právních jednání. Vadná právní jednání však mohou působit rovněž následky, jež mají povahu soukromoprávních sankcí. Tyto sankce nepůsobí na samotná právní jednání, nýbrž postihují původce jejich vad.¹⁷³ Sekundárním následkem vadného právního jednání tak může být vznik povinnosti původce vady nahradit způsobenou škodu (podle § 579 odst. 2 občanského zákoníku) nebo jeho povinnosti nahradit újmu (podle § 587 odst. 2 občanského zákoníku), ale domnívám se, že také vznik povinnosti vydat bezdůvodné obohacení (podle § 2991 a § 3002 občanského zákoníku).

Následující kapitoly budou věnovány především primárním právním následkům vadných právních jednání, jelikož jediné ty jsou bezprostředními

¹⁷⁰ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 107.

¹⁷¹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-334-6. s. 298.

¹⁷² HRDINA, Ignác Antonín a Petr DOSTALÍK. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-471-8. s. 24.

¹⁷³ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1440.

následky vad ve smyslu vymezeného tématu této práce. Sekundární následky v podobě soukromoprávních sankcí vznikají dle mého názoru až důsledkem těchto primárních následků, a bude jim tedy věnováno podstatně méně prostoru.

4. Zdánlivost

4.1. Podstata a vývoj

Institut zdánlivosti právního jednání byl do našeho soukromého práva zaveden s účinností současného občanského zákoníku. Do té doby se problematikou zdánlivého resp. nicotného právního jednání (označovaného též jako *non negotium*) zabývala pouze právní teorie.

Právní teorie již tradičně rozlišuje předpoklady, jež musí být splněny, aby právní jednání vzniklo (tedy pojmové znaky právního jednání – viz kapitola 1.2.2 této práce) a předpoklady, které jsou nezbytné, aby právní jednání mohlo vyvolávat zamýšlené právní následky (tedy náležitosti právního jednání – viz kapitola 2 této práce).¹⁷⁴ V duchu tohoto rozdělení se tedy formoval pojem nicotnosti právního jednání, jakožto důsledku absence některého z pojmových znaků, který však vedle neplatnosti právního jednání existoval pouze jako jakýsi teoretický konstrukt, který byl posuzován v mezích zákonem upravené neplatnosti.¹⁷⁵

M. Zuklínová však upozorňuje, že pojem nicotnosti se objevil již v obecném zákoníku občanském z roku 1811 (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* – dále jen „ABGB“). Tzv. třetí dílčí novelou z roku 1916 byl totiž do ABGB přenesen pojem „die Nichtigkeit“ (tj. neplatnost) tehdy užívaný v německém občanském zákoníku z roku 1896 (*Bürgerliches Gesetzbuch* – zkráceně „BGB“). ABGB přitom do té doby užívalo pro označení neplatnosti pojem „die Ungültigkeit“, který zůstal i po novele na některých místech zachován (např. v § 878). Přestože však oba zmíněné pojmy znamenaly „neplatnost“, byl výraz „die Nichtigkeit“ resp. „nichtig“ (tj. neplatný) zřejmě podle zvukové podobnosti přeložen do češtiny jako „nicotný“.¹⁷⁶ Skutečnost, že tento pojem nebyl zaveden, aby označoval fenomén nicotnosti, zdůraznil už v roce 1936 V. Kubeš ve svém komentáři k ustanovení § 879 ABGB, které mj. označovalo jako „nicotné“ smlouvy, které se přiči zákonnému zákazu nebo dobrým mravům. Dle něho „nicotnost“ smlouvy způsobená nesouladem se zákonným zákazem nebo dobrými mravy neznamená, že lze tuto smlouvu považovat za juristické „nic“, jelikož přistoupí-li se k plnění, je tato smlouva právně relevantní. Z tohoto důvodu vyslovil názor, že výraz

¹⁷⁴ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1967.

¹⁷⁵ HURDÍK, Jan, Petr LAVICKÝ a Ivo TELEČEK. *Občanské právo hmotné*. Žilina: Poradca podnikatele, 2008. ISBN 978-80-7380-136-6. s. 71.

¹⁷⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

„nicotnost“ užitý ve zmíněném ustanovení by bylo vhodnější nahradit k tomu odpovídajícím pojmem „neplatnost“.¹⁷⁷ L. Tichý navíc upozorňuje, že ABGB závažné vady vůle (např. simulace projevu vůle tzv. „na oko“ v § 916) postihovalo sankcí ztráty právních účinků stejně, jako v případě ostatních vad způsobujících neplatnost.¹⁷⁸ Lze tedy dojít k závěru, že ačkoliv se v ABGB výraz „nicotnosti“ objevuje, tato právní úprava ho používá ve smyslu *negotium nullum* (neplatné právní jednání – viz předchozí kapitola této práce) a nikoliv ve smyslu *non negotium*, jak jej chápe právní teorie a současný občanský zákoník.

Nicotnost nebyla samostatnou kategorií následků vad právních jednání (resp. právních úkonů) ani za účinnosti občanského zákoníku z roku 1950, který případy nicotnosti zahrnoval pod pojem neplatnosti¹⁷⁹ stejně jako později občanský zákoník z roku 1964, který závažné vady spočívající v absenci některého z pojmových znaků spojoval s neplatností absolutní.¹⁸⁰

Teprve současný občanský zákoník zakotvuje v § 551 až § 554 jako další možný následek vad právních jednání (vedle neplatnosti) jejich nicotnost (označovanou jako „zdánlivost“). Podle důvodové zprávy vychází institut zdánlivosti právních jednání, jak jej upravuje občanský zákoník, z dosavadních poznatků o problematice nicotnosti formulovaných v právní teorii.¹⁸¹ Zdánlivými právními jednáními (dle dřívější terminologie zdánlivými právními úkony) je tak třeba rozumět „*takové projevy vůle, které vůbec nemají náležitosti právních úkonů, tzn. takové, kterým chybí některý z pojmových znaků právního úkonu*“.¹⁸² Taková právní jednání tedy v důsledku absence pojmových znaků, jakožto předpokladů jejich vzniku, ve skutečnosti vůbec nevzniknou, a tyto projevy tak pouze vzbuzují zdání, že jde o právní jednání (odtud pojem „zdánlivost“).

¹⁷⁷ KUBEŠ, Vladimír. In: ROUČEK, František, Jaromír, SEDLÁČEK a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl čtvrtý, (§§ 859 až 1089)*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936. ISBN: 80-85963-79-5. s. 138.

¹⁷⁸ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1339.

¹⁷⁹ § 32 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

¹⁸⁰ § 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹⁸¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 251.

¹⁸² KNAPPOVÁ, Marta a Jiří ŠVESTKA. *Občanské právo hmotné*. Praha: Codex, 1995. ISBN 80-901683-1-0. s. 108., shodně též FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné: multimediální učební text*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3510-2. s. 29. nebo PLECITY, Vladimír, Josef VRABEC a Josef SALAČ. *Základy občanského práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-86473-68-6. s. 34.

Uvedené vymezení zdánlivého právního jednání však dle mého názoru nelze považovat za dostatečné, jelikož zcela nepokrývá tento institut v pojetí občanského zákoníku. Občanský zákoník totiž zdánlivost jako následek nespojuje pouze s nedostatkem pojmových znaků, ale za zdánlivá považuje i některá právní jednání bez ohledu na to, jestli tímto nedostatkem trpí. Z důvodové zprávy vyplývá, že povahu zdánlivých právních jednání mají rovněž ty projevy vůle, o kterých občanský zákoník stanovuje, že se k nim nepřihlíží.¹⁸³ Pojem zdánlivého právního jednání je dle mého názoru velmi obtížné vymezit, jelikož se nelze zcela vyvarovat užití pojmů, které svojí povahou podstatě zdánlivého právního jednání přímo odporují např. „projev vůle“ (je otázkou, zda lze hovořit o projevu vůle, pokud vada spočívá právě v její neexistenci) nebo „právní jednání“ (aby bylo možné jednání označit za „právní“, musí mu být přiznána právní relevance, v případě zdánlivosti se tak může jednat nanejvýš o „jednání“¹⁸⁴). Pokusím se tedy s přihlédnutím k uvedenému přesněji vystihnout podstatu zdánlivých právních jednání v režimu občanského zákoníku: „Zdánlivými právními jednáními jsou vadná (právní) jednání, jejichž vady spočívající v nedostatku pojmových znaků neumožňují vznik takového právního jednání, nebo k jejichž případnému vzniku nelze pro jejich absolutně nepřípustné vady přihlédnout, v důsledku čehož nejsou tato jednání právně relevantní.“

Důvod, jenž vedl zákonodárce k zakotvení institutu zdánlivosti do občanského zákoníku, je dle mého názoru primárně třeba spatřovat v diferenciaci nejzávažnějších vad právních jednání od ostatních vad, jejichž míra závažnosti takové intenzity nedosahuje. Tu totiž předchozí právní úprava neprováděla, a nejzávažnější vady tak byly spojovány s absolutní neplatností. Ač by se na první pohled mohlo zdát, že zdánlivost právního jednání je ve vztahu k absolutní neplatnosti pouze pojmem akademickým, který prakticky nemá velký význam (ani v jednom případě právní jednání nevyvolává zamýšlené právní následky), byl by takový závěr zcela mylný. Jak bude v následujících kapitolách blíže rozvedeno, občanský zákoník se zdánlivým právním jednáním pojí některé právní následky odlišné.

¹⁸³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 251.

¹⁸⁴ RUBAN, Radek, KOUKAL, Pavel. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2011, č. 23, s. 857-864.

4.2. Důvody zdánlivosti

Jak již bylo zmíněno výše, důvodem zdánlivosti právního jednání mohou být jednak vady spočívající v nedostatku pojmových znaků a jednak vady „absolutně nepřipustné“ – absolutní nepřipustnost takové vady je patrná ze zákonné dikce, podle níž pro takovou vadu (zpravidla s ohledem na veřejný pořádek, popř. dobré mravy¹⁸⁵) nelze k existenci právního jednání přihlídnout.

Zákonodárce zvolil pro výčet vad, jež způsobují zdánlivost právního jednání, taxativní způsob.¹⁸⁶ Vady spočívající v absenci pojmových znaků taxativně vymezil v ustanoveních § 551 až 533 občanského zákoníku, které shodně uvedl formulací, že v těchto případech „o právní jednání nejde“. Jako taxativní lze chápat také vymezení druhé skupiny vad, jež je dle důvodové zprávy charakterizována v občanském zákoníku výrazem „nepřihlíží se k“. Je třeba si uvědomit, že tento použitý výraz má zakazující povahu, a je tak ve všech případech kogentní, v důsledku čehož se od něj není možné odchýlit.¹⁸⁷

4.2.1. Absence pojmových znaků

Zdánlivost právního jednání nastává především v důsledku nedostatku pojmových znaků právního jednání, které jsou předpokladem jeho vzniku. Tyto případy zdánlivosti upravuje občanský zákoník v § 551 až 553. Dle zákonné dikce tak o právní jednání nejde, chybí-li vůle jednajících osoby, nebyla-li zjevně projevena vážná vůle nebo nelze-li pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit obsah takového právního jednání ani výkladem. Lze tedy shrnout, že se jedná o závažné vady vůle nebo jejího projevu, které vedou k tomu, že není naplněn jeden z pojmových znaků, kterým je projev vůle, jenž tvoří samotnou podstatu právního jednání.

Podrobně byly tyto čtyři druhy vad rozebrány v kapitole 3. této práce, jež byla zaměřena na vady právních jednání. Pro přehled však ještě jednou shrnu, kterých konkrétních případů se zdánlivost právního jednání týká.

Vůle jednajících osoby bude chybět v případě, bude-li se jednat o projev mimovolní nebo projev, který je absolutně nesvobodný v důsledku fyzického násilí. O vážné vůli naproti tomu nelze hovořit v případech, kdy je právní jednání pouze

¹⁸⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

¹⁸⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 187.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 188.

simulované nebo bylo projeveno v žertu, při hře, při výuce nebo v obdobných situacích. A konečně, obsah právního jednání nepůjde zjistit ani jeho výkladem, je-li projev vůle neurčitý, absolutně nesrozumitelný nebo v případě adresovaných právních jednání nesrozumitelný i jen relativně.

Je třeba si však uvědomit, že nejenom pojmové znaky jsou vždy předpokladem vzniku právního jednání. V některých případech totiž právní jednání vyžadují ke své perfekci, aby byly naplněny i jiné předpoklady, které mohou pramenit jak ze zákona, tak i ze smluvního ujednání. Typickým příkladem může být adresované právní jednání, které, jak již bylo v této práci zmíněno, vyžaduje ke své perfekci dojití svému adresátovi. V souvislosti s uvedeným tak M. Zuklínová upozorňuje na kategorii zdánlivých právních jednání, která je většinou autorů odborných publikací na toto téma opomíjena. Za zdánlivá právní jednání je podle ní třeba považovat i taková právní jednání, která dosud nebyla z právního hlediska dovršena, neboť nebylo splněno vše co zákon nebo ujednání stran vyžaduje pro perfekci (hotovost) takového právního jednání.¹⁸⁸

4.2.2. Další důvody

Zákonodárce prohlašuje užitím výrazu „nepřihlíží se k“ právní jednání za zdánlivá na mnoha místech (celkem ve 119 ustanoveních¹⁸⁹) napříč celým občanským zákoníkem. Formuluje tak určitou fikci zdánlivosti¹⁹⁰, jelikož považuje za neexistentní právní jednání, která však splňují veškeré předpoklady vzniku. Vada těchto právních jednání tedy nespočívá v nedostatku pojmových náležitostí, které tvoří podstatu právního jednání, ale je třeba ji spatřovat v tom, že taková právní jednání odporují účelu a smyslu právní úpravy takovým způsobem, že si zákonodárce nepřeje, aby existovala.¹⁹¹

Je však třeba poznamenat, že i v případě, že by zákonodárce tento postoj nezaujal, byla by tato právní jednání často absolutně neplatná pro rozpor se zákonem. Odtud pramení kritika některých odborníků, kteří se přiklánějí k názoru, že s těmito právními jednáními by mělo být zacházeno stejným způsobem jako

¹⁸⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 52.

¹⁸⁹ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1354.

¹⁹⁰ BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-819-2. s. 83.

¹⁹¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

s právními jednáními, jejichž rozpor se zákonem způsobuje jejich absolutní neplatnost.¹⁹² Zákodárci lze v tomto smyslu jistě vytknout určitou nekonzistentnost právní úpravy (např. v § 1551 odst. 2 občanského zákoníku explicitně uvádí, že se nepřihlíží k vedlejší doložce v závěti, která „zjevně odporuje veřejnému pořádku“, což je určující znak absolutní neplatnosti a na jiných místech je s touto skutečností spojován právě tento následek), je však třeba respektovat jeho vůli a považovat tato právní jednání za pouze zdánlivá se všemi svými důsledky.

P. Bezouška k případům zdánlivého právního jednání např. uvádí, že „*jsou ze svojí povahy natolik očividné, že o nich každý průměrně rozumný člověk (hledisko § 4) musí od počátku vědět...*“¹⁹³ Aplikací této jeho teze na uvedenou problematiku tak docházíme k závěru, že případy rozporu zdánlivého právního jednání s veřejným pořádkem by měly být nutně „zjevnější“ než případy takového rozporu u právního jednání, které je absolutně neplatné. To může být v mnohých případech předmětem sporu, ovšem rozhodující je i tak to, jakým způsobem vnímá tento rozpor zákonodárce, který určuje, ve kterých případech je právní jednání zdánlivé, a ve kterých absolutně neplatné. To má ve svém důsledku vliv na to, jaké právní následky lze od takového právního jednání očekávat, jelikož tím se právě tyto dva instituty odlišují.

Tato práce svým rozsahem neumožňuje podrobně se zabývat jednotlivými případy, ve kterých zákonodárce formuluje fikci zdánlivosti, a není to ani jejím cílem. Představím je proto alespoň typově. Podle L. Tichého lze jednotlivá ustanovení občanského zákoníku rozdělit podle účelu, který je jimi sledován. První skupinu tak podle něj tvoří ta ustanovení, jejichž účelem je (shodně s § 551 až 554 občanského zákoníku), aby nebylo přihlíženo k právním jednáním, která nesplňují elementární náležitosti. Mezi ně lze zařadit např. ustanovení § 32 odst. 2, § 53 nebo § 1168 odst. 2, která postihují zdánlivost právního jednání pro neurčitost nebo nesrozumitelnost obdobně jako ustanovení § 553 odst. 1 občanského zákoníku. Druhou skupinu tvoří ustanovení, jejichž účelem je ochrana jednotlivce a jeho přirozených osobnostních práv. Přihlížet tak např. podle § 16 nelze k právnímu jednání, jímž se osoba vzdá své právní osobnosti nebo svéprávnosti. Do další skupiny řadí ustanovení, jejichž účelem je ochrana stran, resp. slabší strany.

¹⁹² HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1966.

¹⁹³ BEZOUŠKA, Petr. In: ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-493-4. s. 65.

Příkladem může být § 1812 odst. 2 občanského zákoníku, dle něhož se nepřihlíží k ujednání, jež se odchyluje od ustanovení zákona k ochraně spotřebitele. Poslední skupina ustanovení přispívá ke zjednodušení právního styku, tím že stanovuje, že se nepřihlíží ke zbytečným překážkám právního jednání. Lze sem zařadit např. ustanovení § 67 odst. 1 občanského zákoníku, dle něhož se při posuzování právního jednání nepřihlédne k nutnosti participace osoby, jež byla prohlášena za nezvěstnou.¹⁹⁴

4.3. Následky zdánlivého právního jednání

Podle ustanovení § 554 občanského zákoníku platí, že „*k zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží*“.¹⁹⁵ Z toho lze dovodit, jak ostatně i důvodová zpráva uvádí, že zdánlivá právní jednání trpí tak závažnými vadami, že jim nelze přiznat právní relevanci. Taková právní jednání tedy ze své podstaty nemohou vyvolávat zamýšlené právní následky, neboť z hlediska práva neexistují. Tím se právě zdánlivá právní jednání liší od právních jednání absolutně neplatných, jejichž existenci právo sice uznává, avšak pro jejich vady jim neumožňuje vyvolat právní následky, ke kterým směřovala. Ve svém důsledku tedy v obou případech právní následky právním jednáním sledované nenastanou. Vhodné je proto upozornit na jednotlivé odlišnosti mezi nimi.

Na rozdíly mezi jednotlivými instituty poukazuje důvodová zpráva, z níž vyplývá, že se týkají zejména aplikace pravidel o částečné neplatnosti obsažených v § 576 občanského zákoníku a práva na náhradu škody podle § 579 odst. 2 občanského zákoníku.

4.3.1. Vyloučení aplikace pravidel o částečné neplatnosti

Pravidla částečné neplatnosti zakotvuje ustanovení § 576 občanského zákoníku, dle něhož je neplatnou pouze část právního jednání, již výhradně se důvod neplatnosti týká, pokud ji lze oddělit od zbytku právního jednání a zároveň předpokládat, že by k právnímu jednání došlo i bez ní, rozpoznala-li by neplatnost strana včas. Dle důvodové zprávy však nelze tímto způsobem analogicky postupovat v případech, kdy je část právního jednání pouze zdánlivá. Týká-li se např. zdánlivost pouze dílčího ujednání ve smlouvě, „*hledí se na smlouvu, jako by byla od počátku bez takového ujednání*“.¹⁹⁶ Není přitom rozhodné, zda lze ujednání

¹⁹⁴ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1354.

¹⁹⁵ § 554 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 251.

oddělit od zbytku smlouvy, protože to by při takové nemožnosti nutně vedlo ke zdánlivosti celé smlouvy. Z uvedeného vyplývá, že záměrem zákonodárce je, aby zdánlivostí části právního jednání nebyla dotčena existence právního jednání jako celku.

Skepticky se k tomuto záměru staví L. Tichý, který pochybuje o tom, že je tento postup reálně možné uplatňovat praxi. Podle něj jsou mnohdy jednotlivé projevy vůle v právním jednání natolik provázané, že mohou fungovat pouze ve vzájemné koexistenci, a ustanovení § 576 občanského zákoníku je tak třeba analogicky vztáhnout i na případy zdánlivosti.¹⁹⁷ Ke stejnému závěru dospívá také J. Handlar.¹⁹⁸

Naproti tomu F. Melzer upozorňuje, že v některých případech je třeba na vyloučení pravidel o částečné neplatnosti trvat. Jako příklad uvádí ustanovení § 1815 občanského zákoníku, dle něhož se nepřihlíží k nepřiměřenému ujednání ve spotřebitelské smlouvě, ledaže by se jej spotřebitel dovolal. Uvádí, že tato nepřiměřená ujednání, zpravidla zhoršující postavení spotřebitele, bývají do smlouvy prosazena podnikatelem, jehož vůle často směřuje k uzavření smlouvy pouze s jejich součástí, nikoliv tedy bez nich. Pokud by se na daný příklad aplikovalo ustanovení § 576 občanského zákoníku, vedlo by to podle něj k závěru, že je takové právní jednání zdánlivé jako celek, neboť není splněn předpoklad, že by k němu došlo i bez části, jíž výhradně se důvod zdánlivosti týká. Tento postup by však podle něj neodpovídal tomu, že předmětné ustanovení směřuje k ochraně spotřebitele jakožto slabší strany, neboť by v takovém případě byla upřednostněna vůle podnikatele.¹⁹⁹

Lze tedy shrnout, že aplikaci § 576 občanského zákoníku *per analogiam* na zdánlivá právní jednání nelze zcela vyloučit, avšak v některých případech by jeho použití mohlo vést k nespravedlivým výsledkům. Vždy je proto třeba přihlídnout především k účelu příslušného ustanovení a možnost uplatnění pravidel částečné neplatnosti posoudit v souladu s ním.

¹⁹⁷ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1356.

¹⁹⁸ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1985.

¹⁹⁹ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář.* Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 573.

4.3.2. Právo na náhradu škody

Další rozdíl mezi následky zdánlivých právních jednání a právních jednání, která jsou neplatná, spočívá podle důvodové zprávy v právu na náhradu škody.²⁰⁰

Právo na náhradu škody je pro případy neplatnosti právního jednání upraveno speciálně (vůči obecné úpravě náhrady škody obsažené v § 2894 a násl. občanského zákoníku) v ustanovení § 579 odst. 2 občanského zákoníku, dle něhož má ten, kdo způsobil neplatnost právního jednání, povinnost nahradit škodu z toho vzniklou straně, která o neplatnosti nevěděla. Smyslem tohoto ustanovení je tak zajistit zvláštní ochranu osobě, která se na vadě způsobující neplatnost nejen nepodílela, ale rovněž o ní nevěděla.²⁰¹ Právě to část odborné veřejnosti²⁰² vnímá jako problematické při hodnocení možné aplikace tohoto ustanovení na případy zdánlivých právních jednání. Vady, jež způsobují zdánlivost právního jednání, jsou podle nich natolik zjevné, že o nich každý průměrně rozumný člověk musí od počátku vědět, a proto není potřeba druhému subjektu přiznat zvláštní ochranu v podobě práva na náhradu škody. Řada odborníků²⁰³ však s uvedeným závěrem nesouhlasí a dovozují, že by bylo vhodnější přiznat osobám dotčeným zdánlivým právním jednáním stejné postavení jako osobám dotčeným právním jednáním neplatným.

Domnívám se, že přiznáním práva na náhradu škody podle § 579 odst. 2 občanského zákoníku osobám dotčeným zdánlivostí právního jednání by došlo k popření samotné podstaty zdánlivého právního jednání, neboť by mu byla přiznána právní relevance. Současně souhlasím s prvním z uvedených argumentů, který vylučuje aplikaci zmíněného ustanovení na zdánlivá právní jednání z důvodu nesplnění podmínek pro vznik práva na náhradu škody.

4.3.3. Bezdůvodné obohacení

Pokud by bylo na základě zdánlivého (tedy neexistujícího) právního jednání plněno, jednalo by se o plnění bez právního důvodu a bylo by to třeba hodnotit jako

²⁰⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 251.

²⁰¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 126.

²⁰² Např. BEZOUŠKA, Petr. In: ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-493-4. s. 65., nebo MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 572.

²⁰³ Např. TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1343.

bezdůvodné obohacení podle § 2991 odst. 1 občanského zákoníku. Ten, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatil, musí této osobě vydat majetkový prospěch. Analogicky lze na případy zdánlivého právního jednání vztáhnout i § 3002 občanského zákoníku, který se týká případů plnění z neplatné nebo zrušené smlouvy (k tomu se váže úprava promlčení práva na vrácení poskytnutého plnění v § 610 odst. 2 občanského zákoníku).²⁰⁴

4.4. Možnosti nápravy zdánlivého právního jednání

Občanský zákoník v zájmu ochrany autonomie vůle stran poskytuje v některých případech možnost vady právních jednání napravit, a to buď prostřednictvím konvalidace (zhojení vad), konverze (přeměny) nebo ratihabice (dodatečného schválení) právního jednání. Je tedy na místě se ptát, zda je tato možnost dána i v případě vad způsobujících zdánlivost právního jednání.

S přihlédnutím k povaze zdánlivého právního jednání jakožto jednání neexistujícího lze dospět ke zcela logickému závěru, že by jej nemělo být možné napravit, jelikož myšlenka napravovat něco, co vlastně není, se zdá být značně absurdní. Občanský zákoník v souladu s uvedeným zásadně zdánlivé právní jednání napravit neumožňuje, ovšem s jednou výjimkou. V § 553 odst. 2 totiž zakotvuje možnost dodatečně vyjasnit projev vůle mezi stranami, čímž dojde ke zhojení vady spočívající v jeho neurčitosti nebo nesrozumitelnosti. Jedná se o zvláštní případ konvalidace právního jednání, v důsledku níž se na zdánlivé právní jednání hledí, jako by tu bylo od počátku (*ex tunc*). Z důvodové zprávy vyplývá, že se v takovém případě jedná o pouhou právní fikci existence právního jednání (což je patrné i z užití výrazu „hledí se na“).²⁰⁵ Řada autorů odborných publikací však vyjadřuje pochybnosti o významu a normativním dopadu zmíněného ustanovení a někteří²⁰⁶ jej dokonce považují za nesmyslné a právně bezvýznamné.

Gramatickým výkladem zákonné dikce dodatečného vyjasnění projevu vůle „mezi stranami“ je možné dojít k závěru, že uvedená možnost dodatečně vyjasnit zdánlivé právní jednání se vztahuje pouze na právní jednání dvoustranná (či vícestranná). Tento výklad by však nebyl správný a zmíněné ustanovení je dle mého názoru možné vztahovat nejen k právním jednáním dvoustranným, ale

²⁰⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

²⁰⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 252.

²⁰⁶ Např. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

i jednostranným. Je však třeba si uvědomit, že s ohledem na zachování právní jistoty nelze dvoustranná právní jednání, ale ani jednostranná adresovaná právní jednání, vyjasnit bez souhlasu druhé strany (adresáta).²⁰⁷

Poněkud problematicky dále působí také skutečnost, že strany si následně „vyjasňují“ to, co mělo být původně myšleno neurčitým nebo nesrozumitelným projevem vůle. Pokud by totiž strany původně přikládaly jeho obsahu stejný význam, nemohlo by se vůbec jednat o nesrozumitelné nebo neurčité právní jednání, jelikož by jeho obsah bylo možné zjistit výkladem. Pakliže však strany od počátku dávaly obsahu význam odlišný, bude třeba, aby se na významu neurčitého nebo nesrozumitelného projevu znovu dohodly. Možnost tímto způsobem dodatečně doplnit původní právní jednání však vyplývá již ze smluvní volnosti stran a předmětné ustanovení se v tomto smyslu tedy zdá být nadbytečné.²⁰⁸

Pochybnosti vyvolává rovněž skutečnost, že vyjasnění projevu vůle působí „od počátku“. Účinky *ex tunc* totiž nemusejí být vždy v souladu se zájmem stran (v některých případech by se v důsledku tohoto vyjasnění mohla některá ze stran dostat např. do prodlení s plněním). V souvislosti s uvedeným se F. Melzer domnívá, že v takovýchto případech je třeba zohlednit zájmy stran a zkoumat, jestli ve skutečnosti došlo k vyjasnění projevu vůle, nebo bylo provedeno nové právní jednání. Zároveň však dodává, že strany si mohou sjednat, aby účinky konvalidace nastaly až vyjasněním projevu vůle nebo i později, a to doplněním doložení času nebo podmínky do původního právního jednání.²⁰⁹ Je ovšem otázkou, zda má konvalidace v takovém případě vůbec smysl a není vhodnější provést právní jednání znovu.

Lze tedy shrnout, že ustanovení § 553 odst. 2 občanského zákoníku zakotvující možnost konvalidovat neurčité nebo nesrozumitelné zdánlivé právní jednání vyvolává mnoho nejasností a je jen obtížně využitelné. O jeho významu lze rovněž pochybovat, jelikož obdobných důsledků, k nimž dodatečné vyjasnění obsahu právního jednání směřuje, lze dosáhnout i jiným způsobem, pokud to bude odpovídat vůli stran.

²⁰⁷ KINDL, Milan. Tomáš KINDL, Michaela KINDLOVÁ, Alexander ŠÍMA a kol. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek V - Právní skutečnosti (§ 545 - 654)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-9-5.

²⁰⁸ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1980.

²⁰⁹ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 570.

5. Neplatnost

5.1. Podstata a vývoj

Neplatnost resp. nulita právního jednání (*negotium nullum*) je negativním následkem vady, jež spočívá v nedostatku některé z náležitostí, kterou pro právní jednání stanovuje zákon nebo výjimečně též ujednání stran (v případě formy právního jednání).²¹⁰ Koncepce neplatnosti právního jednání v občanském zákoníku je determinována především zásadou, podle níž je „na právní jednání [...] třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné“.²¹¹ Princip preference platnosti právního jednání (*in favorem negotii*) tak reprezentuje důraz, jež občanský zákoník klade na zachování platnosti právního jednání, čímž sleduje především ochranu skutečné vůle jednající osoby, jež zcela jistě zamýšlí jednat spíše platně než neplatně. Je zde patrná i provázanost s presumpcí poctivosti a dobré víry jednající osoby, jež zakotvuje občanský zákoník v ustanovení § 7. V důsledku toho by neplatnost právního jednání měla být následkem zcela výjimečným a při výkladu právního jednání být řešením svou povahou jaksi krajním (*ultima ratio*). Za tímto účelem rovněž posílil institut relativní neplatnosti oproti neplatnosti absolutní. Zatímco absolutní neplatnost je striktním následkem závažných vad právního jednání, neplatnost relativní je následkem poněkud liberálnější, neboť umožňuje platnost právního jednání přes jeho vady zachovat, což je ponecháno na vůli osoby, jejíž ochrana má být neplatností sledována.

Následek vady právního jednání v podobě neplatnosti lze považovat za tradiční právní institut, jehož kořeny sahají až do římského práva (viz kapitola 3.6 této práce). Institut neplatnosti proto znaly i předchozí občanskoprávní kodexy platné a účinné na našem území. Je však třeba upozornit na to, že pojetí neplatnosti právního jednání prošlo určitým vývojem a v jednotlivých právních úpravách lze vnímat jisté konceptuální rozdíly, které spočívají zejména v tom, zda je právní úprava při nastoupení následku vady v podobě neplatnosti právního jednání spíše striktní nebo zohledňuje vůli stran.

Při zkoumání institutu neplatnosti právního jednání v historickém kontextu si lze povšimnout, že koncept absolutní neplatnosti měl spíše tendenci posilovat. Nejprve bude věnována pozornost institutu neplatnosti právního jednání v ABGB,

²¹⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 188.

²¹¹ § 574 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

tedy obecném zákoníku občanském z roku 1811, jenž byl do československého právního řádu recipován v roce 1918. Ze znění ABGB je patrné, že už tento zákoník, který je všeobecně považován za vysoce kvalitní právní dílo, znal vedle absolutní neplatnosti i neplatnost relativní, a to ačkoliv ji tak výslovně neoznačoval. V této souvislosti je upozorňováno především na ustanovení § 870, podle kterého „není smlouvou vázán“ ten, kdo byl k jejímu uzavření přiveden lstí druhé strany nebo nespravedlivou a důvodnou bázni.²¹² Podle komentáře k uvedenému ustanovení přitom taková smlouva nebyla neplatná *ipsa lege*, ale byla pouze napadnutelná, v důsledku čehož mohla být neplatnou prohlášena.²¹³ Obdobně je interpretováno také ustanovení § 871 ABGB týkající se omylu.

V důsledku státního převratu v roce 1948, vznikla potřeba rekonstrukce (nejen) občanského práva v duchu nových politických poměrů. Byl proto přijat občanský zákoník z roku 1950, jenž byl značně inspirován sovětským právem, a pro něhož bylo typické posílení kogentní úpravy jednotlivých institutů na úkor úpravy dispozitivní, jež je jinak pro soukromoprávní vztahy charakteristická.²¹⁴ Občanský zákoník z roku 1950 institut relativní neplatnosti neupravoval, z čehož bylo vyvozováno, že vychází z koncepce absolutní neplatnosti. Přesto Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích ze dne 28. května 1954, sp. zn. Cz 153/54 a ze dne 6. září 1954, sp. zn. Cz 128/54 relativní neplatnost dovodil v ustanovení § 551 tohoto zákona. Toto ustanovení zakotvovalo možnost nepominutelných dědiců napadnout platnost závěti, pokud v ní byli bezdůvodně opomenuti (zejména pokud jim nebylo odkázáno tolik, kolik jim dle zákona náleželo).²¹⁵ Je tedy zřejmé, že závěr o tom, že v režimu občanského zákoníku z roku 1950 byla uplatňována výhradně koncepce absolutní neplatnosti, není zcela správný. Na to ostatně upozorňuje také J. Spáčil s odkazem na dobovou odbornou literaturu. Podle něj skutečnost, že v zákoně je užíván pojem neplatnosti, aniž by bylo upřesněno, o jaký druh neplatnosti se jedná, nemůže vést k výkladu, že je pojímána jako absolutní, neboť v době přijetí tohoto zákona právní věda zahrnovala pod pojmem

²¹² SPÁČIL, Jirí. Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 5, s. 172-177.

²¹³ ROUČEK, František, Jaromír, SEDLÁČEK a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl čtvrtý, (§§ 859 až 1089)*. Praha: Právnícké nakladatelství a nakladatelství V. Linhart, 1936. ISBN: 80-85963-79-5. s. 83.

²¹⁴ PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 33.

²¹⁵ HOLUB, Rudolf a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1957. s. 94.

„neplatnost“ obě její formy, tedy neplatnost absolutní i relativní. Následek v podobě relativní neplatnosti právního úkonu byl podle něj v občanském zákoníku z roku 1950 spojován s vadami způsobenými lstí příp. bezprávnou výhrůžkou (§ 33), omylem (§ 35), tísní (§ 37) a nedostatkem smluvené formy (§ 42).²¹⁶

Oproti právní úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1950, jejíž koncepce neplatnosti nebyla vždy zcela zřetelná, byla v občanském zákoníku z roku 1964 tato problematika postavena najisto. Tento zákoník vycházel ze zásady absolutní neplatnosti a ve svém původním znění institut relativní neplatnosti právních úkonů vůbec neznal. Tato koncepce svědčí o potlačování hlediska preference autonomie vůle. Institut neplatnosti právních úkonů navíc neměl sloužit k ochraně zájmů osob, ale byl zaměřen na ochranu socialistické zákonnosti.²¹⁷ Tento právní stav přetrval až do novelizace občanského zákoníku z roku 1964 zákonem č. 131/1982 Sb., kterým byl do tehdejší právní úpravy znovuzaveden institut relativní neplatnosti právního úkonu prostřednictvím ustanovení § 40a, v němž byly jednotlivé případy relativní neplatnosti vymezeny taxativně.²¹⁸ Dalo by se tedy říci, že v režimu předchozího občanského zákoníku z roku 1964 setrvala převládající koncepce absolutní neplatnosti i po jeho novelizaci, jelikož relativní neplatnost právních úkonů byla jen velmi omezenou výjimkou z pravidla o absolutní neplatnosti. Je však třeba dodat, že tento přístup nebyl v souladu se standardními civilistickými přístupy uplatňovanými v občanských zákonících v rámci evropské kontinentální právní kultury. Ty totiž vycházejí z preference hlediska relativní neplatnosti před neplatností absolutní, jež je uplatňována jen zcela výjimečně (zejména v případě porušení dobrých mravů nebo zájmu na zachování veřejného pořádku).²¹⁹

Lze tedy shrnout, že teprve současný občanský zákoník konečně překonal koncepci neplatnosti právního jednání založené na preferenci absolutní neplatnosti, jež byla pozůstatkem totalitního práva, a připojil se tak k ostatním civilním kodexům kontinentální právní kultury, jejichž úprava neplatnosti, jakožto tradičního následku vad právních jednání, je vystavěna na zásadě preference

²¹⁶ SPÁČIL, Jirí. Relativní neplatnost v občanském zákoníku z roku 1950. *Ad Notam*, 2003, č. 2, s. 25-26.

²¹⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 38.

²¹⁸ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl (§1 až 487)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9. s. 235.

²¹⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 261.

relativní neplatnosti před jeho neplatností absolutní. Vzhledem ke skutečnosti, že předchozí právní stav byl charakterizován nepřijatelným vměšováním veřejné moci do soukromých zájmů subjektů, lze dle mého názoru tento krok, jímž byla posílena autonomie vůle subjektů, hodnotit velmi pozitivně.

5.2. Druhy neplatnosti

Jak již bylo řečeno, občanský zákoník vychází z bipartice absolutní a relativní neplatnosti. Základním kritériem pro jejich rozlišení je odpověď na otázku, na čí ochranu (tedy v čím zájmu) je neplatnost právního jednání v konkrétním případě zákonem stanovena.²²⁰ Je-li tedy neplatnost stanovena na ochranu zájmu určité osoby, dovozuje občanský zákoník neplatnost relativní. Je-li však neplatnost stanovena na ochranu zájmu širšího než jen určité osoby (zejména zájmu celé společnosti) je třeba právní jednání podle občanského zákoníku (§ 588) posoudit jako absolutně neplatné.²²¹

V právní teorii se však neplatnost rozlišuje i podle jiných kritérií. Jejichž výklad pomůže porozumět současnému pojetí neplatnosti v občanském zákoníku.

Neplatnost se již tradičně rozlišuje původní a dodatečná, a to podle toho, zda právní jednání nesplňuje zákonné požadavky hned od počátku, nebo zda některá z podmínek platnosti odpadne až později.²²² Občanský zákoník zná v tomto smyslu pouze neplatnost původní.

Neplatnost lze také rozlišovat přímou a nepřímou. O neplatnost nepřímou jde v případě, je-li třeba, aby byla neplatnost prohlášena orgánem veřejné moci (soudem). Pokud toho není zapotřebí, jedná se o neplatnost přímou.²²³ Občanský zákoník přitom vychází z koncepce přímé neplatnosti, tj. soud může případnou neplatnost pouze deklarovat.

5.3. Relativní neplatnost

Relativní neplatnost právního jednání je upravena v § 586 občanského zákoníku. Toto ustanovení vymezuje jednak obecně oprávněnou osobu, kterou je určitá osoba, na jejíž ochranu (v jejímž zájmu) je neplatnost stanovena (odst. 1),

²²⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 189.

²²¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura. 2.* vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 23.

²²² KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl I: výklady úvodní a část všeobecná. 3.* dopl. vyd. Praha: Spolek československých právníků Všeherd, 1936. s. 202.

²²³ Tamtéž, s. 203.

a jednak způsob, jakým tato osoba může neplatnost uplatnit, jímž je její namítnutí (odst. 2).

Podstata toho, že je právní jednání neplatné „relativně“, spočívá ve faktu, že neplatnost může, ale také nemusí nastat, což je závislé na tom, jestli oprávněná osoba neplatnost namítne.²²⁴ Do té doby se právní jednání podle dikce zákonodárce „považuje [...] za platné“.²²⁵ Výraz „považuje se za“ bývá zákonodárcem obvykle užíván k formulování právní fikce. Jazykovým výkladem lze tedy dospět k závěru, že podle zákonodárce je právní jednání ve skutečnosti neplatné od počátku, pouze se k jeho neplatnosti nepřihlíží, a finguje se tak jeho platnost. Tento způsob výkladu bývá některými odborníky²²⁶ kritizován, např. J. Spáčil se proti konstrukci fikce platnosti právního jednání ohradil s tím, že právní jednání buď zamýšlené právní následky vyvolává a je tudíž platné, nebo je nevyvolává a je neplatné. Nic mezi tím dle jeho názoru v hmotněprávní oblasti neexistuje. Právní jednání je podle jeho výkladu tedy od počátku platné, avšak pouze podmíněně.²²⁷

Domnívám se, že zákonodárce zvolil formulaci fikce platnosti právního jednání, zejména s ohledem na skutečnost, že takové právní jednání trpí nedostatkem jeho náležitostí, se kterým je spojena jeho neplatnost, a to od samotného počátku. Vzhledem k tomu, že tyto vady by bez dalšího znemožňovaly právnímu jednání vyvolávat zamýšlené právní následky, což má být přenecháno na vůli oprávněné osoby, formuloval proto, že se k „neplatnosti“ nepřihlíží do doby, než bude oprávněnou osobou namítnuta. Vzhledem ke skutečnosti, že je však takové právní jednání přes své vady způsobilé zamýšlené právní následky vyvolávat, nelze o jeho neplatnosti (byť přehlížené) vůbec hovořit, neboť takové právní jednání, jež vyvolává zamýšlené právní následky, je ze své povahy platné, jelikož ve způsobilosti vyvolávat zamýšlené právní následky spočívá právě podstata platnosti právního jednání. Dle mého názoru tedy není potřeba fingovat jeho platnost a formulace právní fikce zákonodárcem se mi tak zdá být nejen nesprávná, ale i nadbytečná. Domnívám se, že mnohem vhodnější by bylo formulovat spíše fikci bezvadnosti právního jednání, kdy v takovém případě by se

²²⁴ KINDL, Milan. Tomáš KINDL, Michaela KINDLOVÁ, Alexander ŠÍMA a kol. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek V - Právní skutečnosti (§ 545 - 654)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-9-5.

²²⁵ § 586 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²²⁶ Např. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

²²⁷ SPÁČIL, Jiří. *Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 5, s. 172-177.

nepřihlíželo k nedostatku náležitostí právního jednání, čímž by nic nebránilo platnosti právního jednání do doby, než by tyto nedostatky namítla oprávněná osoba, v důsledku čehož by se k nim teprve přihlédlo. Vzhledem k tomu, že jimi právní jednání trpí od počátku, neplatnost by nastala *ex tunc*, což odpovídá záměru zákonodárce. Ustanovení § 586 odst. 2 občanského zákoníku by tak mohlo znít např. „Nenamítne-li oprávněná osoba neplatnost právního jednání, hledí se na právní jednání jako by mělo všechny stanovené náležitosti.“

5.3.1. Námitka neplatnosti

Prostředkem, jenž zákonodárce poskytuje oprávněné osobě k vyvolání neplatnosti právního jednání stíženého vadami spojenými s relativní neplatností, je námitka neplatnosti. Mezi odborníky se objevují odlišné názory ohledně povahy této námítky, a to ve smyslu, zda se jedná o hmotněprávní nebo procesněprávní institut. Pochybnosti přitom vyvolává právě použití výrazu „námitka“, jež je typický pro procesněprávní prostředí.²²⁸ Důvodová zpráva se přitom k této otázce velmi prozíravě vyjadřuje. Uvádí, že „[...] výrazem „námitka neplatnosti“, [...] se míní námitka jako hmotněprávní úkon ve smyslu § 587 odst. 1“.²²⁹ Navzdory tomu, že byl v důvodové zprávě evidentně použit pojem, jež neodpovídá dnešní terminologii (tj. hmotněprávní „úkon“), lze dovodit, že námitka má mít dle zákonodárce hmotněprávní povahu, a výraz „vznést námitku neplatnosti“ je tak v současném občanském zákoníku užíván ve stejném významu, jako byl v předchozí právní úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 používán pojem „dovolat se neplatnosti“ (viz § 40a). To ve svém důsledku znamená, že oprávněná osoba může namítat neplatnost právního jednání u soudu, ale i mimosoudně (tento výklad ostatně v minulosti dovodila také judikatura²³⁰). Docházím tedy k závěru, že relativní neplatnost má povahu neplatnosti přímé (viz kapitola 5.2 této práce) a není tedy třeba, aby byla neplatnost právního jednání vyslovena soudem.

Námitka neplatnosti je tedy vzhledem k výše uvedenému jednostranným právním jednáním a musí tak splňovat veškeré požadavky, jež jsou na právní

²²⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

²²⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 259.

²³⁰ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2007, sp. zn. 21 Cdo 948/2006 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2940/2007

jednání kladeny (tj. pojmové znaky i náležitosti). Jedná se navíc o právní jednání adresované, neboť ke své perfekci vyžaduje dojití druhé straně.²³¹

Jak již bylo v této práci zmíněno, osobou, která je oprávněna podat námitku neplatnosti právního jednání, je osoba, na ochranu jejíhož zájmu je neplatnost právního jednání stanovena. Tato osoba je přitom v daném ustanovení občanského zákoníku zpravidla výslovně uvedena (např. podle § 587 odst. 1 má právo namítnout neplatnost právního jednání ten, kdo byl k němu přinucen protiprávní hrozbou). Řada ustanovení se však k osobě, jež je oprávněna podat námitku neplatnosti, blíže nevyjadřuje, a je tak třeba přihlídnout k okolnostem daného případu. Např. v § 582 odst. 2 je pouze obecně uvedeno, že pokud není dodržena forma právního jednání ujednaná stranami, lze neplatnost namítnout (nebylo-li již plněno). V tomto případě je tedy třeba vycházet z toho, že neplatnost jsou oprávněny namítnout obě (resp. všechny) strany, jež se na požadavku formy právního jednání dohodly, ovšem s výjimkou těch, které neplatnost samy způsobily (tuto výjimku zakotvuje § 579 odst. 1 občanského zákoníku).²³²

Občanský zákoník pro uplatnění námítky neplatnosti nestanovuje žádnou lhůtu. V zájmu zachování právní jistoty je však třeba, aby právo namítat neplatnost právního jednání bylo časově omezeno. Za tímto účelem dosavadní judikatura dovozovala, že právo dovolat se neplatnosti právního jednání podléhá obecné promlčecí lhůtě.²³³ Není důvod, proč by tyto závěry nemohly být aplikovány i na současný právní stav. Obecná promlčecí lhůta činí podle § 629 odst. 1 občanského zákoníku tři roky. Z § 619 odst. 1 a 2 tohoto zákona vyplývá, že tato lhůta počíná běžet od okamžiku, kdy mohla být námitka neplatnosti uplatněna poprvé, tedy od chvíle, kdy se oprávněná osoba dozvěděla o tom, že je uskutečněné právní jednání relativně neplatné.

5.3.2. Důvody relativní neplatnosti

Oproti občanskému zákoníku z roku 1964, který obsahoval v § 40a taxativní výčet důvodů relativní neplatnosti, občanský zákoník vychází z obecného pravidla, že relativní neplatnost nastává v případě, kdy vada právního jednání porušuje jen

²³¹ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2123.

²³² TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1477.

²³³ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. 32 Odo 568/2002 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2007, sp. zn. 21 Cdo 948/2006

zájmy určité osoby, na jejichž ochranu je neplatnost stanovena. Těmto vadám byla věnována kapitola 3. této práce, pro přehled je však ještě jednou shrnu.

Důvodem relativní neplatnosti může být vada spočívající v omezené svobodě projevené vůle v důsledku bezprávné výhrůžky; podstatný omyl a nepodstatný omyl, byl-li vyvolán lstí; nedodržení smluvně ujednané formy a v některých případech i formy stanovené zákonem (pokud je stanovena na ochranu zájmu určité osoby) a v některých případech také nedovolenost předmětu (není-li třeba dospět k závěru o absolutní neplatnosti). Mezi vady způsobující relativní neplatnost lze zařadit také rozpor mezi zájmy zástupce a zastoupeného, je-li právní jednání činěno zástupcem v rámci smluvního zastoupení.

Občanský zákoník však následek relativní neplatnosti stanovuje i v dalších případech, kdy většinou výslovně uvádí, že se neplatnosti určitá osoba může „dovolat“. Tak je tomu např. bylo-li určité právní jednání jednoho z manželů provedeno bez souhlasu druhého manžela (§ 694 odst. 2, § 698 odst. 3 a další).

Důvod relativní neplatnosti může podle § 580 občanského zákoníku, spočívat také v rozporu se zákonem, avšak pouze pokud relativní neplatnost smysl a účel tohoto zákona vyžaduje.²³⁴

5.4. Absolutní neplatnost

Absolutní neplatnost právního jednání je vymezena v § 588 občanského zákoníku, a to jednak taxativně uvedenými důvody, které k ní vedou, a jednak tím, že k takové neplatnosti přihlédné soud i bez návrhu. Tímto návrhem se rozumí námitka neplatnosti ve smyslu § 586 občanského zákoníku.²³⁵ Z uvedeného lze tedy dovodit, že následek v podobě absolutní neplatnosti nastává bez ohledu na vůli jednajících osob, neboť za účelem zajištění ochrany veřejného zájmu (zájmu celé společnosti) je nezbytné, aby k němu došlo přímo ze zákona (*ex lege*), a to již jeho samotným učiněním (tj. jeho dokonáním, tedy perfekcí). To ovšem nevylučuje, aby se neplatnosti právního jednání „dovolala“ (ve smyslu poukázání na tuto skutečnost) osoba, která má na tom právní zájem (ustanovení § 579 odst. 1 se přitom nepoužije²³⁶), avšak i bez toho musí soud přihlédnout k absolutní neplatnosti z úřední povinnosti (*ex officio*).

²³⁴ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2121.

²³⁵ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 784.

²³⁶ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1596/2002 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2008, sp. zn. 26 Cdo 3495/2006

5.4.1. Důvody absolutní neplatnosti

Absolutní neplatnost může podle § 588 občanského zákoníku nastat celkem ze tří důvodů, kterými jsou:

- a) zjevný rozpor s dobrými mravy,
- b) rozpor se zákonem a zjevné narušení veřejného pořádku a
- c) počáteční nemožnost plnění.

Ad a) Podle Ústavního soudu jsou dobré mravy „*souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.*“²³⁷ Právní jednání, které se přičí dobrým mravům je podle § 580 občanského zákoníku neplatné. Je-li tento rozpor zjevný, působí to podle § 588 občanského zákoníku neplatnost absolutní. Z uvedeného by tedy bylo možné dovodit, že není-li naplněn předpoklad zjevnosti rozporu s dobrými mravy, bude právní jednání neplatné pouze relativně. S tímto závěrem však část odborné veřejnosti nesouhlasí.

Podle F. Melzera je třeba na zachování pravidel představujících dobré mravy bezvýhradně trvat, neboť to vyžaduje veřejný zájem, a proto není možné porušení těchto pravidel přenechat na vůli jednotlivce. Ten by totiž při závěru připouštějícím relativní neplatnost pro rozpor s dobrými mravy stejně nemohl neplatnost právního jednání namítat, neboť neplatnost je v takovém případě stanovena na ochranu veřejného zájmu. Podle něj má rozpor s dobrými mravy za následek vždy absolutní neplatnost, neboť není-li zjevný (tedy jasný či nepochybný), nejedná se vůbec o rozpor s dobrými mravy, a nelze tedy hovořit o jeho neplatnosti, a to ani relativní.²³⁸ K názoru, že rozpor s dobrými mravy působí vždy absolutní neplatnost, se přiklonil také J. Handlar. Dodává zároveň, že tento výklad odpovídá podle důvodové zprávy i úmyslu zákonodárce.²³⁹

Opačný názor zastává M. Zuklínová. Podle ní musí být v případě následku v podobě absolutní neplatnosti rozpor s dobrými mravy natolik podstatný či zásadní, že jej každá průměrně rozumná osoba bez pochybností a snadno pozná. V opačném případě je podle ní následkem neplatnost relativní.²⁴⁰ K obdobnému

²³⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97

²³⁸ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 786.

²³⁹ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2087.

²⁴⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

závěru dochází také M. Kindl, dle něhož je právní jednání absolutně neplatné, pouze pokud je rozpor s dobrými mravy zjevný, tedy zásadní, hrubý či evidentní. Jinak je právní jednání pro rozpor s dobrými mravy neplatné jen relativně.²⁴¹

Je zřejmé, že jednotlivé názory se rozcházejí zejména v důsledku různého nahlížení na pojem „zjevný“, jenž je zákonodárcem formulován jako předpoklad následku absolutní neplatnosti v případě rozporu s dobrými mravy. Domnívám se, že zjevnost rozporu s dobrými mravy je vhodné vykládat jako jeho zřejmost, zřetelnost či evidentnost, která se odvíjí zejména od intenzity takového rozporu. Bude-li tedy rozpor s dobrými mravy závažný, bude jistě i zřetelný, přičemž to je třeba posoudit jak jinak než z pohledu průměrně rozumného člověka. Pokud však rozpor s dobrými mravy takto zřetelný nebude, a bude se tedy jednat o rozpor menší intenzity, je třeba dospět k závěru o relativní neplatnosti právního jednání. Přikláním se tedy spíše k názoru M. Zuklínové, avšak domnívám se, že tato problematika je velmi kontroverzní a komplikovaná, a mohla by tak být zajímavým tématem jiné diplomové práce, kde by pro její rozbor bylo více prostoru.

Ad b) Dalším důvodem absolutní neplatnosti právního jednání je rozpor se zákonem a zjevné narušení veřejného pořádku. Podle § 580 občanského zákoníku je právní jednání, jež odporuje zákonu neplatné pouze, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Aby k této neplatnosti soud přihlédl z úřední povinnosti, je přitom podle § 588 občanského zákoníku potřeba, aby takové právní jednání navíc zjevně narušovalo veřejný pořádek. Veřejný pořádek je obdobně jako pojem dobrých mravů neurčitým právním pojmem, jež není účelné ani možné definovat v zákoně. Důvodová zpráva tento pojem vymezuje alespoň orientačně a uvádí, že „*veřejný pořádek prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti*“.²⁴² Nejvyšší soud se k pojmu veřejného pořádku vyjádřil např. ve svém usnesení ze dne 16. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, kde uvedl, že veřejný pořádek představuje „*soubor pravidel, na nichž je třeba bezvýhradně trvat, majících původ v samotném právním řádu a nikoliv (oproti dobrým mravům) v etice*.“ Pojem dobrých mravů a veřejného pořádku jsou si ze své podstaty velmi blízké a v různých aspektech se i překrývají. Rozdíl je však třeba hledat také v jejich zaměření, neboť zatímco dobré mravy jsou zaměřeny

²⁴¹ KINDL, Milan. In: KINDL, Milan, Aleš ROZEHNAL a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9. s. 370.

²⁴² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 62.

především na ochranu zájmů soukromých, veřejný pořádek směřuje k ochraně zájmu veřejného.²⁴³

Opět zde narážím na výklad pojmu „zjevného“ narušení veřejného pořádku. V souvislosti s tímto bych chtěla upozornit na nedávný rozsudek Nejvyššího soudu, který se v něm zásadně odchyluje od své předchozí judikatury, v níž tento pojem vykládal jako požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku.²⁴⁴ Velký senát Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. 31 ICdo 36/2020 dospěl k názoru, že výklad pojmu tímto způsobem by vedl k situacím, kdy by soud sice konstatoval narušení veřejného pořádku, avšak bez aktivity jednotlivce (v podobě námítky neplatnosti) by z toho nebylo možné vyvodit žádné následky. Tímto by bylo zachování veřejného pořádku ponecháno na vůli a aktivitě jednotlivce a veřejný pořádek by tak přestal být „veřejným“. Zároveň by již veřejný pořádek nepředstavoval pravidla, na nichž je třeba bezvýhradně trvat, neboť by zde byla výhrada řádně a včas uplatněné námítky relativní neplatnosti. Současně by tento stav podle něj vedl k narušení právní jistoty. Z těchto důvodů je podle velkého senátu Nejvyššího soudu pojem „zjevné“ ve vztahu k narušení veřejného pořádku třeba vykládat jako zřejmé, jednoznačné a nepochybné. Je-li tedy možné bez pochybností dospět k závěru, že k narušení veřejného pořádku posuzovaným právním jednáním došlo, působí to následek v podobě absolutní neplatnosti. V pochybnostech je podle něj třeba přiklonit se k závěru, že veřejný pořádek narušen nebyl.²⁴⁵

Z uvedeného vyplývá, že o absolutní neplatnosti právního jednání, jež odporuje zákonu, lze hovořit v případech, kdy smysl a účel zákona jeho neplatnost vyžaduje a zároveň nelze mít pochyb o tom, že takové právní jednání narušuje veřejný pořádek. Příkladem takového právního jednání může být právní jednání nezletilého nebo osoby omezené ve svéprávnosti (viz kapitola 3.2.2 této práce).

Ad c) Posledním důvodem absolutní neplatnosti, který zákonodárce uvádí v § 588 občanského zákoníku, je počáteční nemožnost plnění, které je předmětem právního jednání. Výklad k počáteční nemožnosti plnění byl předmětem kapitoly 3.5.1 této práce.

²⁴³ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1489.

²⁴⁴ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2980/2018 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2815/2018

²⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, sen. zn. 31 ICdo 36/2020, uveřejněný pod číslem 104/2020 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

5.5. Následky neplatného právního jednání

Neplatné právní jednání (tj. absolutně neplatné nebo relativně neplatné, byla-li uplatněna námitka neplatnosti) nevyvolává zamýšlené právní následky. To však neznamena, že by nemohlo vyvolávat jiné následky.

5.5.1. Částečná neplatnost

Je třeba si uvědomit, že vady, jež mají za následek neplatnost se nemusejí nutně vždy týkat celého právního jednání. Pokud se totiž důvod neplatnosti týká pouze části právního jednání, může být za předpokladů uvedených v § 576 občanského zákoníku neplatná pouze tato část.

Částečná neplatnost právního jednání stojí na dvou předpokladech. Prvním předpokladem je požadavek oddělitelnosti neplatné části od ostatního obsahu právního jednání. Tento předpoklad je splněn, pokud zbylá část obsahu obtojí jako platné právní jednání.²⁴⁶ Druhým předpokladem je vůle jednající osoby učinit právní jednání i bez neplatné části. Vůli jednajícího je přitom třeba posoudit z hlediska toho, zda je možné předpokládat, že by k právnímu jednání došlo, kdyby jednající neplatnost části právního jednání rozpoznal včas. Zavedením tohoto předpokladu se současná úprava institutu částečné neplatnosti odlišuje od právní úpravy obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 (v § 41), který jej neobsahoval. Avšak již v té době byl tento aspekt soudy zohledňován.²⁴⁷

Je zřejmé, že zákonodárce zmíněným ustanovením sleduje princip preference platnosti právního jednání a zároveň se snaží respektovat vůli jednajících subjektů. Jednající však často v praxi rozhodování o osudu částečně neplatného právního jednání berou do vlastních rukou, a to pomocí tzv. salvátorské klauzule, v níž vyjadřují svou vůli, aby neplatnost určité části právního jednání nepůsobila neplatnost jeho celku. V praxi se (podstatně méně často) používá také tzv. klauzule úplné neplatnosti, která naopak pro případ neplatnosti pouhé části vylučuje platnost celého právního jednání.²⁴⁸

²⁴⁶ HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2061.

²⁴⁷ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1248/96 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2003 sp. zn. 26 Cdo 299/2002

²⁴⁸ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 706-707.

5.5.2. Právo na náhradu škody

Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.3.1 této práce, občanský zákoník obsahuje v § 579 odst. 2 speciální úpravu práva na náhradu škody vzniklé v důsledku neplatnosti právního jednání.

Uvedené ustanovení vymezuje aktivní a pasivní legitimaci nároku na náhradu škody.²⁴⁹ K uplatnění nároku na náhradu škody je aktivně legitimována pouze strana (resp. strany), která nejenže se na vzniku neplatnosti nepodílela, ale rovněž o ní nevěděla. Mohlo by se tedy zdát, že tato forma ochrany před důsledky neplatnosti není poskytnuta nejen straně, která jednala, ač byla s důvody neplatnosti srozuměna, ale rovněž osobám, jež nejsou účastníky neplatného právního jednání (nejsou „stranou“). F. Melzer se však domnívá, že na tyto případy lze mimo jiné analogicky aplikovat ustanovení § 2913 odst. 1 občanského zákoníku, což ve svém důsledku vede k závěru, že právo na náhradu škody mohou mít i osoby, jejichž zájmu mělo uzavření smlouvy zjevně sloužit, aniž by se přitom muselo jednat o účastníky právního jednání.²⁵⁰

Pasivně legitimován je naproti tomu ten, kdo neplatnost právního jednání způsobil. Z toho je patrné, že povinnost k náhradě škody může mít nejen účastník právního jednání, ale i třetí osoba.²⁵¹

Pod pojmem škoda je třeba rozumět pouze majetkovou újmu a nikoliv tedy újmu nemajetkovou. Povinnost k náhradě nemajetkové újmy je ve vztahu k některým vadám, jež způsobují neplatnost právního jednání upravena v ustanovení § 587 odst. 2 občanského zákoníku. To stanovuje povinnost tomu, kdo přivedl jiného k právnímu jednání hrozbou nebo lstí, nahradit mu újmu z toho vzniklou. Takové právní jednání je neplatné pouze relativně, přičemž nárok na náhradu újmy v takovém případě není vázán na uplatnění námítky neplatnosti (na rozdíl od nároku na náhradu škody podle § 579 odst. 2 občanského zákoníku).²⁵²

5.5.3. Bezdůvodné obohacení

Pokud bylo na základě neplatného (tj. absolutně neplatného nebo relativně neplatného, byla-li již uplatněna námítka neplatnosti) poskytnuto plnění, jedná se

²⁴⁹ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1437.

²⁵⁰ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář.* Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 716-717.

²⁵¹ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1437.

²⁵² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

(obdobně jako v případě plnění na základě zdánlivého právního jednání – viz kapitola 4.3.3 této práce) o případ bezdůvodného obohacení podle § 2991 odst. 2 občanského zákoníku, neboť v případě absolutní neplatnosti bylo plněno bez právního důvodu a v případě relativní neplatnosti bylo plněno z právního důvodu, který odpadl.

5.6. Možnosti nápravy neplatného právního jednání

V souladu s principem preference platnosti právního jednání umožňuje zákonodárce v některých případech vady způsobující neplatnost napravit. Jednotlivé instituty, jejichž účelem je zajistit zachování zamýšlených právních následků právního jednání, byly zmíněny již v kapitole 4.4 této práce.

Jako první se budu zabývat možností konvalidace neplatného právního jednání, která spočívá v dodatečném zhojení vad se zpětnými účinky (*ex tunc*). Konvalidací lze např. podle § 582 odst. 1 občanského zákoníku zhojit vadu formy. Ta bude mít však zpětné účinky pouze v případě, bude-li mít vada formy za následek relativní neplatnost. V případě absolutně neplatného právního jednání nastávají účinky až odstraněním vady (*ex nunc*). Otázkou ovšem je, zda v takovém případě má vůbec smysl hovořit o konvalidaci (viz kapitola 3.4.3 této práce). Zmíněné ustanovení současně obsahuje i jiný způsob zhojení vady formy, a to poskytnutím plnění. Tato možnost je dána u formy ujednané smluvně a u zákonné formy (stanovené v části čtvrté občanského zákoníku) pouze v případě, pokud je následkem jejího nedodržení relativní neplatnost. Tento výklad odpovídá dikci zákonodárce, který s poskytnutím plnění spojuje následek v podobě nemožnosti uplatnit námitku neplatnosti. Pokud vada formy způsobuje absolutní neplatnost právního jednání, je třeba plnění z této smlouvy považovat za bezdůvodné obohacení.

Za variantu konvalidace bývá někdy považována ratihabice neboli dodatečné schválení právního jednání.²⁵³ Příkladem ratihabice neplatného právního jednání může být dodatečné schválení právního jednání osoby, jež k němu nebyla způsobilá z důvodu její omezené svéprávnosti. Podle § 65 odst. 2 občanského zákoníku může takové právní jednání schválit opatrovník nebo sám jednající poté, co nabude svéprávnosti v potřebném rozsahu. V důsledku toho nastává fikce platnosti tohoto právního jednání s účinky *ex tunc*.

²⁵³ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 196.

Další možnost nápravy neplatného právního jednání představuje jeho konverze. Od předchozích dvou institutů se konverze právního jednání liší v tom, že při ní nedochází k zachování původního právního jednání, ale zachován je pouze jeho obsah.²⁵⁴ Zjednodušeně řečeno tedy podstata konverze neplatného právního jednání spočívá v jeho „přeměně“ na jiné právní jednání, jež je platné, se současným zachováním jeho obsahu. Možnost konverze neplatného právního jednání zakotvuje občanský zákoník v § 575 dle něhož *„má-li neplatné právní jednání náležitosti jiného právního jednání, které je platné, platí toto jiné právní jednání, pokud je z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednajících osoby“*.²⁵⁵ Uvedené ustanovení je projevem zásady formulované v § 574 občanského zákoníku, podle níž je na právní jednání třeba hledět spíše jako na platné než jako na neplatné.

²⁵⁴ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1426.

²⁵⁵ § 575 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

6. Relativní neúčinnost

6.1. Podstata a vývoj

Mezi následky vad právních jednání bývá vedle zdánlivosti a neplatnosti řazena také relativní neúčinnost. V případě relativní neúčinnosti však vada právního jednání nespočívá v nedostatku pojmových znaků či náležitostí právního jednání, jakožto předpokladů jeho vzniku a platnosti, ale spočívá v tom, že dlužník právním jednáním zkracuje uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele. Tomu je proto poskytnuta možnost, domáhat se prostřednictvím odpůrcí žaloby u soudu, aby bylo právní jednání vůči němu neúčinné. Vůči ostatním osobám však právní jednání zůstane nadále plně účinné, tedy bude vůči nim způsobovat zamýšlené právní následky (proto je neúčinnost jen „relativní“).²⁵⁶ Tento právní institut je tedy specifický nejen svým účelem, jímž je výhradně ochrana práv věřitele, ale liší se také v tom, že se zakládá rozhodnutím soudu na základě podané odpůrcí žaloby.

Stejně jako v případě neplatnosti právního jednání, má tento institut svůj původ již v římském právu. Sjednocením dosavadních různých právních prostředků (pozn. *interdictum fraudatorium* a *restitutio in integrum*) byl v Justiniánových Digestech vytvořen zvláštní druh žaloby označované podle římského právníka Julia Paulia jako *actio Pauliana*. Ta měla povahu žaloby odpůrcí a jejím účelem tak byla ochrana věřitele proti právnímu jednání dlužníka, kterým zcizil něco ze svého majetku s úmyslem, aby tím zkrátil své věřitele (*alienatio in fraudem creditorum*).²⁵⁷ Věřitel se mohl jejím prostřednictvím domáhat na nabyvateli nebo jeho právním nástupci, aby mu vrátil podvodně zcizený majetek insolventního dlužníka. To bylo podmíněno úmyslem dlužníka poškodit své věřitele tím, že jim znemožní plně svou pohledávku uspokojit (tzv. *fraudulózním úmyslem*). Vědomí o podvodu na straně nabyvatele bylo naproti tomu vyžadováno pouze v případě úplatných právních jednání.²⁵⁸ Je tedy zřejmé, že římské právo již tehdy posuzovalo *fraudulózní* právní jednání (*negotium in fraudem creditoris*) ze stejných hledisek, jako je tomu dnes, a zohledňovalo nejen úmysl dlužníka a vědomí druhé strany o něm, ale i to, zda bylo právní jednání úplatné či bezúplatné.

²⁵⁶ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1491.

²⁵⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929. s. 422-423.

²⁵⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-334-6. s. 272.

ABGB obecně úpravu odpůřčího práva neobsahoval. Zmínit lze pouze institut odvolatelnosti daru, jenž byl zakotven v § 950 a 953. První komplexní úpravu odpůřčího práva na našem území obsahoval až odpůřčí zákon ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z., který upravoval odpor právnímu jednání dlužníka v konkursním řízení (čl. 1 až 27) i mimo něj (čl. 28 až 45). Jeho přijetím byla zahájena více než šedesátiletá tradice právní úpravy vyčleněné ve zvláštním zákoně.²⁵⁹

K rozdělení úpravy odporu došlo v roce 1914, kdy bylo vydáno císařské nařízení č. 337/1914 ř. z., jímž se zavedl řád konkursní, řád vyrovnávací a řád odpůřčí. Odpor mimo konkursní řízení byl nově upraven v odpůřčím řádu, který byl však v mnohém inspirován předchozím odpůřčím zákonem.²⁶⁰ Po vzniku samostatného Československa byl odpůřčí řád nahrazen až odpůřčím řádem z roku 1931, jenž byl třetí částí zákona č. 64/1931 Sb., kterým byly vydány řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí.

Ze zvláštních zákonů byla úprava odpůřčího práva přesunuta do občanského zákoníku v roce 1950 (§ 46 až 52). Utrpěla však tehdejší přehnanou snahou o zjednodušení práva a oproti úpravě v odpůřčím řádu z roku 1931 byla podstatně méně obsáhlá. K nápravě nedošlo ani přijetím občanského zákoníku z roku 1964, který odpůřčí právo neupravoval již vůbec. Potřebné „minimum“ (v § 40 až 43) obsahoval zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (dále jen „zákoník mezinárodního obchodu“). Úprava odporovatelnosti byla do občanského zákoníku z roku 1964 začleněna až zákonem č. 509/1991 Sb., jímž bylo do zákona vloženo ustanovení § 42a. Úprava v podstatě odpovídala té v zákoníku mezinárodního obchodu, s tím rozdílem, že předchozí tři skutkové podstaty byly zredukovány na pouhé dvě a neobsahovala také úpravu odporu proti právnímu nástupci odpůřce.²⁶¹

Svou podrobností lze současnou právní úpravu obsaženou v občanském zákoníku připodobnit spíše k úpravám účinným na našem území před rokem 1950. Podle důvodové zprávy byla inspirována především odpůřčím řádem z roku 1931, a nikoliv tedy úpravou v předchozích občanských zákonících, které z ní sice rovněž

²⁵⁹ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 792.

²⁶⁰ BULTAS, Ondřej. *Historie institutu odporovatelnosti v českém právu* [online]. [cit. 18. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bultas-advokat.cz/pravni-clanky/historie-institutu-odporovatelnosti-v-ceskem-pravu>

²⁶¹ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 792.

vycházely, ale podstatně ji zredukovaly a deformovaly. Současně bylo také upuštěno od pojmu „odporovatelnost“ jakožto pojmu práva procesního, který byl nahrazen pojmem pro hmotněprávní oblast mnohem přiléhavějším „relativní neúčinnost“.²⁶² Je však třeba poznamenat, že se tento pojem nadále v občanském zákoníku vyskytuje (viz § 589 odst. 2), což jen svědčí o tom, že právní úprava tohoto institutu je kombinací hmotněprávních i procesněprávních ustanovení.

6.2. Odpůrčí žaloba

Jak uvádí § 589 odst. 2 občanského zákoníku, relativní neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá rozhodnutím soudu na základě věřitelem podané odpůrčí žaloby. V právní doktríně se však objevují názory, že relativní neúčinnosti se lze dovolat také prostřednictvím odpůrčí námitky uplatněné v řízení, jež bylo zahájeno žalobou, kterou proti věřiteli podala osoba, která získala odporovatelným jednáním dlužníka prospěch.²⁶³ K tomu však Z. Pulkrábek uvádí, že rozsudek, jímž soud vyhovuje odpůrčí žalobě, má konstitutivní povahu, neboť dle zákonné dikce se jím relativní neúčinnost „zakládá“, proto podle něj soud nemůže relativní neúčinnost právního jednání posoudit jako předběžnou otázku na základě podané odpůrčí námitky v řízení o jiné žalobě.²⁶⁴ K tomuto výkladu se musím přiklonit, avšak dle mého názoru by jistě vhodnějším řešením bylo umožnit relativní neúčinnost vyřešit jako předběžnou otázku, neboť by tak nemusely vznikat nové soudní spory, které soudy zbytečně zatěžují.

K podání odpůrčí žaloby je aktivně legitimován věřitel, který má vůči dlužníkovi vykonatelnou pohledávku. Vykonatelnou pohledávkou se přitom rozumí „*taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci)*“.²⁶⁵ Věřitel tedy musí mít ke své pohledávce exekuční titul. Podle Nejvyššího soudu však „*požadavek, aby pohledávka věřitele byla vykonatelná, nevymezuje podmínku pro*

²⁶² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 263-264.

²⁶³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 163-164.

²⁶⁴ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 824-825.

²⁶⁵ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1079/2017, stejným způsobem judikatura vymezovala pojem „vymahatelné pohledávky“ podle § 42a občanského zákoníku z roku 1964 srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2285/2000, uveřejněný pod číslem 12/2003 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

vyslovení neúčinnosti právního jednání dlužníka, ale aktivní věcnou legitimaci k odpůrcí žalobě; [...]“²⁶⁶ Pokud by se tedy věřitel dovolával relativní neúčinnosti dříve, než by byla jeho pohledávka vykonatelná, nebyl by k podání odpůrcí žaloby aktivně věcně legitimován, a soud by ji proto zamítl. Tím se současná právní úprava liší od úpravy v občanském zákoníku z roku 1964, který vyžadoval vymahatelnou pohledávku nejpozději v době rozhodování soudu o odpůrcí žalobě. Nebyla-li pohledávka v té době vymahatelná a domáhal-li se věřitel přiznání této pohledávky v jiném řízení, které ještě nebylo pravomocně skončeno, soud řízení přerušil.²⁶⁷ Protože by však vyčkáváním na pravomocné skončení příslušného řízení mohlo dojít k uplynutí lhůty pro podání odpůrcí žaloby, umožňuje věřiteli občanský zákoník v § 593 učinit výhradu relativní neúčinnosti (někdy označovanou též jako výhrada odporu) a zachovat si tím lhůtu k uplatnění odpůrcího práva. Věřitel, jehož pohledávka ještě není vykonatelná, má možnost oznámit tomu, vůči komu se může neúčinnosti právního jednání dovolat, prostřednictvím notáře, exekutora nebo soudu, že si vyhrazuje právo dovolat se neúčinnosti právního jednání. Uplatnění této výhrady má za následek, že věřiteli nebude běžet lhůta k dovolání se neúčinnosti právního jednání, dokud se pohledávka nestane vykonatelnou.²⁶⁸

Pasivně legitimována je naproti tomu osoba, která s dlužníkem právně jednala nebo která měla z právního jednání přímo prospěch. Tyto osoby lze označit pojmem „odpůrce“.²⁶⁹ Dovolat se neúčinnosti právního jednání lze také vůči právním nástupcům odpůrce. Zde je však třeba rozlišit, zda se jedná o dědice, právního nástupce právnické osoby v případě její přeměny nebo jiného právního nástupce. V případě jiných právních nástupců formuluje občanský zákoník v § 594 odst. 2 písm. a) až c) podmínky, jež musí být splněny (a které musí věřitel prokázat²⁷⁰), aby se vůči nim mohl věřitel neúčinnosti právního jednání dovolat. Tito právní nástupci buď museli vědět o okolnostech, pro něž by se věřitel mohl dovolávat neúčinnosti právního jednání, nabýt právo bezúplatně nebo musí být osobou blízkou odpůrci. Právní nástupce, který je osobou blízkou, však může

²⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2017, sp. zn. 21 Cdo 3914/2016

²⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2285/2000, uveřejněný pod číslem 12/2003 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

²⁶⁸ § 593 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁶⁹ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 846.

²⁷⁰ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1509.

prokázat, že mu důvod, pro který se věřitel může dovolat neúčinnosti právního jednání, nebyl znám a ani mu znám být nemusel.

Lhůta pro podání odpůrcí žaloby má povahu prekluzivní, jejím uplynutím tedy právo dovolat se neúčinnosti právního jednání zanikne.²⁷¹ Délka lhůty je vymezena u jednotlivých odporovatelných právních jednáních v § 590 a 591 občanského zákoníku (viz následující kapitola této práce). Lhůta počíná běžet od okamžiku, kdy dlužník právní jednání učinil.

6.3. Odporovatelná právní jednání

Odporovatelnost je vlastností právního jednání, jež spočívá v tom, že věřitelé mohou právnímu jednání odporovat a soud jej může prohlásit za relativně neúčinné.²⁷² Jednotlivá odporovatelná právní jednání vymezuje občanský zákoník ve skutkových podstatách taxativně stanovených v § 590 a 591.

6.3.1. Úmyslné zkrácení věřitele

První skupinu odporovatelných právních jednání charakterizuje fraudulózní úmysl, tedy úmysl dlužníka zkrátit věřitele. Postačuje přitom, pokud je úmysl dlužníka nepřímý.²⁷³ Dlužník tedy právním jednáním nemusí sledovat zkrácení věřitele, ale stačí, když je srozuměn s tím, že k němu v důsledku právního jednání může dojít.

Jednotlivé skutkové podstaty se odlišují v závislosti na vědomosti druhé strany o dlužníkově úmyslu. Pokud byl druhé straně dlužníkuv úmysl zkrátit věřitele znám, může se věřitel dovolat neúčinnosti právního jednání v pětileté lhůtě. Kratší lhůta v délce dvou let je stanovena pro případy, kdy druhá strana sice o úmyslu dlužníka nevěděla, avšak znám jí být „musel“. Tímto není vyjádřena povinnost druhé osoby vědět o úmyslu dlužníka, ale povinnost vynaložit náležitou pečlivost k jeho rozpoznání.²⁷⁴ Za předpokladu, že druhá strana tímto způsobem postupovala, zkracující úmysl dlužníka jí musel být znám. Stejná lhůta je stanovena také v případě, že druhou stranou byla osoba dlužníkovi blízká nebo dlužník právní jednání učinil v její prospěch. U osob blízkých občanský zákoník předpokládá, že

²⁷¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jirí, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

²⁷² PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 793.

²⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 1926, sp. zn. Rv II 761/25 In: VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1927, roč. 8, č. 1-13. s. 212-217.

²⁷⁴ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 836.

vzhledem ke svému poměru k dlužníkovi o jeho úmyslu musely vědět, dává jim však možnost prokázat, že o zkracujícím úmyslu dlužníka v době uskutečnění právního jednání nevěděly a ani s vynaložením náležité pečlivosti vědět nemusely.²⁷⁵ V tomto případě tedy důkazní břemeno nese osoba blízká, jakožto odpůrce, a nikoliv věřitel, jakožto žalobce.

6.3.2. Mrhání majetkem

Další skupina odporovatelných právních jednání je charakterizována tím, že zkracující jednání dlužníka spočívá v „mrhání jeho majetkem“. Mrháním majetkem lze rozumět lehkomyšlné jednání dlužníka, jímž zcizil část svého majetku za protiplnění, jež neodpovídá jeho pravé hodnotě.²⁷⁶ Protiplnění má v takovém případě hodnotu podstatně nižší a pro dlužníka je tudíž transakce nevýhodná. Mrhání majetkem musí být zároveň natolik nápadné, že jej druhá strana musela v dlužníkově jednání rozpoznat. Opět se zde vyžaduje, aby druhá strana postupovala s náležitou pečlivostí.²⁷⁷

Odporovatelným právním jednáním je v tomto případě pouze kupní nebo směnná smlouva a dovolat se její neúčinnosti lze za předpokladu, že byla uzavřena v posledním roce.²⁷⁸

6.3.3. Bezúplatná právní jednání

Pro další skupinu odporovatelných právních jednání je charakteristické, že se jedná o právní jednání bezúplatná. Podmínky odporovatelnosti bezúplatných právních jednání jsou upraveny zvlášť v § 591 občanského zákoníku. Podle Nejvyššího soudu je uvedené ustanovení ve vztahu *lex specialis* k ustanovení § 590 občanského zákoníku, které vymezuje předchozí dvě uvedené skupiny odporovatelných právních jednání. Podle něj tedy „*ustanovení § 590 o. z. nelze aplikovat na bezúplatná právní jednání, neboť speciální právní úprava neúčinnosti bezúplatných právních jednání v ustanovení § 591 o. z. vylučuje použití obecnějšího ustanovení § 590 o. z. na případy zkracujících bezúplatných právních jednání.*“²⁷⁹ To má význam zejména ve vztahu k § 590 odst. 1, který se o druhu právního jednání nezmiňuje (v odst. 2 je mrhání majetkem vztaženo ke kupní nebo směnné smlouvě).

²⁷⁵ § 590 odst. 1 písm. a) až c) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 1925, sp. zn. Rv I 1498/25 In: VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1926, roč. 7, č. 1-22. s. 1903-1904.

²⁷⁷ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 839.

²⁷⁸ § 590 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 21 Cdo 955/2018

Závěr o tom, že § 590 odst. 1 občanského zákoníku lze vztáhnout pouze na úplatná právní jednání, jimiž dlužník úmyslně zkracuje věřitele, se často objevoval v odborné literatuře již dříve.²⁸⁰

V případě bezúplatných právních jednání občanský zákoník nepodmiňuje jejich odporovatelnost úmyslem dlužníka ani vědomostí druhé strany. Neúčinnosti bezúplatného právního jednání se lze dovolat ve dvouleté lhůtě.²⁸¹

Nikoliv všechna bezúplatná právní jednání jsou však odporovatelná. Občanský zákoník v § 591 písm. a) až d) stanovuje výjimky. Odporovatelná tak nejsou bezúplatná právní jednání, která jsou nezbytná k tomu, aby dlužník splnil svou zákonnou povinnost (typicky se bude jednat např. o plnění povinnosti vyživovací). Výjimku představují také obvyklé příležitostné dary (např. dar k Vánocům či ke svatbě). Obvyklost daru je přitom třeba posoudit z hlediska společenského postavení dlužníka a obdarovaného.²⁸² Výjimka se vztahuje také na věnování učiněné v přiměřené výši na veřejně prospěšný účel (blíže viz § 146 občanského zákoníku). Je třeba si uvědomit, že podmínka přiměřenosti se vztahuje nejen k výši věnování, ale i jeho četnosti, které je třeba posoudit s ohledem na dlužníkovi závazky.²⁸³ Poslední výjimku pak představují bezúplatná právní jednání, jejichž předmětem je plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti. Takové plnění není dlužníkovi uloženo zákonem, ale vyplývá z určitých mravních zvyklostí či principů morálky.²⁸⁴ Je přitom na uvážení soudu, aby zhodnotil, zda v konkrétním případě převážil mravní závazek nebo ohledy slušnosti nad povinností dlužníka splnit svou právní povinnost vůči věřiteli.²⁸⁵

6.3.4. Opomenutí

Podle § 546 občanského zákoníku lze právně jednat nejen konáním, ale i opomenutím resp. nekonáním. Právní jednání zkracující věřitele tedy může spočívat i v tom, že dlužník nekoná, ačkoliv by konat měl. Odporovatelnost právního jednání, jež spočívá v opomenutí dlužníka, je tedy třeba posoudit ze

²⁸⁰ Např. TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1501. nebo LEBEDA, Martin. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2141.

²⁸¹ § 591 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁸² PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář.* Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 841.

²⁸³ Tamtéž

²⁸⁴ JANOUŠKOVÁ, Anežka. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 635.

²⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 867/2018

stejných hledisek jako odporovatelnost právního jednání spočívající v jeho konání. Kromě toho, že opomenutí dlužníka musí naplňovat znaky některé ze skutkových podstat uvedených v § 590 a 591 občanského zákoníku, musí splňovat také podmínky uvedené v ustanovení § 592. Podle tohoto ustanovení je třeba, aby mělo opomenutí za následek pozbytí majetkového práva dlužníka nebo vznik, zachování či zajištění práva majetkové povahy jiné osoby. Následek opomenutí se v obou případech vyznačuje tím, že negativně působí na majetkové poměry dlužníka. Příkladem opomenutí dlužníka, které zkracuje věřitele, může být neuplatnění námitky promlčení.

Občanský zákoník v § 592 zdůrazňuje, že vedle opomenutí je podle § 590 a 591 třeba posoudit také odmítnutí nepředluženého dědictví. To přitom spočívá v konání dlužníka a nemělo by tedy být pochyb o tom, že se na něj uvedená ustanovení vztahují.

6.4. Následky rozhodnutí soudu o relativní neúčinnosti právního jednání

Právní mocí rozsudku, jímž soud vyhověl odpůrci žalobě, se stává napadené právní jednání dlužníka relativně neúčinné, a pozbývá tak vůči věřiteli právních účinků *ex tunc*.²⁸⁶ Rozsudek soudu v takovém případě „představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením i toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním jednáním ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch bylo právní jednání učiněno.“²⁸⁷ Věřiteli tedy vzniká právo domáhat se uspokojení pohledávky vedle dlužníkovy majetku také z toho, co z jeho majetku relativně neúčinným právním jednáním ušlo a co už mu tedy nenáleží.

Může ovšem nastat i situace, kdy uspokojení se z toho, co z dlužníkovy majetku ušlo, již nebude dobře možné (např. převede-li odpůrce věc na třetí osobu, dojde-li k jejímu zničení nebo pokud by plnění bylo nepřiměřeně obtížné²⁸⁸). V takovém případě má věřitel podle § 595 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku

²⁸⁶ TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1510.

²⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2017, sp. zn. 21 Cdo 3914/2016

²⁸⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura.* 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 183.

právo na odpovídající náhradu. Náhrada se poskytuje v penězích a při stanovení její výše je třeba vycházet z hodnoty ušlého majetku s přihlédnutím k jeho kvalitě a kvantitě.²⁸⁹ Rozhodná je přitom doba vydání rozhodnutí o odpůrcí žalobě, nikoliv tedy doba právního jednání.²⁹⁰

Osoba, která je podle rozhodnutí soudu o odpůrcí žalobě povinna plnit, se považuje za nepoctivého držitele. Podle § 1000 občanského zákoníku má tedy povinnost vydat nejen majetkový prospěch, ale také veškeré plody a užitky resp. náhradu za ně, jakož i nahradit škodu, která z její držby vzešla. Věřitel je naproti tomu podle § 1001 občanského zákoníku povinen nahradit případné vynaložené náklady v souvislosti se zachováním podstaty věci. Za nepoctivého držitele se považuje také dědic nebo jiný všeobecný právní nástupce, pouze však v případě, musely-li mu být známy okolnosti, pro něž se mohl věřitel dovolat neúčinnosti právního jednání.²⁹¹ V opačném případě je třeba vycházet z toho, že je držitelem poctivým a jeho postavení se bude řídit ustanoveními § 996 až 999 občanského zákoníku.

Specifické postavení má poctivý příjemce bezúplatného plnění. Poctivým příjemcem je osoba, která bezúplatné plnění nabyла v dobré víře, že nikoho nezkracuje, v důsledku čehož zákonodárce omezuje její povinnost uspokojit věřitele pouze, pokud je plněním dlužníka v době, kdy pozbývá dobrou víru, obohacena a pouze v rozsahu jejího obohacení.²⁹²

Občanský zákoník dále zakotvuje v § 596 právo věřitele na náhradu škody, pokud k věci, z níž by se jinak mohl uspokojit, nabyла třetí osoba takové právo (např. nájemní či vlastnické), že se proti této osobě nelze dovolat neúčinnosti. V důsledku zatížení věci tímto právem bylo uspokojení věřitele znemožněno, proto má ten, vůči němuž se věřitel neúčinnosti právního jednání mohl dovolat a za jehož držby právo třetí osoby vzniklo, povinnost nahradit věřiteli škodu. Vztah náhrady škody podle § 596 k výše popsané možnosti náhrady podle § 595 odst. 1, však není zcela jednoznačný. Nejvyšší soud se jím zabýval v rozsudku ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 455/2018.²⁹³

²⁸⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In: ŠVESTKA, Jirí, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.

²⁹⁰ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 853.

²⁹¹ § 595 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁹² PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 856-857.

²⁹³ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 455/2018

At' vznikla povinnost podle § 595 nebo § 596 občanského zákoníku, je možné se jí zprostit uspokojením věřitelovy pohledávky za dlužníkem, a to i předtím, než se věřitel neúčinnosti dovolá. V obou případech je také možné požadovat od dlužníka vrácení vzájemného plnění nebo splnění zaniklé pohledávky, jež následkem dovolání se relativní neúčinnosti oživila.²⁹⁴

²⁹⁴ § 597 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

7. Vztah mezi jednotlivými následky vad právních jednání

Na závěr zbývá vyřešit otázku, jaký je vzájemný vztah mezi jednotlivými následky vad právních jednání, tedy mezi zdánlivostí, neplatností a relativní neúčinností. Odpověď na tuto otázku nachází svůj význam zejména, pokud dojde ke kumulaci vad způsobujících různé následky u jednoho právního jednání. Je přitom zcela jasné, že souběh několika následků je vzhledem k jejich podstatě vyloučen. V takových případech je z logiky věci nezbytné dát s ohledem na závažnost jednotlivých vad právního jednání přednost následku, který je nejpřísnější. Pořadí jednotlivých následků s klesající přísností odpovídá tomu, jak byly v této práci rozebrány, tedy zdánlivost, neplatnost a relativní neúčinnost.

Konkurenci zdánlivosti a neplatnosti právního jednání si lze představit na příkladu, kdy právní jednání učiní osoba neschopná právně jednat v důsledku duševní poruchy (způsobené např. požitím alkoholu), jejíž momentální stav také zapříčiní, že projev vůle bude absolutně nesrozumitelný. Právní jednání osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat, je podle § 581 občanského zákoníku neplatné. Absolutní nesrozumitelnost jejího projevu má však za následek zdánlivost podle § 553 občanského zákoníku. Vzhledem k tomu, že právní jednání trpí vadou, jež brání jeho vzniku, nelze uvažovat o tom, že by mohlo být také neplatné. Není rovněž žádný důvod k tomu, aby byla vada způsobující zdánlivost právního jednání přehlížena, ve prospěch vady způsobující (pouze) neplatnost. Takový postup by byl zjevně v rozporu se smyslem institutu zdánlivosti právního jednání i s úmyslem zákonodárce, který jej do občanského zákoníku zavedl za účelem, aby ty nejzávažnější vady způsobovaly zdánlivost a nikoliv (jako tomu bylo v minulosti) pouze neplatnost právního jednání.

Poněkud specifickým je vztah neplatnosti či zdánlivosti k relativní neúčinnosti právního jednání. Vada, jež může vést (pozn. bude-li podaná odpůřčí žaloba úspěšná) k relativní neúčinnosti právního jednání učiněného dlužníkem, spočívá v tom, že právní jednání zkracuje věřitele. Je přitom nezbytným předpokladem, aby zkracující právní jednání bylo způsobilé vyvolat následek v podobě zmenšení či zatížení dlužníkovy majetku, v jehož důsledku věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky. Pokud by však právní jednání bylo zdánlivé nebo neplatné, k tomuto následku by zřejmě vést nemohlo, neboť by zamýšlené právní následky vůbec nenastaly a nedošlo by tudíž ke vzniku, změně ani zániku práv a povinností, týkajících se dlužníkovy majetku.

Ke stejnému závěru dospěl opakovaně také Nejvyšší soud při posuzování vztahu neplatnosti a odporovatelnosti právních úkonů v době účinnosti občanského zákoníku z roku 1964. V několika svých rozhodnutích uvedl, že „*právní úkon, který není platný a který tedy nevyvolává žádné právní účinky, nemůže naplnit jeden ze základních předpokladů odporovatelnosti, tj. zkrácení uspokojení pohledávek dlužníkůvých věřitelů. Neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností také proto, že působí proti všem, zatímco odporovatelnost se týká pouze poměrů účastníků, ohledně nichž byla vyslovena pravomocným rozhodnutím soudu. Protože odporovat lze pouze platnému právnímu úkonu, má případné zjištění o tom, že právní úkon je neplatný, mimo jiné za následek, že odpůřčí žalobě nemůže být vyhověno.*“²⁹⁵

Domnívám se, že uvedené závěry Nejvyššího soudu lze vztáhnout rovněž k relativní neúčinnosti právního jednání podle současného občanského zákoníku. Dle mého názoru tedy občanský zákoník podobně jako občanský zákoník z roku 1964 vychází z určité preference neplatnosti (a zdánlivosti) před relativní neúčinností právního jednání. Pokud se bude tedy věřitel odpůřčí žalobou domáhat určení relativní neúčinnosti u právního jednání, které je neplatné nebo zdánlivé, bude jeho žaloba jako nedůvodná nejspíše zamítnuta.

K uvedenému pojetí vztahu relativní neúčinnosti k ostatním následkům vad právního jednání se přiklání také M. Kindl, když formuluje platnost právního jednání jako jednu z podmínek určení jeho relativní neúčinnosti vůči věřiteli.²⁹⁶ Rovněž M. Lebeda vychází z toho, že občanský zákoník nadále upřednostňuje neplatnost před relativní neúčinností právního jednání (pozn. vztahem zdánlivosti a relativní neúčinnosti se nezabývá), avšak připouští, že je možný také opačný pohled na uvedenou problematiku, kdy tyto instituty mohou být vedle sebe a je na věřiteli, který zvolí.²⁹⁷

Tímto způsobem nahlíží na problematiku vztahu relativní neúčinnosti k neplatnosti a zdánlivosti právního jednání Z. Pulkrábek. Inspiruje se především právní úpravou v Rakousku a Německu, která preferenci neplatnosti před relativní

²⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000, obdobně též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1943/2004, uveřejněný pod číslem 78/2006 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2432/2007

²⁹⁶ KINDL, Milan. In: KINDL, Milan, Aleš ROZEHNAL a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9. s. 373.

²⁹⁷ LEBEDA, Martin. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2139.

neúčinností neuplatňuje a umožňuje věřiteli výběr mezi dovoláním se neplatnosti a odporem.²⁹⁸ Podle něj není předpokladem relativní neúčinnosti platnost právního jednání, nýbrž zkrácení věřitele. K tomu dle jeho názoru dochází nejen pokud je uspokojení věřitele zmařeno, ale rovněž při jeho ztížení nebo oddálení (jako příklad uvádí neplatné či zdánlivé převedení nemovitosti, které je zapsáno do katastru nemovitostí). Zároveň dodává, že ani skutečnost, že neplatné právní jednání nemá právní účinky, nebrání určení toho, že je nemá vůči věřiteli. Podle něj tedy neplatnost není s relativní neúčinností v konfliktu, neboť jako taková není ničím jiným než neplatnost, nýbrž jen něčím méně. Z. Pulkrábek tedy dochází k závěru, že odporovat je možné také neplatnému příp. zdánlivému právnímu jednání a je přitom na věřiteli, zda se rozhodne dovolat neplatnosti (uplatní se pouze v případě absolutní neplatnosti) příp. zdánlivosti, nebo se bude domáhat relativní neúčinnosti právního jednání.²⁹⁹

Je zřejmé, že výklad Z. Pulkrábka je ve vztahu k věřiteli mnohem příznivější, je však otázkou, jak se k uvedené problematice v budoucnu postaví Nejvyšší soud.

²⁹⁸ PULKRÁBEK, Zdeněk. Vyhlídky odpůrčího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č. 11, s. 381-387.

²⁹⁹ PULKRÁBEK, Zdeněk. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 796-797.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo poskytnout komplexní, ucelený a přehledný výklad k jednotlivým vadám právních jednání, jakož i k jejich následkům. Pro jeho zpracování byl hlavním zdrojem občanský zákoník a důvodová zpráva k němu. Při výkladu jednotlivých ustanovení se však často vyskytly nejasnosti, k nimž bylo třeba dohledat názory odborníků v komentářové literatuře či odborných člancích, jakož i příslušná rozhodnutí soudů. Porovnáním jednotlivých stanovisek, případně analýzou konkrétní nejasnosti, jsem se pokusila o jejich interpretaci.

Výkladu k problematice vad právních jednání a jejich následků předcházela obecný výklad institutu právních skutečností, na základě něhož byl vymezen význam a podstata právního jednání. Představeny byly pojmové znaky a náležitosti právních jednání. Na to navázal výklad o jejich nedostatcích, tedy vadách právních jednání, které byly rozděleny způsobem odpovídajícím rozdělení jejich náležitostí. Nejprve byly rozebrány vady subjektu, které mohou spočívat v absenci právní osobnosti, nezpůsobilosti či neschopnosti subjektu právně jednat nebo v jeho neoprávněnosti. Následně byly vymezeny vady vůle, jejichž příčinou může být její úplná absence, nedostatek její vážnosti, omezení svobody jejího utváření či omyl jednajícího. Poté byla věnována pozornost také vadám projevu vůle spočívajícím v jeho nesrozumitelnosti, neurčitosti či nedostatku požadované formy. Nakonec byly charakterizovány vady týkající se předmětu právního jednání, konkrétně jeho nedovolenost a počáteční nemožnost plnění. U všech jednotlivých vad byly specifikovány také následky, jež tyto vady způsobují.

Následky vad právních jednání byly podrobně rozebrány v následující části práce. Bylo vysvětleno, že vady vedou primárně k následkům, které působí na vznik, platnost či účinnost právního jednání, ale mohou vést i k následkům, které postihují původce vad a mají tedy povahu soukromoprávních sankcí. Vzhledem k tomu, že posledně zmíněné následky nejsou způsobeny bezprostředně vadami právních jednání, ale pojí se spíše s primárními následky, byly vždy zmíněny v rámci výkladu k nim.

Nejprve byla pozornost věnována následku, jenž je spojován s těmi nejzávažnějšími vadami právních jednání, tedy zdánlivostí. Poté, co byla objasněna podstata zdánlivých právních jednání v pojetí občanského zákoníku, jakož i jednotlivé důvody, které ke zdánlivosti právního jednání vedou, se výklad zaměřil na otázku možné analogické aplikace § 576 občanského zákoníku, který upravuje

pravidla o částečné neplatnosti. Bylo poukázáno na to, že jeho použití na zdánlivá právní jednání nelze obecně zcela vyloučit, avšak bude ho vždy třeba posoudit s přihlédnutím k účelu konkrétního ustanovení, které následek v podobě zdánlivosti části právního jednání formuluje. Naproti tomu vyloučení analogické aplikace pravidel o náhradě škody podle § 579 odst. 2 občanského zákoníku se ukázalo jako správné. Výklad se dále zabýval také možnostmi konvalidace neurčitého či nesrozumitelného zdánlivého právního jednání, o jejíž praktické využitelnosti panuje řada pochybností a je tudíž sporná.

Další část práce se zabývala neplatností právních jednání. Výkladem o vývoji tohoto institutu v právních úpravách platných na našem území bylo zdůrazněno, že občanský zákoník upustil od koncepce neplatnosti založené na preferenci absolutní neplatnosti, čímž došlo k výraznému posílení neplatnosti relativní. Absolutní neplatnost je naproti tomu následkem spíše výjimečným, který nastává pouze ze tří důvodů specifikovaných v ustanovení § 588 občanského zákoníku. V rámci výkladu o důvodech absolutní neplatnosti byla značná pozornost věnována požadavku zjevnosti formulovaného u rozporu s dobrými mravy a narušení veřejného pořádku, který bývá interpretován různými způsoby, což má vliv na posouzení povahy případné neplatnosti. Následně byly rozebrány následky neplatného právního jednání, jakož i možnost jeho konvalidace, ratihabice a konverze.

V následující části práce bylo pojednáno o relativní neúčinnosti právního jednání, která se od ostatních následků liší nejen svým účelem, ale také tím, že se zakládá rozhodnutím soudu na základě podané odpůrcí žaloby. Tu však může věřitel podat až ve chvíli, kdy bude jeho pohledávka vůči dlužníkovi vykonatelná. V souvislosti s tím bylo ve výkladu upozorněno na možnost věřitele uplatnit výhradu relativní neúčinnosti, v jejímž důsledku se běh prekluzivní lhůty pro podání odpůrcí žaloby zastaví do doby, než se pohledávka stane vykonatelnou. Lhůty byly vymezeny spolu s jednotlivými odporovatelnými právními jednáními, které byly charakterizovány pomocí znaků skutkových podstat formulovaných v § 590 a 591 občanského zákoníku. Nakonec byly zmíněny také následky rozhodnutí soudu o relativní neúčinnosti právního jednání, na základě něhož vzniká věřiteli právo uspokojit se z toho, co z dlužníkovy majetku ušlo, příp. právo na náhradu nebo právo na náhradu škody.

Jako poslední byl nastíněn vzájemný vztah mezi jednotlivými následky vad právních jednání v případě jejich konkurence. Přednost má v takových případech

zpravidla následek, který je přísnější, což je určeno především závažností vady. Ukázalo se však, že na problematiku konkurence relativní neúčinnosti s neplatností příp. zdánlivostí právního jednání je možný také opačný pohled, kdy tyto instituty mohou být vedle sebe a je na věřiteli, který z nich zvolí. Občanský zákoník se k této problematice explicitně nevyjadřuje, proto nezbyvá než vyčkat, jak se k této otázce postaví Nejvyšší soud.

Resumé

The Thesis deals with the defects of legal acts and their consequences in the concept of Czech private law. The main objective was to provide a comprehensive, coherent, and clear explanation of the particular defects of legal acts and introduce also their consequences.

The Thesis is composed to the Introduction, seven Chapters and the Conclusion. The First Chapter was dedicated to defining the meaning and essence of legal act, which is one of the most important legal instruments of private law. There were introduced the essentials and requirements of legal acts, which are necessary for their perfection, validity, and effectiveness.

In the following part of the study, the individual defects of legal acts were analysed in detail. Gradually were introduced defects of the subject, defects of the will, defects of the expression of the will and defects of the object of legal acts. For each defect there were always specified the consequences which the defect causes.

The remaining part of the study was dedicated to the consequences of legal act's defects. The attention was firstly focused on the putative legal acts, which are affected by the most serious defects. After clarifying the essence of putative legal acts in the concept of The Civil Code (Act. No. 89/2012 Coll.), as well as the individual causes that lead to acts being putative, the exposition focused on the question of possible analogous application of the partial invalidity rules and compensation rules.

The next part dealt with the invalidity of legal acts. The analysis of the historical development of the concept of invalidity on the territory of the Czech Republic showed a significant strengthening of relative invalidity in The Civil Code at the expense of absolute invalidity. There were explained the differences between relative and absolute invalidity and the individual causes and consequences of invalid legal acts. Subsequently, there was introduced the possibility of theirs convalidation, ratihabition and conversion.

The following part of the Thesis dealt with the relative ineffectiveness of legal acts, which differs from other consequences not only by its purpose, but also by the fact that it is established by a court judgement on the basis of a brought action. Therefore, it was necessary to introduce the conditions of active and passive legitimation and the conditions of countervailability of legal acts. Finally, the consequences of the judgements on the relative ineffectiveness of the legal acts were mentioned, on the basis of which arises the creditor's right to be satisfied from

what has escaped from the debtor's property, or the right to the financial compensation or compensation of caused damage.

Finally, the relationship between the individual consequences of legal defects in the case of their concurrence was clarified.

Seznam použité literatury a dalších pramenů

Odborné publikace

1. BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-819-2.
2. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3.
3. ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
4. ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-013-4.
5. ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-493-4.
6. FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné: multimediální učební text*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3510-2.
7. FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl (§1 až 487)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.
8. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.
9. HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
10. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929.
11. HOLUB, Rudolf a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1957.
12. HRDINA, Ignác Antonín a Petr DOSTALÍK. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-471-8.
13. HULVA, Tomáš. *Vady právních úkonů v soukromoprávních vztazích a jejich důsledky*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-7357-633-2.
14. HURDÍK, Jan, Petr LAVICKÝ a Ivo TELEEC. *Občanské právo hmotné*. Žilina: Poradca podnikateľ'a, 2008. ISBN 978-80-7380-136-6.

15. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
16. KINDL, Milan a Aleš ROZEHNAL. *Nový občanský zákoník: problémy a úskalí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Pro praxi. ISBN 978-80-7380-516-6.
17. KINDL, Milan, Aleš ROZEHNAL a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9.
18. KINDL, Milan. Tomáš KINDL, Michaela KINDLOVÁ, Alexander ŠÍMA a kol. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek V - Právní skutečnosti (§ 545 - 654)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-9-5.
19. KNAPPOVÁ, Marta a Jiří ŠVESTKA. *Občanské právo hmotné*. Praha: Codex, 1995. ISBN 80-901683-1-0.
20. KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl I: výklady úvodní a část všeobecná*. 3. dopl. vyd. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1936.
21. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
22. MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1.
23. PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-653-1.
24. PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ, Jan BAJURA a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5.
25. PLECITÝ, Vladimír, Josef VRABEC a Josef SALAČ. *Základy občanského práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-86473-68-6.
26. POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek III - Zastoupení (§ 436-488)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-7-1.

27. ROUČEK, František, Jaromír, SEDLÁČEK a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl čtvrtý, (§§ 859 až 1089)*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936. ISBN: 80-85963-79-5.
28. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-334-6.
29. ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3.
30. ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře. ISBN 978-80-7598-656-6.
31. TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-483-4.
32. VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1927, roč. 8, č. 1-13.
33. VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1926, roč. 7, č. 1-22.
34. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2.

Odborné články

1. PULKRÁBEK, Zdeněk. Vyhlídky odpůrčího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č. 11, s. 381-387. ISSN 1210-6410.
2. RUBAN, Radek, KOUKAL, Pavel. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2011, č. 23, s. 857-864. ISSN 1210-6410.
3. SPÁČIL, Jiří. Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 5, s. 172-177. ISSN 1210-6410.

4. SPÁČIL, Jiří. Relativní neplatnost v občanském zákoníku z roku 1950. *Ad Notam*, 2003, č. 2, s. 25-26. ISSN 1211-0558.

Judikatura

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 12. 1925, sp. zn. Rv I 1498/25
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 1926, sp. zn. Rv II 761/25
3. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 1971, sp. zn. 2 Cz 72/1970
4. Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 30. 1. 1975, sp. zn. 1 Cz 129/74
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1248/96
6. Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97
7. Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 9.12.1998, sp. zn. 3 Cdon 1522/96
8. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2000, sp. zn. 25 Cdo 2893/99
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000
10. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2285/2000, uveřejněný pod číslem 12/2003 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní
11. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2285/2000, uveřejněný pod číslem 12/2003 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní
12. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1549/2000
13. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2002, sp. zn. 22 Cdo 712/2002
14. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. 22 Cdo 101/2001
15. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1251/2002
16. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. 32 Odo 568/2002
17. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2003 sp. zn. 26 Cdo 299/2002
18. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1316/2001
19. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1596/2002
20. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2455/2003
21. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1912/2003
22. Nález Ústavního soudu ze dne 13. října 2004, sp. zn. III. ÚS 447/03
23. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1943/2004, uveřejněný pod číslem 78/2006 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní
24. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2007, sp. zn. 21 Cdo 948/2006
25. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 33 Odo 808/2005
26. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2008, sp. zn. 26 Cdo 3495/2006

27. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1760/2007
28. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2216/2007
29. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2432/2007
30. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2940/2007
31. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1230/2007
32. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2009, sp. zn. 29 Odo 409/2006
33. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1830/2007
34. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2009, sp. zn. 30 Cdo 352/2008
35. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3614/2009
36. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5226/2009
37. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2011 sp. zn. 33 Cdo 2237/2009
38. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2013, sp. zn. 28 Cdo 912/2013
39. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13
40. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3919/2014, uveřejněné pod číslem 43/2015 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní
41. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2017, sp. zn. 21 Cdo 3914/2016
42. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1079/2017
43. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 673/2018
44. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 867/2018
45. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2980/2018
46. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4851/2016
47. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2815/2018
48. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 21 Cdo 955/2018
49. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 455/2018
50. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, sen. zn. 31 ICdo 36/2020, uveřejněný pod číslem 104/2020 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Právní předpisy

1. Zákon č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
3. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
4. Zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku

5. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
6. Zákon č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnávací a odpůrčí
7. Císařské nařízení č. 337/1914 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní, řád vyrovnávací a řád odpůrčí
8. Císařské nařízení č. 36/1884 ř. z., o odporu proti právním činům, jež týkají se jmění dlužníka
9. Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Další zdroje

1. BULTAS, Ondřej. *Historie institutu odporovatelnosti v českém právu* [online]. [cit. 18. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bultas-advokat.cz/pravni-clanky/historie-institutu-odporovatelnosti-v-ceskem-pravu>
2. TÉGL, Petr a Filip Melzer. *Glosa: K rozsudku NS ve věci omluvitelnosti omylu při uzavírání smlouvy*. Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie [online]. [cit. 28. 2. 2021]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/11/24/glosa-k-rozsudku-ns-ve-veci-omluvitelnosti-omylu-pri-uzavirani-smlouvy/>